

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
NSV Liidu Ajaloo Kateeder

MONIKA-AINO BORODAVKO

PERU KOOLI AJALUGU

(1841. - 1958.a.)

DIPLOMITÖÖ

*TRÜ NSV Liidu ajaloo kat.
Inr. nr. 2209*

Tartu, 1970

SISSEJUHATUS.

NLKP XXII kongress andis oma otsustes põhilise suuna kommunistliku ühiskonna liikmete kasvatamiseks. NLKP programmis öeldakse: "Kool peab sisendama lastele armastust töö ning teadmiste vastu, kujundama noort põlvkonda kommunistliku teadlikkuse ja kõlbuse vaimus. Kõiges selles kuulub kõrge, austav ja vastutusrikas osa kooliõpetajale ning samuti komsomoli- ja pioneeriorganisatsioonidele"¹.

Nende ülesannete täitmiseks on hariduselus toimunud suured muudatused. Kui 1959. aasta seadus "Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest" nägi ette 8-kl. koolihariduse kehtestamise, siis 1966. aasta novembris vastu võetud määrus "Üldhariduslike keskkoolide töö edasise parandamise abinõudest" nägi ette üldise keskhariduse kehtestamist põhiliselt 1970. aastaks.

Sama probleemi arutati 1968. a. kevadel ka vabariiklikel õpetajate kongressidel ja samal suvel Üleliidulisel Õpetajate Kongressil Moskvas. Kohustusliku keskhariduse kehtestamine on keeruline ülesanne. 8-kl. kooli ülesandeks on saavutada, et noored ei lahkuks koolist enne selle kooliastme lõpetamist,

¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Programm, Tallinn, 1961, lk. 114.

mis on peamiseks eelduseks üldise keskhariduse kehtestamisel.

Et paremini täita nõukogude kooli ees seisvaid ülesandeid, on vajalik^{kooli} ajaloo lähem tundmine. See aitab mõista, millist osa on etendanud kool ühiskonnas senises arengus ja mida tuleb ette võtta, et ta edaspidi veel edukamalt võiks täita oma ülesandeid.

Käesolev diplomitöö püüab anda ülevaate Rapla rajooni Peru 8-kl. Kooli ajaloost ajavahemikul 1841-1958. Töö jaguneb kolmeks peatükiks : a) Peru kooli areng kuni 1917. aastani, b) Peru kool aastatel 1917-1944 ja c) Peru kool 1945-1958.

Selleks, et saada ülevaadet XIX saj. haridusoludest Eestis, millal Peru kool alguse sai, käsitletakse lühidalt Eesti rahvakoolide arengut kuni 1917. aastani. Ühtlasi on antud ülevaade Vigala vallast ja mõisast XVIII saj. - XX saj. alguseni, et näha millises keskkonnast pärinesid tolleagese Peru kooli õpilased. Diplomitöös leidub ülevaade ka Oese kooli ajaloost (asutati 1833.a. ja töötas iseseisva koolina kuni 1889. aastani), sest see kool ühendati hiljem Peru kooliga.

Allikmaterjale oli küllaltki raske saada, kuna koolihoone koos arhiiviga on neljal korral maha põlenud (1903.a., 1910.a., 1926.a., 1969.a.), mistõttu koolis eneses mingeid dokumente kooli minevikust pole säilinud. Seda vajalikum on aga laialipillatud materjalide koondamine, et anda põguski pilt Peru kooli küllaltki pikast arenguloost. Ühtlasi on ülevaate and-

mine Peru kooli ajaloo väikeseks panuseks Eesti rahvakooli ajaloo uurimise hoonesse, kuna koosneb ju koolide üldine ajalugu üksikute koolide konkreetsest arenguloost.

Põhiline materjal diplomitöö esimese peatüki jaoks on saadud Tartu Riiklikust Ajaloo Keskarhiivist, kus kasutasime fonde nr. 1187 (Eestimaa Ev. Lut. konsistorium), nr. 1251 (Vigala Püha Maarja EV. Lut. kirik), nr. 2569 (Õpetatud Eesti Selts Tartus), nr. 93 (Eestimaa Õppekoolide rahvakoolide direktor).

Eriti tänulik on autor entusiastlikule kodu-uuri-
jale Mihkel Aitsamile (1.XII 1877.a. - 17.VI 1953.a.), kes on tuntud põhiliselt ajakirjanikuna ja vähemal määral ka kirjanikuna. Mihkel Aitsam oli põhjalik kodu-uuri-
ja. Tema poja, Mihkel Aitsami kodus Vigalas (poeg töötab praegu Vigala M. Aitsami nimelises Maakutsekoolis nr. 9 õpetajana) leidub käsikiri "Vigala kihelkonna ajalugu", mille jaoks materjalide kogumist alustas M. Aitsam 1932. aastal, jätkades seda aastakümneid.

Käsikiri on väga põhjalik. M. Aitsam on kasutanud materjale ka Rootsi ja Soome arhiividest. Üks peatükk käsikirjast on pühendatud Vigala hariduselule, mida osaliselt sai kasutada ka antud diplomitöö koostamisel.

II peatüki kirjutamiseks on kasutatud põhiliselt ENSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklikus Keskarhiivis olevaid dokumente. Kuna aga säilinud materjalide arv oli väga napp, siis on see peatükk kõige pealiskaudsem.

Peru koolimaja põles viimane kord maatas 1969.a.

märtsikuu. Õnneks sai osa kooli arhiivist (aastad 1945.- 1958.a.) enne tulekahju läbi töötatud. Selle perioodi kooli inspekteerimise akte, aruandeid, õppe-nõukogu protokolle jne. on kasutatud diplomitöö kol- manda peatüki kirjutamiseks.

Peale arhiividokumentide on kasutatud ka perioodi- kat: ajalehte "Kündja", "Perno Postimees", "Valgus", "Postimees", "Õigus", "Olevik" ja "Päevalehte".

Töös sai kasutatud ka Peru kooli õpetajate (J. Annus- ver'i, A. Viikmaa, E. Aitsam'i jt.) ja endiste õpilas- te (S. Rauerti, H. Õige jt.) mälestusi.

Ülevaadet Eesti rahvakoolide arengust andsid P. Põl- lu, L. Andreseni, A. Elango, M. Esseri tööd Eesti rahvakoolide ja haridusolude kohta.

Autor töötas Peru koolis 1960. - 1967.a. vene kee- le õpetajana, seetõttu on ta tuttav kohalike oludega ja Peru kooli viimaste arenguaastatega.

I peatükk

PERU KOOLI ARENG KUNI 1917. AASTANI

1. Eesti ala talurahvakoolide arengust kuni 1917.aastani.

XVII saj. lõpul tehti Balti kubermangudes esimesi katseid rajada talurahvakoole. Selleks kavatseti igasse kihelkonda asutada nn. köstrikool, kus oleks õpetatud lugemist ja kirjutamist. Emakeelse talurahvakooli tegelikuks rajajaks sai B.G.Forselius, kes alustas õpetajate-köstrite ettevalmistamist oma seminaris Tartus 1684. aastal. Talurahvakoolide asutamine toimus aga väga visalt, kuna koolide asutamine sõltus täielikult pastoritest ja mõisnikest, kes aga ei soovinud hariduse levimist talurahva hulgas. Selline olukord püsis põhiliselt kogu XVIII sajandi jooksul. XIX sajandi algul muutusid Venemaal feodalismi kriisi tunnused üha ilmsemateks. Hakkasid kujunema uued kapitalistlikud tootmissuhted. Tsaar Aleksander I püüdis riigi valitsemises mõningaid reforme läbi viia. 1802. aastal loodi endiste kolleegiumide asemele ministeeriumid, sealhulgas ka rahvahariduse ministeerium - esimene omataoline Euroopas. Haridusala juhtimise allutamise ministrile muutis selle mõnevõrra operatiivsemaks. Venemaal kehtestati ühtluskooli põhimõte. Kogu riik jaotati kuude õpperingkonda, mille eesotsas seisis kuraator, kellele allusid kõik õpperingkonnad. Eesti territoorium kuulus Tartu õpperingkonda, mida juhtis Tartu ülikooli juures asuv koolikomisjon. Igas kubermangus oli ettenähtud 4-aastase õppeajaga gümnaasium, igas maakonnas 3-aastase õppeajaga kreiskool ja igas kihelkonnas 2-aastase õppeajaga kihelkonnakool. Madalama astme koolikursuse

lõpetamine andis õiguse astuda järgmise astme kooli.¹ Hirm talurahva klassivoitluse ees kui ka areneva kaubamajanduse tingimustes üha tungivam vajadus suurendada mõisate viljatoodangut, tõukas balti mõisnike talupoegade formaalsele vabastamisele pärisorjusest 1816/1819.a. Kogu maa kuulutati mõisnike omandiks ning mõisnikud hakkasid seniseidki koolimaid mõisastama. Nii oli 1820-ndatel aastatel tunduvalt vähem vallakoole, kui XVIII saj. 80-ndail aastail.²

1820.a. loobuti Venemaal ühtluskooli põhimõttest ja nähti igale seisusele ette oma kooli-tüüp: aadlile, ametnikkonnale gümnaasium, linna keskihtidele kreiskool, talurahvale- kihelkonnakool. Fikseeriti 2-astmeline rahvakool: 3-aastase õppeajaga vallakool ja 2-aastase õppeajaga kihelkonnakool. Külakoolides oli hariduslik tase madal: õpetati vaid lugemist, kirikulaulu, usuõpetust ja vähesel määral ka rehendamist. Eestis oli suhteliselt laialt levinenud kodune õpetus, millega tegelesid peamiselt emad, kes töö kõrval õpetasid lugemist, kirikulaulu ja katekismust. Kirjutamist ja rehendamist lastelt ei nõutud, seda võisid õppida need lapsed, kes kodus lugemise selgeks said. Esmakordselt rõhutati kirjutamise ja rehendamise õpetamise vajadust Lääne-Eestis alles 1851. aastal.³

Suuremale osale lastest jäi sajandi esimese poole lõpuni põhiülesandeks lugemaõppimine trükikirja järgi.

Kirjaõpetust koolides takistasid XIX saj. keskpaigani mitmesugused põhjused: a) küla majanduselus ei olnud talupoegade kirjutamisoskus hädavajalik, b) koo-

¹ A. Elango, Eesti kooli ja pedagoogilise mõtte ajaloo loost, TRÜ, 1968, lk.19.

² ENSV ajalugu I kd., Tallinn, 1955, lk.730.

³ L. Andresen, Eesti Rahvakooli arenguhooni 19. sajandi keskpaiku, Eesti kooli ja pedagoogilise mõtte ajaloo küsimusi, Tartu, TRÜ, 1970, lk.26.

liruumid ja nende sisseseaded ei võimaldanudki tihti kirjutamisega tegelda, c) kirjutusvahendeid ei olnud lähedal saadaval, D) paljud koolmeistrid mõistsid ise vaevaliselt kirjutada¹.

Küllalt vilets oli kooliõpetajate olukord. Korterid ja aiamaad pidi andma kooliõpetajatele mõis, palga maksmine jäi walla hooleks. Palgad olid üldiselt viletsad, ega tõusnud kõrgemale sulaste keskmisest palgast.

XIX sajandi 2. poolel arenesid kapitalistlikud tootmissuhted Baltikumis kiiresti. Maakoolide korraldamisele Eestimaal pani kindla aluse 1856.a. talurahva-seadus, mille alusel nõuti iga 300 hinge kohta vallakooli. Vallakooliõpetajate ettevalmistamiseks asutati õpetajate seminare. Koolide järelvalvamiseks ning juhtimiseks loodi Eesti kubermangu Ülemkoolikomisjon, mis 22. nov. 1867.a. andis välja "Seadmised makolide pärrast Tallinnamaal". Selles seaduses jagati talurahvakoolid nende ülalpidajate järgi mõisa- ning vallakoolideks. Seadus määras kindlaks ka koolmeistri palga, õppekava, koolisunduse ja järelvalvekorra. Õpetaja aastapalk oli väike ja selle moodustas peamiselt koolitalu sissetulek. Teadmisi nõuti õpetajalt üsna vähe, peasi, et ta soravalt lugeda ja kirjutada oskas, tundis hästi katekismust ning piiblilugu ja seda õpilastele edasi anda suutis².

"Seadmised ma-kolide pärrast Tallinnamaal" andsid ka mõisa- ja vallakoolidele õppeplaani, mille 11 paragrahvis öeldakse:

"Mõisa- ja vallakoolides tuleb õpetada:

- 1) selget ja mõistlikku raamatulugemist
- 2) katekismuse tundmist, 3) kirjutamist,
- 4) rehkendamist tahvli peal ja iseäranis ka peast,
- 5) piiblilugude tundmist,

¹ L. Andresen, Eesti Rahvakooli arengujooni 19. sajandi keskpaiku,

Eesti kooli ja pedagoogilise mõtte ajaloo küsimusi, Tartu, TRÜ, 1970, lk.26.

² P. Põld, Eesti kooli ajalugu, Tartu, 1933, lk.115-124.

6) laulmist¹

Ja edasi: Ometi ei keelata ka muid tarvilisi asju õpetada, kuid ainult siis, kui nimetatud ained on selgeks juba saanud².

XIX saj. 2. poolel aitas rahvakoolide arengule palju kaasa Eesti rahvuslik liikumine, mille teravik oli pööratud baltisaksluse vastu. Vene tsaarivalitsus püüdis aga omakorda oma poliitilist ja kultuurilist mõju Baltikumis tõsta. Nende voolude vaheline võitlus tõmbas üldsuse tähelepanu rahvahariduse küsimustele.

Suureks edusammuks rahvakoolide arengus olid Lii-vimaal 1874.a. ja Eestimaal 1878.a. kehtestatud valla- ja kihelkonnakoolide õppeplaanid, mis nägid ette niisuguste "ilmlike ainete, nagu geograafia, vene keele ja saksa keele õpetamise"³. Raske oli vene keele õpetamisega, sest paljud koolmeistrid ise ei osanud vene keelt. Eriti teravalt kerkis see probleem üles 1885.a., mil rahvakoolide reformiga nõuti üleminekut vene õppekeelele.

Vallakoolide õpetajad said oma ettevalmistuse põhiliselt kihelkonnakoolides ja õpetajate seminarides Atastel, Kuudas, Kaarmal, Tartus ja Jädiveres.

Õppeaasta pikkus määrati 1874. ja 1875.a. õppekavadega kindlaks 15.oktoobrist kuni 15.aprillini s.o. (arvestamata talvist õppevaheaega) 6-kuuliseks. Vallakoolis kestis õppeaeg kolm talve⁴.

Õpikutega oli lugu halb. Kasutati mitmesuguseid katekismuse ja piiblilugude väljaandeid. Esimeseks õpikuks oli endise Vastseliina pastori G.Marpurgi koostatud "Veikenne õppetuse nink luggemise ramat"

¹ Riiklik Ajaloo Keskarhiiv (RAKA), Tartu, fond 1251, nim.1, s.-ü. 140, lk.15.

² sealsamas, lk.16.

³ A.Elango, Eesti kooli ja pedagoogilise mõtte ajalooost, TRÜ, 1968, lk.24.

⁴ ENSV ajalugu II kd., Tallinn, 1963, lk.225.

(1805), mis sisaldas lugemispalu ja vestlusi loodust-
loost ja maateadusest, arvutamise algõpetuse ja kir-
ja näidised.¹ Hiljem ilmusid J.H.Rosenplänteri,
O.W.Masingu ja I.G.SCWartzi õpikud.

Sajandi teisel poolel pani C.R.Jakobson aluse töö-
lisele algupärasele eesti koolikirjandusele. Vastupi-
di teistele õpikutele näitasid C.R.Jakobsoni kooli-
raamatud maailma põhiliselt niisugusena, nagu ta oli.
Esimese rahvakoolidele määratud õpikuna ilmus temalt
1867.aastal "Uus Aabitsaraamat", mis võeti koolides
laialdaselt tarvitusele.¹ Hiljem ilmusid veel "kooli
lugemise raamat" (I jagu 1867, II-1875., III-1876.a.),
geograafia õpik (1868.a.) ja saksa keele õpik (1878),
C.R.Jakobsoni "Kooli lugemise raamat" sai kõige levi-
numaks õpikuks ja lugemiku I osast ilmus 1906.aasta-
ni 15 trükki.

Õpikuid loodusteaduste alalt ja vene keele õpiku
avaldas J. Kunder, matemaatika õpik ilmus R.Kallaselt
jne.

XIX saj. lõpul hakati rohkem rõhku panema ka näit-
likkustamisele, õpikud varustati piltidega jne.

1885.a. allutati kõik Baltimaade koolid ülevene-
maalisele rahvahariduse ministeeriumile ja kehtestati
siin samad eeskirjad, mis mujal Vene riigis. 1887.a.
kuulutati kõikides koolides õppekeeleks vene keel,
ainult vallakoolides võis kahel esimesel õppeaastal
õppetöö toimuda laste emakeeles². Koolide kontrollimi-
seks loodi 1887.a. rahvakoolide direktorite ja ins-
pektorite ametikohad. Sellega likvideeriti pastori-
te ja mõisnike võim kooli üle, kuid praktiliselt
jäi nende mõju veel kauaks püsima. 1892.aastal hakati
maa-alkkoolides nõudma õppetööd vene keeles juba esi-
mesel õppeaastal.

1881.a. rahvaloenduse andmeil leidis Eestimaa ku-
bermangus täiesti kirjaoskamatu üle 14 aasta vanus-
te laste hulgas vaid 6%, üksnes lugeda oskajaid 53,6%

¹ ENSV ajalugu II kd., Tallinn, 1963, lk.224.

² A. Elango op. Cit. lk.40.

ja täielikult kirjaoskajaid 40,4%¹. Võrreldes teiste Venemaa piirkondadega oli Eesti hariduslikult siiski üheks rohkem arenenud alaks.

Alghariduse põhilülideks olid sel ajal valla-, kihelkonna- ja ministeeriumikoolid. Uute lisaseadustega oli antud valdadele võimalus kujundada senised üheklassilised luteriusu vallakoolid kaheklassilisteks ministeeriumikoolideks, mida pidas ülal haridusministeerium ja mis olid materiaalselt paremini kindlustatud kui ülejäänud koolid. Need olid 5-aastase õppeajaga kaheklassilised koolid, kus esimene klass hõlmas 1, 2., 3., õppeaasta, teine klass - 4., 5. õppeaasta.²

1880-aastatel leiame külakoolide kõrval uue koolitüübi - mõisakooli, mis rajati üksikute suuremate mõisate algatusel. Mõis pidas kooli ülal, sest seal õppisid mõisateenijate lapsed. Mõisakoolid kuulusid maakoolide võrku nagu vallakoolidki.

Koolikohuslasteks loeti 10-13-a. lapsi. Vallakoole 10-13 aastastele lastele 3 aastase õppeajaga pidas ülal kogukond.

1891.aastal kehtestati rahvakoolides uued õppekavad. Toimus järkjärguline üleminek venekeelsetele õpikutele.

Uued reformid vähendasid küll mõisnike ja pastori- te tagurlikku mõjuvõimu eesti kooli üle, kuid, olles teostatud tsaariisevalitsuse reaktsioonilise poliitika huvides, andsid need emakeelsele haridusele tugeva hoobi. Samas aga aitasid muudatused kaasa vene keele oskuse laienemisele rahva hulgas, mis oli tähtsaks eelduseks sidemete tugvendamiseks Venemaa töörahvaga. Vene keele oskus aitas samuti kaasa tutvumisele vene eesrindliku kultuuriga.

Edumeelsem osa Eesti intelligentsist ei saanud leppida hariduse häbiväärse olukorraga ja nõudis selle demokratiseerimist. Eriti teravaks muutusid need nõudmised 1905-1907.a. revolutsiooni käigus. Nõuti senise

¹ A. Elango op. cit. lk. 46.

² sealsamas, lk. 46.

tagurliku koolisüsteemi likvideerimist ja tasuta emakeelse ning algkooli osas kohustusliku hariduse kehtestamist. Nõuti assigneerivate riiklike summade suurendamist, koolide allutamist kohalikule omavalitsusele.¹

1905-1907. aasta revolutsiooni tulemusena lubati õpetada kahel esimesel õppeaastal emakeeles, kuid järgmistel aastatel pealetungiv reaktsioon kärpis peagi need revolutsiooni saavutused.

1911. a. kooliloenduse andmetel oli Eestis valla- ja mõisakooli 996 kokku 34 171 õpilasega.²

Vaatamata koolide arvu mõningale kasvule ei suutnud algkoolid kaugeltki rahuldada rahva vajadusi. Andis tunda ka õppeplaanide ja -programmide piiratus, sest need ei andnud vajalikke eelteadmisi haridustee jätkamiseks keskhariduslikes õppeasutustes. Algkoolide majanduslik külg ning õpetajate materiaalne olukord jäid vaadeldaval perioodil viletsaiks. Nii kuulutati 1914. a. ühele valdkoolile keskmiselt 378 rubla ja ühele õigeusu koolile ainult 163 rbl. õppeaastas.³

Eriti raskesse olukorda langes eesti rahvakool I Maailmasõja ajal, mil enamik noori kooliõpetajaid mobiliseeriti sõjaväkke.

1917. a. kevadtalvel langes Venemaa rahvaid rõhunud tsarism ja osa koolmeistreid hakkas kohe kodanluse vastuseisule vaatamata õpetama lapsi emakeeles. Alles 13. septembril 1917. a. andis Vene Ajutise Valitsuse haridusminister loa kõigis rahvakoolides emakeelt õppekeelena tarvitusele võtta.⁴

Rahvakoolide võrk arenes põhiliselt välja XIX sajandi lõpuks. Hoolimata tsaarivalitsuse, balti aadli ja kodanluse reaktsioonilisest koolipoliitikast arenes eesti rahvaharidus vaadeldaval ajajärgul siiski edasi.

¹ ENSV ajalugu II kd., Tallinn, 1963, lk. 609.

² A. Elango, pp. cit. lk. 48.

³ ENSV ajalugu II kd., Tallinn, 1963, lk. 610.

⁴ P. Põld, Eesti kooli ajalugu, Tartu, 1933, lk. 160.

1. Vigala mõis ja talupojad XVIII saj. lõpust kuni
XX saj. alguseni.

Vigala kihelkond asetses Läänemaa lõunaosas, tema piirimaadeks oli lõunas Pärnumaa, läänes- Mihkli ja Lihula kihelkonnad, põhjas Kullamaa ja idas Märjamaa kihelkond. Vigala kihelkond hõlmas endasse Vana Vigala, Kivi-Vigala, Jädivere, Päärdu, Velise ja Nurtu-Nõlva vallad. Kihelkonda läbisid Kasari jõe 4 suuremat haru ja hulk suuri ojasid. Vigala ise on vanimaid asulaid Läänemaal.

Vigala alad on looduslikult üheks viljakandvamaks piirkonnaks Läänemaal. Maapind on paiguti küll madal, kuid selle eest kas savine või savimullane maa kindlustab põllumehetele alati rahuldava saagi. Peale teravilja kasvatati Vigala kihelkonnas veel palju linna ja kartulit.

Nii olid Vigala kihelkonnas looduslikud tingimused head, kuid talurahvas ei elanud siin paremini kui mujal Eestis. XVI sajandi lõpuni kuulus kogu Vigala kihelkond ja suurem osa ka Märjamaa kihelkonnast parun Üxküllile. 1763.-1765.a. muudeti Vigala mõisad majoraadiks - see tähendab mittemüüdavateks ja sugukonnale pärandatavateks. Üxküllid valitsesid oma laiu valdusi karmim käega. Rasked majanduslikud tingimused sundisid talupoegi otsima mujalt paremaid elamisvõimalusi. Kuna pärisorjalt oli võetud liiklemisvabadus, põgeneti salaja teovallast.

Peale pärisorjuse formaalset kaotamist 1816. aastal hakkasid mõisnikud talusid rendile andma. 1830. aastal andis Vigala majoraatmõisa omanik parun Boris v. Üxküll esimesed 12 talu rendile. 1844. aastal tõusis renditalude arv 45-le.¹ Takude kruntideks mõõtmine viidi läbi Vigalas põhiliselt 1858.-1863. aastani. Talud anti rendile põhiliselt 1860. aastaks. 1837.a. põllumajandusliku loenduse järele oli Vigala vallas 1668 meest, 1773 naist,

¹ M. Aitsam, op. cit. lk.11.

206 talu, 526 hobust, 989 veist, 3 vesiveskit, 1 tuuleveski, 2 viinavabrikut ja 9 kõrtsi.¹

Kõrtside arv oli suur, eriti, kui võrdleme seda koolide arvuga. Nii oli 20 aasta pärast Vigala kihelkonnas ainult 6 kooli. Renditaludele panid mõisnikud sellise rendi peale, et talumees ei jõudnud kuidagi paremale elujärjele. See tekitas rahulolematust mõisnike vastu. Nii kirjutas 1886.a. "Olevik":

"Rendimaksu ajal oli palju söimu ja kirumist kuulda. Enne anti Vigala mõisa omanikule parun Üxküllile teada. Ta lubas asja parandada"². Nii pidi parun mõnigi kord vihastele meestele meele järele olema.

Kuid parun oskas selle jälle tagasi saada. 1886.a. kirjutas "Virulane" : "Vigala kihelkonnas sai 14 talu peremehel sügisel kontrahi aeg täis ja neile pandi mõnedele 100 rbl., mõnedele 50, mõnedele 45 rbl. renti juurde".³ Renditalude välimus oli armetu. Elumajad olid vanad. Lepingu järgi pidi mõis elumajad ehitama, kuid mõis sellest ei hoolinud. Majade remondiks võeti mõisa poolt igal aastal lisamaksu, kuid sellele vaatamata jäi remont ikka tegemata. Omal kulul aga elumaja rentnik kohendada ei tohtinud.

1905.a. "Teataja" kirjutab Vigala renditalude kohta järgmist : "Inimesed elavad majades, mis sada korda halvemad on, kui mõnes paigas loomalaudad ja hobusetallid, maksavad kallist, ülikallist renti. Rent, see hirmutav tont kerkib iga 6 aasta tagant 30-40 kuni 100 rublani".⁴

Peale renditalupoegade elasid Vana-Vigalas veel teomehed ja saunikud, kes töötasid Üxküllide mõisas. Aasta teomehi oli XIX saj. lõpul ja XX saj. algul umbes 25. Põllutöö hooajal tõusis tööliste arv 50-60-ni.

¹ M. Aitsam, op. cit. lk.19.

² "Olevik", 27/V 1886.a. nr.22.

³ "Virulane" 21/I 1886.a. nr.4.

⁴ "Teataja" 11/I 1905.a. nr.7.

Teomeeste elamud olid ühekordsed õlgkatusega puuehitused. Oma majapidamisetöö tegi aastateomehe peres peamiselt naine, kuna mees töötas mõisa põllul. Tööpäev mõisas kestis päikesetõusust loojaminekuni. Nii oli ka aastateomehe elu väga raske.

Peale aastateomeeste, kes elasid mõisa juures, käisid mõisas XIX saj. lõpul - XX saj. algul teopäevi tegemas veel talupojad Oese, Tiduvere, Araste, Tõnumaa, Kivinuki ja Konnapere külast. Nad pidid tööle tulema vastavalt lepingule igasuguste teeolude puhul. Kuid külad asusid mõisa põldudest kaugel, kevadel ja sügisel aga olid teeolud Vigalas väga halvad. Nii pidid mehed tihti vantsima 7-10 km hommikul mööda läbi pääsmatut savist teed ja õhtul jälle tagasi.

Rasked elutingimused ja paruni hoolimatus rahva nõuete vastu olid põhjuseks, miks Vigala kihelkond sai 1905.a. revolutsiooni üheks juhtivamaks koldeks Läänemaal.

Seejuures äge mõisniku omavoli, talupoegade allasurutud seisund ja vaesus takistas hariduse levikut. Rahvakoolide asutamine olenes väga palju mõisniku tahtest, talupoegadel aga polnud vaesuse tõttu võimalik (vahel polnud tahtmiski) koolitarkust omandada.

OESE KOOL (1833.a. -1889.a.) JA PERU KOOL

KUNI 1917. AASTANI

1. Lühike ülevaade Vigala hariduselust kuni

XIX sajandini.

Esimesed teated Vigala valla koolide kohta pärinevad XVII saj. 2.poollest, seega perioodist mil pandi alus Eesti rahvakoolile. Vigala koguduse praost Johann Mathaus Embken oli esimese kooli asutajaks Vigalas.¹

Kui ta oli 4 nädalat kooli pidanud, viis ta ühe Vigala poisi Tallinna, kes seal praostide Bendero ja Heidricheni ees aabitsat luges, mis õnnestus ilma järelaitamiseta. Oma ettekandes Forseliusele kirjutas Embken raskustest, mis kooli asutamiselega tema ette tõusid. 1687.a. oli õpilaste arv juba 15.

Et selleaegsed mõisad oleks kooliskäijatele kuidagi abiks olnud, seda Embkeni ettekandest ei nähtu. Koolimaju, mis oleks püstitatud kooli tarvis, sel ajal Vigalas ei olnud. Arvatavasti kasutati õppetöökis kirikumõisa juures asetsevat leerimaja, mis sel ajal juba kindlasti oli.

Esimese kooli töö toimunud peerutule valgusel ja poisid ise lõhkunud peergu lõmmupuust. Praost Embken abistas neid õpilasi, kellel kodus suuri raskusi oli, viljaga. See kool Vigalas oli esimene ja ainuke rahvakool kogu Läänemaa kohta.

Kui kaua XVII sajandi rahvakool Vigalas töötas, selle kohta pole säilinud täpseid andmeid. Kuna praost Embken oli kooli asutaja ja ka ülalpidaja, arvatavasti isegi õpetaja, siis tohiks arvata, et kool lõpetas oma tegevuse praost Embkeni surmaga 1692.a. Põhjasõda ja sellele järgnenud suur katk laastasid tugevalt Vigalat. Nüüd puudus koguni ela-

¹ M. Aitsam, op. cit. lk. 109.

nikkond, kes oleks lapsi kooli saatnud. Vigala jäi koolita mitmeks aastakümneks.

1724. - 1726. aastani oli Vigalas lugedaoskajaid 86 elanikku, mis tegi täiskasvanute arvust 11,1%.¹

Ajavahemikul 1785 - 1823 puudus Vigalas kool ja koolimaja. Mis puutub aga koguduse üldisesse kirjaoskusse, siis mainitakse Vigala koguduse aruannetes kiitvalt, et peaaegu kõik oskasid lugeda ja üles ütelda piibliloo peatükke. Kas olenes see kirjaoskus koduõpetusest või köstri juures peetavast koolist, selle kohta visitatsioonianndmetest otsust vastust ei saa.

Vigala mõisade omanik parun Berend Johann Üxküll oli Eestimaa tsiviilkuberner ja senaator. Ta pidi kubermangus koolide avamiseks mõningaid samme astuma. 1817.a. sõitis ta pikemaks ajaks välismaale. Mõisade valitsemist ja haridusala korraldustöid hakkas jätkama tema vanem poeg Berend Johann ehk Vene sõjaväeteenistuse nimega Boris von Üxküll.

1823.a. asutas Vigala majoraatmõisa omanik parun Boris v. Üxküll Vigala köstrimajasse esimese taäurahvakooli 12 poisi jaoks Jädivere vallast.²

Kooliõpetaja kohuseid täitis köster Hermann Fridrich Johannson. Kooli ülalpidamise kulud kattis mõis. Kooli jaoks oli eraldatud üks tuba, kus õpetati poistele lugemist, katekismust, rehkendamist, kirjutamist ja laulmist.

1830. - 1840.- aastatel asutati Vigala kihelkonnas põhiliselt kõik koolid, mis töötasid XX sajandi alguseni (Oese kool, Päärdu kool, Nurtu kool, Peru kool jt.)

¹ M. Aitsam, op. cit. lk. 409.

² sealsamas, lk. 112.

2. Oese kool 1833.¹-1889.a.

Vigala mõisnik parun v. Üxküll püüdis näidata end vabameelse mehena, hariduse pooldajana ja uuenduste sisseviijana. Ta laskis püstitada 1833.a. Tõnumaa nõmmele tolle aja kohta suure koolimaja ühes kõrvalhoonega 75 õpilase jaoks. Kaheksa aastat hiljem põles see maja maha, kuid 5 kuu jooksul lasi parun maja uuesti üles ehitada. Maja õnnistamise ajal praost Harteni poolt anti koolile piiblilooline nimi "Sichem", mis tähendab "Seekem".² Kuid see nimetus ei löönud rahva hulgas läbi. Kooli kutsuti Oese kooliks, kuna ta oli ehitatud Oese külla. Kirikuraamatutes võib kohta nii Oese kui ka "Sichem" nimetust.

Oese kooli ajalugu tuleb lähemalt käsitleda seetõttu, et 1889.a. ühendati nimetatud kool Peru kooliga ja nii peame vaatama seda Peru kooli ajaloo ühe osana. Esimeseks kooliõpetajaks Oesel oli Vigala päritoluga Mihkel Gildemann.³ Selleaegsetes kooliproto-kollides kiidetakse teda kui head ja tublit koolmeistrit. Õppeainetena õpetati usuõpetust, lugemist, kirjutamist, rehkendust ja laulmist. Õpperaamatutena kasutati mitmesuguse vaimuliku sisuga raamatuid ja piibliloo õpikut, mille koostanud O. Masing ja M. Gildemann.⁴

Koolmeistri palga tasus mõis. Palk oli Läänemaal üks parimaid: 200 bankorubla⁵, mis maksti kahel tähtajal toidu- ja tarbeainetena välja.

¹ L. Andresen, Eesti rahvakoolide võrk 19. sajandil, Tallinn, 1970, lk.39, on antud eraldi Vana-Vigala kool (asust. aasta 1833) ja Oese kool (asustamise aasta 1840). Tegelikult on meil tegemist ühe kooliga, Oese kooliga (asut. aasta 1833), mida nimetati veel Vana-Vigala kooliks ehk "Sichem".

² M. Aitsam, op. cit. lk.126.

³ sealsamas, lk.126.

⁴ RAKA, fond 1187, nim.nr.2, s.-ü. 519/10 lk.62.

⁵ 3,5 bankorublat = 1 rbl. hõbedat.

1842, a. lepingust mõisahärra ja koolmeistri vahel näeme, et selle palga eest kohustus M. Gildemann kõigis asjus ülemuse vastu sõnakuulelik olema, valvama nii enda kui ka laste kõlbluse eest, koolitöö ja selle edusammude kohta iga neljateistkümne päeva tagant aru andma, kooli inventari korras hoidma, raha ja varanduse kohta arveid esitama ja kõigi kohta vastutust kandma.¹

M. Gildemann pidi 75-le poisile õpetust andma, nendest 15-le saksa keelt õpetama ja ülejäänud kuuekümnele seda, mida pastor ja mõisnik kindlaks määrasid. Poisid elasid koolimajas, aga laupäeval lubati nad koju, kusjuures nad pidid pühapäeva õhtuks koolis jälle tagasi olema.²

Kehvematele lastele lubati mõisa poolt toetust magamisriiete ja koolitarbete näol. Samuti lubas parun 3^{1/2} vakka vilja igale õpilasele kuni jüripäevani (s.o. koolitöö lõpuni), koolile kütte ja valgustuse. Kuidas parun oma lubadusi täitis, selle kohta andmed puuduvad.

Lapsed ootasid nädalapäevadest kõige enam neljapäeva, sest siis laskis mõis keeta koolilastele kas hermesuppi või tanguputru. Päevadel, mil puudud koolis soe toit, anti lastele kannikas leiba.³

B. v. Üxküll nõudis koolmeistrilt koolitöö kohta regulaarselt aruandeid ja pidas koolil isiklikult silma peal. Hiljem lasi ta kooli juurde avada ka raamatukogu, kus peale vaimulike raamatute leidis ka ilukirjanduslikke teoseid. Hiljem 1926. a. see raamatukogu hävis tules, kui Oese kool oli Perule üle viidud. Koolil oli **noodikirjandust**. 1854. a. lasi Üxküll Münhenis trükkida eestikeelse tekstiga noodiraamatu "XXIV Chorale und Motten in allen Tonarten für die Oisische-Schule mit estnischen Texte".⁴

¹ RAKA, f. 1251, nim. 1, s.-ü. 145, lk. 62.

² sealsamas lk. 127.

³ M. Aitsam, op. cit. lk. 127.

⁴ M. Aitsami käsikirjast lk. 63.

Seda hoodikogu peetakse üldse esimeseks eestikeel- seks trükitud noodiraamatuks.

Mihkel Gildemann oli Oese koolmeistriks 13 aastat- 1833.a. - 1846.a. Ta oli pastori ja mõisahärra sil- mis heas kirjas ja ka õpilaste teadmistega jäi pastor koolikatsumiste ajal rahule.

Pärast M. Gildemanni sai Oesele kooliõpetajaks teine Vigala päritoluga noormees Jaan Raudsepp (Eisen) Paljasmaa külast, kes oli lõpetanud Jädivere õpetaja- te seminari. J. Eisen oli juba 1845.a. hoolika töö eest kooliõpetajana kihelkonna koolikomisjoni poolt autasustatud 25 rublaga.¹

Millises koolis ta varem töötas, see pole teada. M. Aitsam oma käsikirjas kirjutab: "J. Eiseni palk olnud 1864.a. lasteõpetamise eest 20 rubla hõbedat ja ühe inimese aastamoon ja 1 lehm mõisatoidu peal. Peale selle sai ta maaharimise järelevaatuse eest 20 rbl. hõbedat, ühe inimese aastamoon, võis pidada 1 hobuse ja 3 lammast mõisa toidu peal." Nii pidas J. Eisen kahte ametit: oli kooliõpetaja ja mõisas põldude ülevaatajaks s.o. ilmselt midagi agronoomi taolist.

1880.a. aruannete põhjal saame taastada pildi sel- leaegsest Oese koolist.

Koolis tuli käia 3 aastat. Õpilaste arv kõikus 60 - 70 piirides. Koolimaja oli suur, ühekordne õlg- katusega maja. Klassiruumiks oli suur, telliskivi- põrandaga tuba läbi maja, aknad mõlemal pool seinas. Õpetaja korteriks oli 2 väikest tuba, elukorteri ja koolitoa vahele jäi pikk, läbi maja ulatuv kitsas köök. Suures klassitoas oli 2 - 3 pikka, üle toa ulatu- vat lauda, mille ääres õpilased istusid. Koolilaudade ees asus väike punane õpetaja laud. Esimese laua taga istusid esimese aasta õpilased, teise ja kolmanda laua taga - vastavalt teise ja kolmanda aasta õpila- sed. Kolmanda aasta õpilased pidid aitama väiksemaid

¹ RAKA fond 1251, nim. 1, s. - ü. 142, lk.5.

õppetöö juures. Koolitoas asus veel J. Eiseni tiseripink, sest J. Eisen oli puutöömees ja õpetas vahel sellel pingil puutööd ka suurematele poistele.

Koolitöö aigas hommikul koraali laulmisega. Lauldi veel enne ja pärast sööki. Pimedaja kätte jõudmisel süüdati kooliruumis lamp, mille valgusel õpiti laule ja viiulimängu. Koolil oli ka orel. Klassitoa seinal, õpetaja laua kohal, rippus suur õlimaal, Boris v. Üxkülli portree.

Koolis käisid põhiliselt poisid, kuid oli ka tütarlapsi. Õpetaja J. Eisen jälgis oma õpilaste elu isegi peale kooli lõpetamist. Tänu sellele sai ta pildi oma elutööst. Tal oli andmeid 648 inimese kohta, kellele ta oli kirjatarkust õpetanud. Nendest sai 139 taluperemeest, 326 põllutöölist, 10 mõisavalitsejat, 11 kooliõpetajat, 10 kirjutajat¹ jne. - inimesi kõigilt elualadelt, kuhu tol ajal eesti talupoeg võis pääseda.

Vigala kirikuõpetajate aruannetest Eestimaa konsistoriumile saab teada alates 1845. aastast aastate lõikes õpilaste arvu Oese koolis. See kõikus 50 - 80 õpilase piirides.

J. Eisen töötas Oese koolis 1847. - 1882. aastani, olles laialt tuntud andeka ja hoolsa koolmeistrina. Kuigi ta vene keelt ei vullanud, jäeti ta õpetajaks ka siis, kui vene keelt tuli õpetada. 1882.a. tekkis lahkheli J. Eiseni ja kohaliku paruni vahel, mille tagajärjel vallandas parun J. Eiseni õpetaja ametist. Seega ei lugenud ei pikajaline tubli töö ega ühiskondliku tunnustus. Määravaks jäi ikkagi kohaliku mõisniku omavoli. J. Eisen ostis endale Seene väiketalu Veliselt ja asus sinna elama. Hiljem kolis ta oma naisevenna M. Liedenbergi tallu, kus veetis oma vanaduspäevad.

J. Eiseni järglaseks Oese kooli tuli Jaan Peipmann Raasikult. Ta oli lõpetanud Kuuda õpetajate seminari ja valdas vene keelt. Mõõdusid mõned aastad ja J. Peip-

¹ M. Aitsam, op. cit. lk. 128.

mann läks mõisaga ja Vigala pastori C. Mickwitziga vastuollu. C. Mickwitz oli 1878.a. K.E. Harteni asemele Vigalasse pastoriks saanud. Eelmine pastor K. E. Harten oli paljugi teinud Vigala hariduseelu arendamiseks. Tema kaasaaitamisel asutati Vigalasse esimene kihelkonnakool ja 1845.a. kooliõpetajate seminar Jädiverese, mille direktoriks ta ise sai. Jädivere seminar ühendati 1864.a. aprillis Kuu-
da seminariga.¹

Uuele Vigala pastorile C. Mickwitzile oli hariduse-
elu võõras ja see ei huvitanudki teda. Nii astus ta liitu mõisnikuga kooliõpetaja vastu.

Tüli mõisahärra ja kooliõpetaja vahel sai alguse ajalehe "Valgus" levitamisest. "Valgus" avaldas tihti-
peale kriitilisi artikleid mõisnike vastu. Koolmeis-
ter J. Peipmann oli agar kirjasaatja ja ajalehe le-
vitaja. Seepärast ei sallitud mõisas ega ka kirikus J. Peipmanni ega ta "Valgust". Tsenšuur oli range. Nii kirjutas "Perno Postimees" : "Vigalasse olla kool-
meistrite kirjade tarvis, mis nad ajalehtedele saata tahavad, üks kõrge "kitsas värav" ehitatud, mille läbi kõik nimetatud kirjad enne ära saatmist käima peada".² Nüüd algas põhimõtteline võitlus: ühelt poolt mõis koos pastoriga, teiselt poolt J. Peip-
mann, keda toetas vald ja vene koolideinspektor. Asi lõppes sellega, et 1889.a. mais sõitis mõisava-
litseja teomeestega Oesele, kes lammutasid koolimaja ahju ning võtsid ukseid ja aknad eest.³ Maja kuulus mõisale ja sellise hävitustöö takistamiseks puudus vallavalitsusel õigus. Parun tahtis vallandada ka koolmeistrit, kuid koolideinspektor teatas, et Peipmann jääb ametisse, kuna tema vallandamine pole õige.⁴

See Vigala paruni samm tekitas kihelkonnas suurt pahameelt ja leidis vastukaja ka ajakirjanduses.

¹ "Kündja" 1/XII 1882.a. , nr. 22.

² "Perno Postimees" 29/X 1882, nr. 44.

³ M. Aitsam, op. cit. lk. 130.

⁴ RAKA, f. 1251, nim. 1, s.-ü. 147 lk.57.

29. XII 1889.a. "Valgus" nr. 1 kirjutab pikalt sellest faktist ja avaldab nõrdimust mõisahärra käitumise üle. Vald tahtis hakata mõisaga kohut käima, kuid mõisa käes oli võim ja vägi, pealegi oli ta koolimaja ja maade omanik. Valla vastuprotsessimine jäi tähelepanemata.

Oese kooli lapsed viidi 1889.a. sügisel üle koos õpetaja Peipmanniga Peru kooli, sest Peru kooli õpetaja C. Sacharevič oli peale abikaasa surma siirdunud Haapsallu kohtupristaviks.

Nii sulab Oese kooli ajalugu 1889.a. ühte Peru kooli ajalooaga.

J. Peipmann polnud ainuke koolmeister, keda mõisnik vallandada katsus. See läks tal enamaste ka korra. Nii kirjutab "Postimees" : "Vigalas on mõisavalitsus 2 valla koolmeistrit lahti teinud, teise juba ka minema saatnud ja uue asemele pannud, ilma et selleks ühtegi süüd oleks nimetatud. Olla öeldud, et see ainult mõisa asi olevat" ¹ Sedasama kirjutab ka "Virulene" 23. V 1888.a.

Nii püüdis mõis veel XIX saj. lõpul koolide kuraatori ja koolide inspektori õigustesse asuda ja neid kooliõpetajaid, kes meelepärased polnud, omavoliliselt vallandada.

Õppetöö kohta saab vanade dokumentide põhjal väga vähe öelda. Kõige tähtsamaks aineks peeti usuõpetust ja selle tundmist kontrolliti. Halvasti edasijõudjaid karistati märkustega, nurkapanemisega ja peale tunde jätmisega nn. "järelistumisega". ²

Koolikohustus kestis kolm aastat haarates lapsi 10 - 13 .a. Kõik koolikohustuslikud lapsed ei käinud koolis, eriti palju jäi kõrvale tütarlapsi. Koolist puudunud päevade kohta andmeid pole, ainult 28. märtsi 1880.a. Vigala koolirevidendi aruandest loeme, et Oese koolis koolist puudunud päevi oli

¹ "Postimees" nr. 62 31/V 1888, nr. 62.

² RAKA, fond 1251, nim.1 s.-ü. 144, lk.4,5.

1879/1880. õ.-a. jooksul 1897, neist 285 hooletuse tõttu.¹ Sellel õppeaastal õppis Oese koolis 74 õpilast, nii tuli iga õpilase kohta 25,6 päeva, mis oli väga palju. Puudumiste peamisteks põhjusteks oli vanemate vaesus, halvad teeolud ja haigused.

Lapsi, kes koolis käisid nimetati päriskooli lasteks. Mõned vanemad jätsid oma lapsed veel neljandaks aastaks kooli.

1880. aastatel, kui võeti kooli õppeplaani vene keel, kerkis vene keele õppimise küsimus ka Vigalas teravalt esile. Rahvas tahtis vene keelt õppida, kuid vene keele õpetamine vallakoolides, sealhulgas ka Oese koolis oli halval järjel. Seetõttu viisid paljud elanikud oma lapsed Velisele, või linnakoolidesse.²

XIX saj. lõpul läksid Velise valla paljud elanikud üle õigeusku, mistõttu huvi keele õppimise vastu oli suur. Ajaleht "Olevik" kirjutas, et Vigala kihelkonna rahvas armastab uudist vaimulikes asjus.³

1881/82. õ.-a. oli kooliõpetaja palk 200 rbl.⁴, tõustes 1884/85. õ.-a. 250-le rublale. Kool oli põhiliselt mõisa ülalpidamisel, kes maksis kooliõpetajatele palka, andis kütte ja valgustuse. Vald tahtis koolile ainult 25 rbl. aastas.⁵ Seetõttu tahtis mõis talitada kooliõpetajatega nagu oma teomeestega: karistada ja minema kihutada.

Oese kool töötas 56 aastat (1833- 1889.a.) iseseisva koolina ja lõhuti sõna otseses mõttes maha "tänu" parun Üxküllile. Selle aja jooksul töötas koolis 3 õpetajat: Mihkel Gildemann (1833 - 1846), Jaan Eisen (1847-1889), kes suutsid küllaltki palju teha alghariduse levitamiseks koolipiirkonnas.

¹ RAKA, fond 1251, nim.1, s.-ü. 144, lk.5.

² "Olevik", 27/V 1886.a. nr.22.

³ "Olevik" nr.13, 26/III 1884.a.

⁴ RAKA, fond 1251, nim.1, s.-ü. 143, lk.5.

⁵ sealsamas, lk.86.

3. Peru kool (1841.a. -1917.a.)

Peru kooli asutamine 1841.aastal tähendas uut ajajärku Vigala kihelkonna koolielus. Avatav kool oli selle aja kohta eritüüpi: ta oli määratud ainult tütarlastele, kusjuures neile õpetati peale lugemise ja kirjutamise veel käsitööd ja seltskonnas kombekat käitumist. Virgemad õpilased võisid õppida ka saksa keelt. Kool hakkas tööle mõisakoolina. Suvekuudel pidid tütarlapsed iga kahe nädala tagant kooli katsele tulema ja ka kirikus käima. Pühapäevadel sõidutas mõis oma hobustel kooliõpetajanna ühes õpilastega kirikusse.¹

Parematele õpilastele lubas mõis väikesi kingitusi, õpetajannale aga tubli töö eest palgakõrgendust. Kooli juures avati internaat ja mõis lubas 15 õpilasele anda maksuta voodipesu, söögi ja pastlad.²

Mõisa sellina tähelepanu tütarlastekoolile on seletatav asjaoluga, et esimene õpetajanna A. Heinrichson oli parun Boris (Berend) v. Üxkülli õdede hea sõbratar.

Anchen Hinrichon oli Rapla orelimeistri tütar. 1. nov. 1841.a. sõlmitud lepingu alusel sai ta aastapalgaks 120 rbl., peale selle veel tasuta toidu, kütte, valgustuse ja vajalikud raamatud ning muud koolile tarvilikud tarbed.³

Kool sai Peru (Pero) kooli nimetuse 1853.aastal, kui tütarlastekooli mõisakoolina lõpetas tegevuse ja viidi üle Loo külasse Peru tallu. Esimene koolihoone oli väike puitehitus. Õpetaja elas ruumipudusel kooliga ühe katuse all olevas kaupluse ruumides. Õpilased käisid üle maantee asetsevas kooli saunas söömas ja magamas.

¹ RAKA, fond 1251, nim.1, s.-ü.145, lk.61.

² sealsamas, lk.62.

³ sealsamas, lk.61.

Järgmiseks sammuks tütarlastekooli arendamisel oli eriharidusega õpetajanna ettevalmistamine. Möisa vahepealne valdaja parun Bernhard v. Üxküll andis Elisabeth Bergile, kelle mees oli möisas aednikuks, võimaluse sõita Soome käsitööd õppima. Pärast õpingute lõpetamist pani parun E. Bergi Peru kooli juhatajaks.

Kui kaua töötas A. Hinrichson tütarlastekooli õpetajana, selle kohta puuduvad andmed. Eestimaa konsistoriumi aruannetest 1856. aastal on Peru tütarlastekool kadunud, järelkult lõpetas see kool vahepeal oma tegevuse. 1873/74 aasta aruandesse ilmus uue koolina Vigala lossikool, mis oli rajatud 1872. aastal. Õpilasi oli 1873/74. õppeaastal Vigala lossikoolis 10 (7 poissi ja 3 tüdrukut), õpetamine toimus saksa keeles ja õpetajaks oli E. Kolk.¹ Vigala lossikool oli asutatud saksa rahvusest sulaste laste jaoks ja töötas kuni 1876. aastani.

Peru (Pero, ka Perro) tütarlastekooli tegevus jätkub 1875. aastal, mil õpetajaks sai E. Berg, kes oli Soomest tagasi jõudnud. Tütarlapsed, kes õppisid enne Vigala lossikoolis, viidi nüüd üle Peru kooli.² Peru kool sai üheks esimeseks tütarlastekooliks Eestimaal. Kooli uuest avamisest kirjutas 1875. a. "Perno Postimees": "Aja viivituse pärast, mis uue maja ehituse läbi oleks tulnud, pidi ühes vanas majas, mis selleks otstarbeks sisse seatud sai, esimene õpetus algama, mis sääl aga nõnda kaua vältama saab, kuni uus koolimaja, mille alus juba pandud on, täiesti valmis saab. 13. oktoobril hakkas kool käima. Kooliemandaks on E. Berg."³ 1880-1881 a. töötas koolis 2 õpetajat: E. Berg ja M. Martinson.⁴

Hiljem muudeti kool segakooliks. Poistele anti samuti õpetust käsitöös: õpetati raamatuköitmist ja

¹ RAKA, fond 1187, nim. 2 s.-ü. 544/5, lk. 234, 235.

² sealsamas, s.-ü. 548/5, lk. 81.

³ "Perno Postimees" 21. XI 1875, a., nr. 47.

⁴ RAKA, fond 1187, nim. 2 s.-ü. 551/5, lk. 42.

harjavalmistamist.

Segakooli avamise järele sai Perule teiseks õpetajaks noor, Tallinna kreiskooli ja Kunda õpetajate seminari lõpetanud Christjan Sacharevits (isa- poolakas, ema- eestlane, endine elukoht oli Haapsalus).¹

Pärast om aednikust mehe surma abiellus E. Berg C. Sacharevitsiga.

1886.a. määrati Peru koolile abiõpetajaks Jaan Tondi, kes oli lõpetanud Kunda seminari. E. Sacharevits (Berg) suri 1888. a. ja oma abikaasa surma järele lahkus ka C. Sacharevits Perult, siirdudes Haapsallu koh- tu alale.

1889.a., seoses Oese kooli ületoomisega Perule, ehitati senisele koolimaja otstele juurde 2 põikjät- ku. Idapoolne sai suureks klassiruumiks, läänepoolne aga magamistoaks. Endine klassiruum jäi nüüd õpilas- tele söögitoaks. Keskele jäid õpetaja eluruumid. Koolimaja seisis maantee ääres. Üle õue oli saun ja küttekuur ühes aidaga.²

Oese kooli ületoomisega Perule jätkus võitlus koo- liõpetaja J. Peipmanni ja mõisahärra vahel. 1893.a. pidi J. Peipmann siiski Perult lahkuma ja uueks õpe- tajaks sai Jüri Kõögardal, kes oli Tartu vene õpetajate seminari haridusega.³ Ta oli õpetaja olnud 1891. aastast alates. Vigala pastori aruandes märgitakse te- da tubli ja hoolika õpetajana. 1895. -1896.a. töötas abiõpetajana Karl Grepp, kuna õpilaste arv ulatus 65- 80-ni ja ühele õpetajale muutus õpetamine väga ras- keks. Jüri Kõögardal töötas Perul kuni 1902. aastani. XX saj. algusaastatel vaheldusid Peru õpetajad väga tihti. Nii töötas ainult ühe aasta (1903.a.) Tõnis Ton- di, 1904.a. - 1906. aastani Johannes Karing, 1906.a. Jaan Tikas jne.⁴ Õpetajate kiire vaheldumise põhjuseks oli peamiselt õpilaste suur arv

¹ M. Aitsami käsikirjast, lk. 115 b

² Sealsamas, lk. 115 b

³ RAKA, fond 1187, nim.2, s.-ü. 567/4, lk.187

⁴ vt. lisa nr.2 -õpetajate nimestik Peru koolis (1841. -1917.a.)

ja õpetajate rasked elutingimused. Vigala kihelkond oli küll suur, kuid seal töötas ainult 6-7 kooli: Kivi-Vigala 2 kl. kool ühes Jädivere kooliga (asut. 1833.a.), Velise 2 kl. kool (asut. 1842.a.), Päärdu 2 kl. kool (asut. 1845.a.), Nurtu 1 kl. kool (asut. 1841.a.), Peru 2 kool (asut. 1841.a.), Vigala kihelkonnakool (asut. 1833.a.)

Koolirevidendi aruannetes Läänemaa koolikomisjonile mainitakse järjekindlalt Vigala kihelkonna koolide suurest ülekoormusest ja uute koolide asutamise vajadusest. Kuigi Vigala valla kooliõpetajate palgad (200-250 rbl.) olid paremate hulgast Läänemaal, siiski, õpilaste arvuga võrreldes ei olnud see palk küllaldane, kuna õpetajate töökoormus oli väga suur. 1902.a, "Teataja" kirjutab: "Vigala kooliõpetajal on lapsi 70 ümber õpetada, mis on ühe mehe rammule liig, ehk kui tahad, siis võta oma kulul abiline. Säherduse lastearvu juures ei või koolitöö ühe mehe käes, +kui see ka kõige parematest jõududest on, mitte heaste edeneda."¹

Eriti terav puudus oli keskastme koolide järele. Kihelkonnakool köstrimajas suutis väga vähe lapsi vastu võtta ja hiljem sulges oma ukсед hoopiski. Mitmed jõukamad talupojad viisid oma lapsed naaberkihelkonnadesse, teised linnakoolidesse. Vallas oli uue kihelkonnakooli ehitamise küsimus mitu korda arutusel, kuid asi sellega soikuski.

Tütarlastele hariduse andmisega oli lugu hoopis halb, kuna nende haridusele pandi üldse vähem rõhku. Nii kirjutas "Päevaleht", Vigala valla kohta: "Arvatakse, et sellest, kui tütarlaps napilt lugeda ja viigadega kirjutada ning ükskordühte teab ja ainult tööd teeb ning mehes, kosilases ainumat peastjat näeb - et sellest kõigest küll on."²

Raske oli õpetajatel ka majanduslikust küljest. Juba kooli väline pilt oli vilets, nagu märgitakse

¹ "Teataja" nr. 241, 27/IX 1902.a.

² "Päevaleht" nr. 137, 20/VI 1907.a.

Haapsalu rajooni rahvakooli aruandes 1900.a.¹
Klassituba oli madal, niiske ja külm, aknad väikesed, ventilatsioon puudus. Ahjud koolis olid kõige primitiivsemad. Õpilased lõunatasid ja magasid samas klassitoas, kusjuures tüdrukud asusid ööbima klassitoa ühes, poisid aga teises pooles. Polnud toiduainete hoiuruume, riidehoidu ega isegi käimlaid. Klassitoas puudusid õppevahendid. Klassilauad olid vanad, üks laud 6-10 inimesele, tahvlid lõhkised, kulunud värviga. Peale 1-2 vana geograafiakaardi polnud mingisuguseid õppevahendeid.

Peru kooli muutmine ministeeriumikooliks pikemat aega püsis vallavolikogus päevakorras. Algul taheti olemasoleva hoone ruume laiendada ja loodeti saada riigilt selleks ühekordse toetusena vähemalt 1000 rbl. Samuti loodeti, et riik tasub 2 õpetaja palgad, mis oleks vallale väga kasulik olnud. Valla hooleks pidi jääma usuõpetajale palga maksmine ja õppeabinõude, kütuse ja valguse hankimine.²

Lõpuks tehtigi otsus, et taotleda haridusministeeriumilt raha õpetajate palkade ja õppevahendite jaoks.

Vana hoonet siiski laiendada ei hakatud, sest see vajab tugevat kapitaalremonti. Seepärast lammutati vana koolihoone ja püstitati endisele kohale uus maja. Tehti sisemisi puutöid, tislid nokitsesid veel viimaste tööde kallal ja lahkusid majast öhtu saabumisel. Varsti sellejärel puhkes tulekahju, mis sai alguse hõövlilaastudest. Uus koolimaja põles maha enne, kui kool sai sisse asuda. See toimus 14.VI.1903. aastal.

Järgnes jälle uue maja ehitamine. Seekord püstitati koolimaja valla keskusse, vallamaja juurde. Ehitati suur kahekordne puust hoone. Välimuselt ei olnud maja kuigi esinduslik, kuid ruumi oli piisavalt. Maja ehitati Bernhard Laipmanni plaani järel.

¹ RAKA, fond 93, nim.1.,s.-ü. 28, lk.69

² "Teataja" nr. 241 27/IX 1902.a.

Uus hoone sai valmis 1905.a. suveks ja vald kindlustas selle 3700 rbl. eest.¹

Kool jätkas oma tegevust 1905.a. vallakoolina. Pärast 1905.a. detsembri revolutsioonilist ülestõusu määratses Vigalas kindral Bezobrazovi karistus-salk, kes tahtis 1906.a. alguses koguni Peru uue koolimaja maha põletada, kuna seal oli peetud rahvakoosolekuid ja lauldud mässulisi laule. Kuid õnneks maja jäi terveks, sest vallavalitsus astus vahele.

Kas Peru kooli kooliõpetajad ka revolutsioonist osa võtsid, pole teada, kuigi see on igati tõenäoline. 1907.a. lahenda s vald ka teise kooliõpetaja küsimuse. Osa uue kooliõpetaja palgast lubas enda kanda võtta Vigala muusikaselts.²

1906/07. õppeaastal koolitöö seisis, kuna puudus õpetaja. 1908.a. märtsi lõpul asus ametisse õpetaja Mihkel Elwei, kes oli lõpetanud Haapsalu linnakooli ja pedagoogilised kursused.³ Tema töötas Peru koolis 1908.a. - 1913.a.

Peru vallakool lõpetas tegevuse 1910.a. kevadel. Suvel ehitati koolimaja II korrusele juurde õpetaja elukorter. 1910.a. sügisel avatigi viimaks 2 klassi-komplektiga ministeeriumikool.⁴

Kooli piirkond oli laiaulatuslik. Nii on dateerimata aruandes⁵ märgitud Peru 2-kl. ministeeriumikooli piirkond. Sellesse kuulus 13 küla: Tõnuma. Oese, Vanamoisa, Kojastu-Rumba, Paljasmaa, Ojapere, Keso, Pikauulitsa ja Tiduverre ning Avaste.⁶ Kuid osa neist küladest asetses kaugel: Kojastu-Rumba ja Tidoverre 8 versta (8,5 km), Paljasmaa 7 versta (7,5 km), Araste-Tamma 5 versta (5,3 km), Paisu-Otsa 6 versta (6,4

¹ "Virulane" nr. 256, 9/ XI 1910.

² "Vaade" 15, X 1907.a. , nr. 32.

³ RAKA, fond 1187, nim. 2, s.-ü. 572/9 lk. 144.

⁴ M. Aitsami käsikirjast, lk. 115 d.

⁵ Arvatavasti 1914.a. kohta, kuna sealjuures on 1915-1917.a. rahaline eelarve.

⁶ RAKA, fond 93, nim. 1, s.-ü. 97, lk. 39-40.

km).

1905.a. ehitatud koolimajas ei saanud kool kuigi kaua töötada. 1910.a. oktoobris põles koolimaja jälle maha. Kool paigutati ajutiselt vallamajasse. Kuna senise koolimaja aluspind oli niiske ja märg, otsustas vallavolikogu püstitada uue koolimaja valdamaja ette, vallale kuuluvale krundile. Mois pakkus Peru kooli all olevat maatükki vallale, nõudes selle eest 800 rbl. Seda hinda peeti kalliks ja volikogu lükkas moisa ettepaneku tagasi.¹ Sellest tekkis jälle konflikt moisa ja vallavalitsuse vahel. Pahandus oli ka kindlustussumma pärast. Pärast koolimaja mahapõlemist kerkis küsimus, kes siis tegelikult Peru koolimaja omanikuks oli. Ilmnes, et peale vallavalitsuse oli ka mois koolimaja kindlustanud. Kuid kindlustuskassa ei tahtnud kahekordset summat välja maksta.

Moisnik oli koolimaja ehitamiseks kinkinud oma metsast palgid, vald aga vedas palgid kohale, ostis muu ehitusmaterjali ning maksis kõik töörahad ja kulud kinni.²

Loomulikult oli vallavalitsusel suurem õigus kindlustusraha nõuda. Kirjavahetus ja arhiivid olid aga 1905.a, revolutsiooni ajal ära põletatud. Lõpuks jäi õigus siiski vallavalitsusele.

Vallavolikogu taotlusel saadi 1911.a. haridusministeeriumilt 4 000 rbl. ühekordset abiraha uue koolimaja püstitamiseks.³ Koolimaja ehitas ehitusmeister-ettevõtja Jaan Siidermann Tollilt oma plaani järele. Uue koolimaja ehitus läks maksma 18 801 rbl. 30. augustil 1912.aastal õnnistati maja sisse. Nüüd sai kool asuda jälle tööle korralikus majas.⁴ 1913.a. sügisel määrati koolile kõik uued õppejõud.⁵

Peru kool töötas 2-kl. ministeeriumikoolina kuni 1918. aastani.

1 "Hääl" nr. 82, 30 /X 1910.a. lk.3.

2 "Virulane" nr. 256 9/ XI 1910.a.

3 M. Aitsami käsikirjast, lk. 115 d.

4 vt. foto nr.2.

5 vt. lisa nr.2 kooliõpetajate nimestik (1841-1917).

Õpilaste arv 1875. -1917.a. on olnud koolisvā-
ga kõikuv. Kuni 1880.a. õppisid koolis ainult tütar-
lapsed. Alates 1881.a. muutus kool segakooliks ja arvu-
lise ülekaalu said poisid. Õpilaste arv on 1875. aas-
tast kuni 1913. aastani (1913-1917.a. kohta andmed
puuduvad) kõikunud 30-70 piirides.¹

Lapsi, kes olid 3 aastat (10-13) koolis õppinud
ja keda vanemad veel aastaks või paariks kooli panid,
nimetati kordusõpilasteks. Niisuguseid kordusõpilasi
käis ka Peru koolis küllaltki palju.

Nii oli 1893/94. õ.-a. koolis 30 kordusõpilast
(10 poissi ja 20 tütarlast)², 1902/03 õ.-a. 28
õpilast (17 poissi ja 11 tütarlast)³, 1908/09 õ.-a.
isegi 53 õpilast (15 poissi ja 38 tütarlast)⁴, sest
eelmisel õppeaastal koolitöö seisis õpetaja puudumi-
sel.

Selleks, et õpilased kaugemalasuvatest küladest
oleksid saanud normaalselt koolis käia, tulnuks koo-
li juurde ehitada ka ühiselamu. Paljud lapsed pidid
koolist puuduma seetõttu, et kool oli kaugel, tee-
olud halvad ja jalanõud ning riided viletsad. Säilinud
on andmed 10-16 aastaste noorte kohta, kes elasid
kooli piirkonnas. Võrreldes neid arvusid kooliskäia-
tega arvuga, näeme, et vahe on suur. Näiteks
1889/90 õppeaastal oli 10-16 aastaseid noori Peru koo-
li ringkonnas 260, neist käis koolis 56 õpilast⁵,
1894/95.õ.-a. olid vastavad arvud 165 ja 72⁶, 1898/99
õ.-a. 121 ja 32⁷, 1902/03. õppeaastal 99 ja 60 jne.⁸

Milline oli kooliskäimise regulaarsus, sellest
väheste säilinud andmete järele teada ei saa. Siiski

¹ vt. lisa nr.1, "Õpilaste arv Peru koolis (1875-1917.a.)".

² RAKA, fond 1187, nim.2, s.-ü.567/4 lk.187.

³ sealsamas, s.-ü. 572 4/5 lk.111.

⁴ sealsamas, s.-ü. 572 10/5 lk.128.

⁵ sealsamas, s.-ü. 565/3, lk.151,152.

⁶ sealsamas, s.-ü. 570/4, lk.140.

⁷ sealsamas, s.-ü. 572 5/5 lk.161.

⁸ sealsamas, s.-ü. 572 10/5 lk.128.

voib järeldada, et lapsed puudusid koolist väga palju. Kord oli põhjus õpilastes, kord koolis. Nii oli 1879/80 õ.-a-l 1201 puudunud päeva¹, kuigi koolis käis ainult 22 õpilast. See teeb iga õpilase kohta 59 päeva s.o. üle kahe kuu.

1896/97 õppeaastal 43-st õpilasest sai koolis käia ainult 20, seega 23 pidi koju jääma. Põhjuseks oli kütte puudumine.

7. jaanuarist 1897.a. oli võimalus juba 2 ahju kütta ja õpilasi paigutada kahte magamistuppa.² Kuid ka järgmisel aastal polnud olukord parem. Õppeaasta pidi kestma 115 koolipäeva (15.okt. -29.märtsini), kuid koolitöö seisis ka sellel õppeaastal kütuse puudumise tõttu 50 koolipäeva. Seega ainult 65 koolipäeval toimuski õppetöö.³ Paremini ei olnud ka olukord XX saj. algusaastatel. Kord seisis koolitöö kütte puudusel, kord polnud kooliõpetajat jne. Kuid ka osa vanemaid ei tahtnud õpilasi kooli saata.

Põhjusega puudumiste vastu püüti võidelda. Kooliõpetajatelt saadud andmed pidi koolivanem iga nädal esitama kohalikele kõrgemaile kooliorganeile ja puudujatele määrati trahv mitte alla ühe ja mitte üle kümne kopika iga põhjusega puudunud päeva eest.⁴

Ka Peru koolis nõuti lastevanematelt tihti rahatrahvi (näit. 1898/99. õppeaastal kokku 85 rbl.60kop.)⁵, kuid see aitas vähe koolikohustuse täitmisel.

Õppeedukuse kohta ülevaadet saada on raske. On säilinud vaid üksikud õpetajate aruanded 1893. - 1899. aastani, kus on ära toodud õpilaste arv, kes loevad hästi, kes rahuldavalt; kes oskavad hästi peast kattekismust, kes rahuldavalt; kes oskavad piiblilugu hästi, keskmiselt või halvasti (sandisti).⁶

¹ RAKA, fond 1251, nim.1, s.-ü. 144, lk.4,5.

² sealsamas, s.-ü. 141, lk.37,38.

³ sealsamas, s.-ü. 144, lk.17.

⁴ RAKA, fond 4538, nim.1, s.-ü. 12 lk.32,33.

⁵ RAKA, fond 1251, nim. 1, s.-ü. 144, lk.17.

⁶ sealsamas, s.-ü. 144, lk.7,11,15,18.

Nende aruannete põhjal võib näha, et lapsi, kes oskasid hästi lugeda, oli suurem osa õpilastest. Kuid kuidas oli lood aritmeetikaga, geograafiaga, vene keelega - seda need aruanded ei kajasta. On ainult öeldud, millised õppeaineid õpetatakse ja milliseid õpikuid kasutatakse.

Eesti keele õpikuks oli C.R. Jakobsoni "Kooli lugemise raamat I osa", vene keele õpikuks M. Volperi "Русская Ретс", usuõpetust õpetati O. Masingu piib-
lilugude järel.

Õpikute puudus oli suur, samuti oli puudus õppevahendeist. Koolil oli kasutada väga vähe raha. Kuni 1890.-aastateni oli Peru kooli ülalpidajaks põhiliselt mõis. Mõis maksis samuti kooliõpetajate palgad. Kooli kuludeks s.o. remondiks, õppevahendeiks jne. jäi õppeaastas keskmiselt 100-130 rbl.¹ Seda oli väga vähe. Vald maksis koolile ainult 25 rbl. aastas.

Alates 1893/94. õ.-a.-st sai vald põhiõiselt kooli-
ülalpidajaks, mistõttu materiaalsed ressursid kuivasid veelgi rohkem kokku. Nii sai sellel õppeaastal kool vallalt 200 rbl., mõisalt 15 rbl. ja kütte. Sellest läks koolmeistrile palgaks 200 rbl. ja 15 rbl. jäi kooli tarbeks.² Samapalju sai kool raha ka järgnevatel aastatel.

Rahalist abi andis koolile Vigala Muusikaselts, kes kasutas Peru kooli ruume. Koolimaja kasutasid ka laulukoorid.

Nii pidi kool, kuidagi majanduslikest muredest üle saama. Loomulikult kannatas õppetöö selle all, et ei olnud võimalik muretseda korralikke õppevahendeid.

Eelnevalt käsitlesime lühidalt Eesti mõisa- ja vallakoolide arengut kuni 1917. aastani, Vigala mõisa ja talupoegade suhteid, talupoegade elutingimusi jne. See oli vajalik, et saada ülevaadet selle perioodi lähemaks käsitlemiseks ühe konkreetse kooli raames.

Kõrvuti Peru kooliga pidime jälgima ka Oese kooli, kuna see hiljem ühines Peru kooliga.

¹ RAKA, fond 1187, nim. 2, s.-ü. 549/5 lk.121.

² RAKA, fond 1251, nim.1, s.-ü. 144, lk.7.

Peru kool valmistas oma algperioodil 1841-1881.a. ette ainult peenaisi, kes oskasid sööki valmistada, käsitööd teha, kuid ka lugeda. Rohkem kooli lõpetajate käest ei nõutud.

Hiljem kool hakkas töötama segakoolina, kus õpetati ka poistele palju käsitööd: puutöid, raamatuköitmist, harjade valmistamist. Muretseti juurde õppevahendeid, raamatuid.

Kuid õppetöö segas õpetajate sage vaheldumine, kooli materiaalne viletsus, sagedased tuleõnnetused, kohaliku paruni ükskõiksus ja talupoegade vaesus.

Õpetajate töökoormus oli suur, elutingimused halvad. I Maailmasõja ajal mobiliseeriti noored võimekad õpetajad sõjaväkke ja koolis töötas selle tagajärjel juhuslikke inimesi.

Vaatamata kõigele sellele, püüdis kool muutuda valla kultuurielu keskuseks. Kooliõpetajad löid agaralt kaasa uutele üritustele (laulukoor, orkestrid, mitmesugused seltsid jne.) ja kasutasid seltside kokkutulekuid, et esineda lastevanemaile pedagoogiliste ettekametega.

Nii püüdis kool teha kõik temast oleheva, et vaatamata raskustele äratada rahva huvi pedagoogiliste probleemide vastu ja tõsta rahva hariduslikku taset.

II PEATÜKK

PERU KOOL 1917. - 1944.A.

1917.a. veebruari lõpul - märtsi alguses võitis Venemaal kodanlik-demokraatlik revolutsioon. Kasutades Veebruarirevolutsiooniga saavutatud vabadusi, ruttas eesti kodanlus kindlustama oma positsioone hariduse alal. Eesti kodanlusele oli tarvis oma põhimõtete järgi kasvatatud haritlasi, et nende kaudu rahvale peale suruda natsionalistlikku poliitikat. Ajutine Valitsus ei teinud senises hariduspoliitikas algul peaaegu mingisuguseid muudatusi. Eesti kodanlus otsustas Ajutise Valitsusega kokku leppida. Siiski pidi Eesti kodanlus rahva revolutsioonilise liikumise tagajärjel esitama Ajutisele Valitsusele märgukirja, kus paluti vabastada ametist senine kuraator ja teised kohalikud kooliülemused ning kindlustada emakeelne õpetus vähemalt algkooli esimesel astmel.¹

Kodanlus kartis kooliküsimuses radikaalseid otsuseid vastu võtta. Ei juletud teha muudatusi algkoolide õppekavades, usuõpetus jäeti endiselt kohustuslike õppeainete hulka, ei kehtestatud emakeelset õpetust. Midagi olulist ei teinud kooliküsimuses ära ka eesti õpe-

¹ M. Esser, Eesti kodanluse reaktsiooniline hariduspoliitika ja töörahva võitlus demokraatliku kooli eest, Tallinn, 1962, lk.8.

tajate I ja II kongressid, mis toimusid 1917.a. aprillis ja juulis. Ainult eesti bolševikud pidasid tõelist võitlust rahvusliku progressiivse kultuuri ja hariduse eest.

1917.a. sügisel hoogustus veelgi revolutsiooniline liikumine. Selle tagajärjel pidi Ajutine Valitsus 1917. aasta septembris tegema korralduse, mille järgi Baltimaade kohalikele organeile anti õigus kõikides algkoolides sisse seada emakeelne õppetöö.

1917.a. oktoobris kehtestati Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena ka Eesti aladel nõukogude võim. Nüüd hakati panema alust tõelisele rahvaharidusele. Nõukogude võimu poolt kokkukutsutud eesti kooliõpetajate kongress, mis toimus 28. - 30. dets. 1917.a. Tallinnas, otsustas välja töötada uued nõukogulikud õppeprogrammid ja koolitüübid.¹ Võeti vastu otsus usuõpetuse koolist väljajätmise kohta. Tehti ettepanek võtta õppeprogrammi käsitöö, tööõpetus, joonistamine, kehaline kasvatus. Kongress võttis ka vastu otsuse õpetajate palkade tõstmise kohta. Okupatsioonivõimud koolides jälle taastasid usuõpetuse ja hakkasid koole üle viima saksa õppekeelele ja programmidele. Õnneks kestis see koolielu saksastamine lühikest aega. 1918.a. nov. vabanes Eesti okupatsioonist. Eesti idapoolses osas loodi Eesti Tööraha Kommuun, mis jätkas 1917.a. Oktoobrirevolutsiooni poole-

¹ M. Petrov, Esimesi sotsialistlikke ümberkujundusi Eestis, Tallinn, 1969, lk.87.

li jäänud progressiivset hariduspoliitikat. Lääne-Eesti, sealhulgas Läänemaa, jäi Eesti Tööraha Kommuuni tegevusest välja.

Alanud kodusõja ja interventsiooni perioodil õnnestus eesti kodanlusel haarata võim enda kätte ning muuta Eesti Nõukogude-vastase interventsiooni platsdarmiks.

Nõukogude võimu ajal rahvahariduse alal teostatud uuenduste mõjul oli eesti kodanlus sunnitud astuma mõningaid samme koolikorralduse demokratiseerimiseks, kuid hiljem tühistati need järelandmised. Nii pidi 1920.a. mail avalikkude algkoolide seaduse järele olema kohustuslik maksuta 6-klassiline algkool, kusjuures usuõpetus oleks kooliprogrammidest välja jäänud ja sisse viidud emakeelne õpetus.¹ Sama aasta septembris lükkas aga valitsus 6-klassilise kohustusliku alghariduse teostamise 1930. aastani edasi, kusjuures kohustuslikuks jäi ainult algkooli 4 klassi (8. - 15. elu-aastani). Varsti toodi ka usuõpetus vabatahtliku õppeainena koolidesse tagasi.

Vaesematest perekondadest päritud lapsi ootas varajane tööinimese põli, kuna kehtis ju 4-aastane koolikohustus ning nii pidi 12-13-aastane vaene nooruk minema leiba teenima.

1929. - 1933. aastani vähendati Eestis tunduvat koolide arvu ja kulutusi rahvaharidusele, Eriti püüti takistada tööraha laste pääsemist kõrgematesse õppeasutustesse. Gümnaasiumis ja ülikoolis tuli maksta ~~kõr-~~

¹ H. Saarniit, Kodanlik Eesti sõjajärgse revolutsioonilise kriisi aastail, Tallinn, 1958, lk.115.

gematesse õppeasutustesse. ~~Gümnaasiumis ja ülikoolis tuli maksta kõrget õppemaksu.~~

1934.a. tagurliku koolireformi eesmärgiks oli ühtluskooli lõhkumine ja noorsoo veelgi suurem eemal tõrjumine kesk- ja kõrgemast haridusest.

6-klassiline kohustuslik algharidus jäi ainult paberile, sest koolikohustus kestis ainult 8. - 14. eluaastani ning keskmiselt 40% õpilasi lahkus koolist 6-kl. algkooli lõpetamata.

Peru 2-klassiline Ministeeriumikool muudeti 1918.a. algkooliks, kusjuures kooli täielik nimetus oli Peru (Pero) 2-klassiline rahvakool. Koolis oli 3 põhiklassi. Õppekursus kestis 1. õppeaastast kuni 6. õppeaastani. Kooli ringkonda kuulusid järgmised külad: Paljasmaa, Kojasto-Rumma, Oese, Tõnuma, Vanamõisa, Ojapere, Araste, Vagoje, Kesa, Avaste, Pikauulitsa, Paisuotsa, Araste, Vängla, Vigala asula, Lätti ja Tiduvere.¹ Nendest küladest kõige kaugemal asetses Paisuotsa(10km), kaugel olid ka Paljasmaa, Kojasto-Rumma ja Tiduvere (6 km). Kaugemal elavad õpilased kasutasid kooli internaati.

Kooli õpilaskonna moodustasid talulapsed. 1918/1919. õ.-a. töötas koolis 2 õpetajat, hiljem õpetajate arv suurenes 6-le. Töötingimused olid rasked, töökoormus suur, paljud vajalikud õppevahendid puudusid.

¹ ENSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku ülesehituse Riiklik Keskarhiiv (ORKA), f.1108, nim.3, s.-ü. 818, lk.33.

a) Kooli materiaalne baas.

1911.-1912.a. ehitatud Peru kooli uus hoone polnud nägus, kuid see-eest päris ruumikas. Majas asus 3 klassituba, saal, 2 söögituba ja 2 internaadi magamistuba. Koolimajas olid veel korterid 3 õpetaja jaoks, peale selle elas koolis ka kojamees, Korteri-
te all oli 10 tuba, 4 kööki ja 4 sahvrit.¹ Koolis oli ahjuküte. Puude jaoks oli ehitatud koolimaja lähedale puukuur. Kool töötas petroolilampide valgusel. Selles majas sai kool töötada 14 aastat (1912-1926).

1918/1919. õ.-a. töötasid koolis õpetajatena Madis Ester ja Maria Kušmina. Madis Ester oli lõpetanud Pärnu 3-kl. linnakooli ja pedagoogilised kursused. Õpetajaametit pidas ta juba 1905. aastast. Peru kooli tuli ta tööle 1. juulil 1918.a.

Maria Kušmina oli lõpetanud Pärnu naisgümnaasiumi. Õpetajana töötas ta 1915. aastast alates, kuid Peru kooli õpetajana alles 1. jaan. 1919.a.

Õpetajate palk oli 118-120 marka kuus, peale selle said nad paar aastat veel tasuta kütte, korteri ja valgustuse. Kuid alates 1921.a. hakati õpetajate palgast 20% maha arvama korteri, kütte ja valgustuse eest.²

Õpetajate töötingimused olid rasked, kuna mõlemad pidid töötama 33-36 õppetunniga nädalas, aga koolis oli 130-150 õpilast.

¹ ORKA, F. 1108, nim. 4, s.-ü. 1243, lk.176.

² RAKA, F. 2987, nim.,s.-ü. 90, lk.51.

M. Kušmina töötas Peru koolis ainult 1919. jaanuari-
ni. Siis tulid kooli uued õpetajad. 1919/1920. õ.-a.
töötas kool juba kolme õpetajaga: Madis Ester (juha-
taja), Hans Laagus ja Maria Petersoon.

Õppevahendeid oli vähe. 1917/1918.a. toimus oluli-
ne murrang koolielus - mindi üle emakeelsele õpetuse-
le. Sõjaaja tingimustes oli uutele nõuetele vastavate
õppevahendite hankimine vägagi piiratud, mistõttu puu-
dusid emakeelsed õppevahendid täielikult. 1918/19. õ.-a.
oli vene ja saksa keeles kokku 13 õppevahendit, mate-
maatikas¹ 10, loodusõpetuses 35, maateaduses 25, aja-
loos 8 õppevahendit.

Uusi õppeabinõusid ja inventari ei saadud hankida
mitme aasta jooksul, kuna selleks puudus raha. 1923/
24. õ.-a. oli algkoolis vajaka 3 klassitahvlit, VI kl.
jaoks puudus 10 koolipinki ja I kl. jaoks 25pinkit.²

Maakonnaavalitsus määras 1924.a. eelarve summadest
Peru koolile õppeabinõude muretsemiseks 8 000 marka.³

Kooli raamatukogu oli väike. Nii oli õpetajate
raamatukogus 1919/1920. õ.-a.-l vaid 103 raamatut,
õpilaste raamatukogus 116 raamatut.⁴ Seegi väike raa-
matukogu hävis 1926.a. tulekahju ajal ja nii kirjuta-
ti 1929/30. õ.-a. koolinõunike aruandes, et "kõige väik-
sem õpilaste raamatukogu maakonnas on Peru algkoolil

¹ ORKA F. 1108, nim.4, s.-ü. 1243, lk.177.

² RAKA F. 2987, nim.1, s.-ü. 122, lk.10.

³ RAKA F. 2987, nim.1, s.-ü. 122, lk.68.

⁴ ORKA F. 1108, nim.4, s.-ü. 1243, lk.177.

ja sisaldab 29 raamatut, kuna endine raamatukogu hukkus tules".¹ Vallavalitsuse abiga asuti kooma uut raamatukogu ja nii oli 1933/34. õ.-a.-l kooli raamatukogus juba 339 raamatut, õpetajate raamatukogus 415 raamatut.²

Õpilasi oli Peru koolis 1918. - 1926.a. keskmiselt 130-160, neist pooled ööbisid koolimaja internadis, sest kodu oli kaugel. Magamistoad mahutasid 80 last, 40 poissi ja 40 tütarlast.³

Raske oli kütuse hankimine. Kooli juhataja pidi sageli pöörduma vallavalitsuse poole, et vald laseks kütuse õigeks ajaks kohale vedada. Toodud puud olid pehmatihti märjad ja vettinud, mistõttu nendega kütta oli väga raske.

1926.a. suvel, 10. juulil tekkis koolimajas tulekahju ja see sai saatuslikuks tervele Vigala kesku- sele, mis oli alevikuks kujunemas.

12. juuli 1926.a. "Päevaleht" kirjutab: "Laupäeval 10 juulil, tabas Vigala valla elanikke kohutav tuleõnnetus. Valla keskkohas asuvad algkoolimaja, postkontor, seltsimaja, kauplus ja Põlde talu põlesid maani maha. Tuli sai alguse koolimajast, kus kooli- teenija leiba küpsetas. Prits oli veepuudusel kasuta. Maha põles 9 hoonet. Kuna inimesed olid väljas tööl, ei saadud midagi päästa."⁴ ja edasi "Postkontorist

¹ ORKA, F. 1108, nim. 4 s.-ü. 928, lk. 130.

² ORKA, F. 1098, nim. 1 s.-ü. 166, lk. 536.

³ ORKA, F. 1108, nim. 4, s.-ü. 1273, lk. 159.

⁴ "Päevaleht" nr. 185, 12. juulil 1926.

ja telefonikeskjaamast saadi päästa ainult telefoniaparaat ja aktid. Koolimajas elutsevad kooliõpetajad suutsid ainult osa oma varandusest päästa. Kauplus põles maha ühes kraamiga. Täiesti peavarjuta jäi 10 perekonda, nende hulgas 6 kooliõpetajat, postkontori ülem, kaupmees ja Põlde talu elanikud.

Suurem osa maju ja varandusi oli kinnitamata, kinnitatud oli koolimaja, kaupluse hoone ja talu elumaja 3 milj. 600 tuhande eest.

Üldine kahju ulatub 10 milj. margani, millest üle poole jääb õnnetute tulehädaliste kanda."¹

Järgmise päeva "Päevalehest" loeme: Laupäeval aset leidnud kohutava tuleõnnetuse tagajärjel peavarju kaotanud 10 perekonda on juba ajutise ulualuse leidnud. Osa õpetajaid majutati Vatti poodi, osa Vigala mõisa.

Politsei juurdrukusega on kindlaks tehtud, et tuli sai alguse koolimaja koridorist, kuid kelle süü läbi, ei selgunud. Tulekahju alguse ajal viibisid koolimaja ruumides kooli juhataja Jaan Andresson, õpetaja Karl Kogermann ja kooliteenija Itoms. Õpetajad A. Laagus, A. Holzmann, M. Kivirähk ja O. Pilston õnnetuse eel kodus ei olnud, mispärast ka nende varandusest midagi päästa ei suudetud. Ka teiste õpetajate varandus jäi suuremalt osalt tulle, päästa jõuti vaid üksikud asjad. H. Laaguse korteris hävines peale muu varanduse Vigala muusikaseltsi raamatukogu

¹ "Päevaleht" nr. 185, 12. juulil 1926.

Koolimaja oli kinnitatud 500000 marga eest."¹

Kool jaotati kättejõudval sügisel mitmele poole klasside viisi laiali. Nii olid I - IV klassid õpetaja H. Laaguse kodumajas, V ja VI klass töötasid mõisahoones. Kuna kõik õppevahendid olid hävinenud, siis määras haridusministeerium Vigala vallavalitsusele 1926. aasta novembris 20 000 marka toetust uute õppeabinõude muretsemiseks.² Kool töötas mitmes kohas kuni 1929. aastani.

Vald kogus jõudu uue koolimaja ehitamiseks. Ka seekord valiti koolile uus asukoht, ligi kilomeeter maad külast kaugemal ilusas Poltsi männikus. 9. juunil 1927.a. pandi alus Peru uue koolimaja vundamendile.³ Sõlmiti leping valla esinedaja Jaan Linnuthali ja ettevõtja Tõnis Miksi vahel. Lepingu kohaselt pidi uue kooli ehitustööd algama peale 1928.a. 1. maid ja pidid lõppema 1. sept. 1929.a. Koolimaja ehitustöö eest pidi vald maksma ettevõtjale 2 925 000 marka.⁴ Kooli õuele taheti puurida nii sügav kaev, et " 2 meest võivad tund aega pumbata ja vesi ei tohi otsa lõppeda."⁵ Koolihoone ehituseks lubati Vigala vallavalitsusele koolimajade ehitusfondi komisjoni otsusega 1928.a. juunis Riigikassast laenu 30 000 krooni.⁶

¹ "Päevaleht" nr. 186, 13. juulil 1926.

² RAKA F. 2987, nim. 1, s.-ü. 153, lk.5.

³ RAKA, sealsamas, lk.39.

⁴ RAKA F. 2987, nim. 1, s.-ü. 153, lk.83.

⁵ Sealsamas, lk.89.

⁶ Sealsamas, s.-ü. 166 lk. 28.

Koolihoone sai lõplikult valmis 1929.a. septembris ja avati 22. septembril.

Uus koolimaja oli avar kahekordne puust hoone¹, milles oli 7 klassituba (I-VI kl. ja täiendusklass). Koolimajas paiknesid veel saal, õpetajatetuba, kantselei, käsitööklassid, kooli internaat ja kooliõpetajate korterid. Internaadile kuulus köök, 2 poeglaste ja 2 tütarlaste magamistuba, söögisaal ja 3 sahvrit. Need ruumid asusid koolimaja esimesel korrusel. Kõik õpetajad ja koolijuhataja said korteri koolimajja, kusjuures koolijuhatajal ja ühel õpetajal oli 3 tuba, teistel õpetajatel 1 suur tuba (21,6 m²-31,2m²) Igal õpetajal oli veel köök ja toiduainete hoiuruum. Ka kooliteenija elas koolimajas. Kool töötas ahjuküttega, küttekoldeid oli majas 30. Aastas tarvitas kool 100 sülda kasepuid.² Valgustuseks olid petroolilambid.

Koolile määratud maa-ala pindala oli 1,45 ha. Sellest oli majade ja õue all 7 230 m², mänguplatsi all 1 980 m² ja viljapuude all 5 290 m².³ Ka õpetajatel olid maad kokku 10,9 ha, mis asus aga koolimajast 6,5 km kaugusel. Kuna põllumaa kasutamine sellise vahemaa tõttu oli raskendatud, anti see maatükk 90 krooni eest Jüri Poikpuule rendile. Kooliaed asus

¹ vt. foto nr.1

² ORKA, F. 1108, nim.4 s.-ü. 1208 lk.139 1 süld=2,1336 m².

³

sealsamas, lk. 139- 140.

koolimaja juures, 1935.a. koostati koolimaja ümbruse kaunistamise plaan, mida püüti jõudumööda ellu viia.

Internaat oli planeeritud keskmiselt 90 õpilasele, mis õige pea kitsaks jäi. Tegelikult mahutati internaati 100-120 last, 1936/37. õ.-a. isegi 138 last. Magamistubades oli ase aseme kõrval kinni. Lastel polnud ruumi, kus korralikult tunde ette valmistada, rääkimata veel kohast, kus oleks saanud vaba aega veeta. Niisugune olukord mõjus halvasti laste tervisele kui ka õppeedukusele.

Õpilastele valmistati tasuta eest sooja lõunat. Laste suure arvu tõttu jäid internaadi köök ja sahvrid peagi kitsasteks. Internaadi lapsed olid arsti järelvalve all, kuigi lähem arst asus 7 km kaugusel. Koolinõunike aruannetes nimetati alati kiitvalt dr. Hoffmanni, Thomsoni ja Kulli, kes regulaarselt külastasid kooli.

Pärast uue koolihoone ehitamist muretseti koolile uus mööbel. 1930/31.õ.-a. oli koolis 81 kaheistmelist koolipinki, neist 33 liikuva lauaplaadiga.¹

Raha majanduskuludeks saadi Vigala vallavalitsuselt, kuna õpetajate palgad maksis välja Haridus- ja Sotsiaalministeerium s.o. riik.

Osteti juurde õppeabinõusid: loodusloo pilte, zooloogia tabeleid, keemilisi raktiive, samuti lastekirjandust raamatukogule. Seati sisse kooli apteek.

¹ ORKA, F. 1108, nim. 4, s.-ü. 1208, lk.139.

Paraku eraldati õppeabinõude muretsemiseks napilt raha. Nii sai kool 1936/37, õ.-a. õppeabinõude ja õppematerjalide jaoks 449,1 krooni¹, mis tegi ligikaudu 2,3 krooni õpilase peale. 1938/39. õ.-a. anti koolile 469 krooni.²

Kool sai töötada uues hoones vaevalt 2 aastat, kui 1931.a. jaanuaris leiti, et esimese ja teise korruse vahelised laed koos taladega on umbes 2/3 hoone põhjapinna ulatuses rikutud majaseenest. Nähtavasti sai majaseen alguse niiskest saepurust ja savist, mida tarvitati isolatsiooniks mustadel lagedel. Selle mõjul olid ka palkseinad mustade lagede vahel kahjustatud.

Kuna kardeti põrandate ja ahjude varisemist, suleti nädalapäeviks koolimaja, et selle aja jooksul eksperdid teeksid kindlaks, kas võib ilma suurema remondita edasitöötada.

Õppeaasta siiski lõpetati, kuid 1931.a. suvel võeti teise korruse põrandad üles ja alustati põhjalikku võitlust majaseenega.

b) Pedagoogiline kollektiiv.

1920/21. õ.-a. -l töötas koolis 5 õpetajat. Kooli tulid noored õpetajad Alma Adler ja Marie Grossfeldt, kes mõlemad töötasid esimest aastat. Nad töötasid

¹ RAKA, F. 2987, nim.1, s.-ü. 295, lk.103.

² Sealsamas, lk.104.

Peru koolis ainult ühe aasta ja ütlesid ennast 1921. aasta suvel kohalt lahti.¹

Olukord kujunes selliseks, et "Päevalehte" pandi kuulutus, milles öeldi, et Peru kõrgem algkool vajab kutseõigusega õpetajaid ja juhatajat, kusjuures soovitav on saksa ja inglise keele oskus.

Kõigist kanditeerinud õpetajatest langes valik Madis Reinthalile, kes oli alates 1914. aastast olnud Varbla koolis juhatajaks ja Alma Reindorfile, kes oli lõpetanud Tallinna Linna I Tütarlaste gümnaasiumi.

Kuna õpilaste arv 1920/21. õ.-a.-l tugevasti tõusis (1918/19.õ.-a. oli koolis 132 õpilast, 1920/21. õ.-a.-l aga juba 165 õpilast), siis hakkas kool 1920/21 õ.-a.-l tööle 6 klassiga. Selleks otsustas Peru 6 kl. algkooli pedagoogika nõukogu taotleda veel kuuenda õpetaja koha. 1921.a. jaanuaris kinnitas vallavalitsus selle taotluse ja uueks õpetajaks sai Jaan Isop.

Peru kool oli ümbruskonna elanike silmis heas kirjas. Lapsevanemad kiitsid õpetajate hõudlikkust ja õpetamise head kvaliteeti.²

Lastevanemate positiivset suhtumist kooli ei rikkunud ka õpetajate sagedane vaheldumine aastatel 1921-1927.³

¹ RAKA, F. 2987, nim.1, s.-ü. 90, lk.19.

² S. Rauerti suulised mälestused 1967.a.

³ vt. lisa nr.5 Õpetajate nimestik (1918-1940).

Nendel aastatel töötas mõni õpetaja vaid aasta, mõni 2-3 aastat. Koolist lahkumise põhjused olid väga erinevad. Noored õpetajannad abiellusid, mõned leidsid mujal parema töökoha. Oli ju Peru koolis küllaltki raske töötada, kuna kooli piirkond oli suur ja õpilasi palju.

Pikemat aega juhataja ametit pidas Jaan Andresson (uue nimega Merendi). Kui ta 1924.a. koolijuhataja kohale kanditeeris, oli ta koolmeistri ametit pidanud juba 12 aastat, olles töötanud nii valla-, kihelkonna- kui ka 6-klassilistes algkoolides Viljandimaal. J. Andresson oli lõpetanud Viljandi 4-kl. linnakooli, Paide 4-kl. linnakooli juures olevad pedagoogika kursused ning 1922.-23.a. suvel õppinud Tartu Ülikooli juures korraldatud õpetajate kursustel loodusteadusest ja geograafiast.¹ Ta armastas muusikat ning oli ise hea laulumees. Tema abikaasa Amanda töötas 1924. -1932.a. samuti Peru koolis. 1932.a. võttis kodanlik valitsus vastu "tööpuuduse vastu võitlemiseks" teenistusvahekordade korraldamise seaduse, mille järgi mõlemad abikaasad ei võinud riigiteenistuses olla. Selle seaduse alusel vallandati Amanda Andresson õpetaja kohalt.

Alates 1927. aastast ^{jäi} kooli pedagoogiline kollektiiv võrdlemisi stabiilseks. Tööpuudus õpetajate hulgas suurenes ning igauks püüdis oma töökohta säilitada. L. Seelart (abielludes Haljasmaa), Heinrich Getreu

¹ ORKA, F. 1098; nim.1, s.-ü. 144, lk.589.

(uue nimega Heino Nurmiste), Hans Laagus jt. töötasid palju aastaid Peru koolis, mistõttu koolitöö laabus ka paremini.

Läänemaa II ringkonna koolinõuniku M. Univeri aruannetes kiidetakse tihti Peru kooli ning õpetajaid, eriti Jaan Andressoni, Amanda Andressoni, Anette Neuhofi, Olga Pilstoki jt. Kuigi nende palk oli väike ja koormus suur, püüdsid nad kõik teha oma tööd võrdlemisi hästi, et mitte tööta jääda. Kui suur tööpuudus valitses intelligentsi osas, näitab tõsiasi, et 1932.a. kanditeeris Peru koolis ühele vabanevale õpetajakohale 13 õpetajat!

1932/33 õ.-a. - 1934/35 õ.-a. töötas kool 5 klassikomplektiga, mistõttu oli koolis ainult 5 õpetajat, õpilasi aga 180-200. Iga õpetaja keskmiseks töökoormuseks oli 30 tundi nädalas, kusjuures tuli õpetada 6-7 ainet.

C) Õppe- ja kasvatustöö.

Vaatamata arvukatele raskustele oli Peru kooli õppeedukus võrdlemisi hea, nagu võib järeldada näppide säilinud andmete järele. Peaaegu alati on Läänemaa II ringkonna koolinõuniku M. Univeri aruannetes märgitud Peru kooli õpetajate nõudlikkust ja õpilaste häid teadmisi.

Õppetöö toimus kehtivate õppeplaanide ja programmide alusel. Õppeplaanis oli kõige rohkem tunde

eraldatud emakeelele ja matemaatikale.¹

Koolis õpetati võõrkeelena kas vene või saksa keelt, kõrvalainetena veel karskusõpetust, metsamajandust ja aiatööd. Positiivselt tuleb märkida tööõpetuse ja laulmise tundide küllalt suurt hulka (2 tundi nädalas igas klassis).

Õppeedukuse kohta on andmeid säilinud vähe, mistõttu selget pilti sellest ei saa. 1920/21. õ.-a. oli 6 klassist 5 100%-lise õppeedukusega², aga 1933/34. õ.-a. seoses 1930.a. koolikohustuse seadusega, mis kehtestas 6-aastase koolikohustuse, langes õppeedukuse protsent. Koolis töötas pedagoogikanõukogu, mis pidas keskmiselt 2 koosolekut poolaastas.

Raskeks probleemiks oli võitlus puudumiste vastu. Kooli piirkond oli suur, paljud lapsed elasid kaugel, mõned isegi 10-15 km kaugusel ja suur hulk päevi puuduti halbade teeolude tõttu. Kuid kõige rohkem puudusid lapsed haiguste pärast, aga ka vanemate vaesuse tõttu, kuna neil polnud võimalik lapsi kooli saata. Kõikidel lastel ei olnud vajalikul nõudel jalanõusid ega ka riietust. Nii oli 1919/20. õ.-a. puudunud päevi üldse 4471 neist haiguse tõttu 4 400 ja vaesuse pärast 71 päeva.³ 1920/21. õ.-a. 5 186 päeva, neist haiguse pärast 5 000, vaesuse pärast 186.⁴

¹ vt. lisa nr.7 1931/32. õ.-a. tunnikava.

² ORKA, F.1108, nim.4, s.-ü. 1296 lk.72.

³ sealsamas, s.-ü. 1273, lk.159.

⁴ sealsamas, s.-ü. 1296, lk.72.

1930. -1940.a. on puudumisi põhjendatud mitmeke-
siste teguritega, näiteks 1932/33 . õ.-a. vanemate
vaesuse pärast oli puudunud 17 õpilast, karjaskäi-
mise pärast 9 õpilast, põllutööde pärast 29 õpilast,
haiguste tõttu 51 õpilast ja teeolude pärast 13 õpilast.¹

Osa lastest pidid vaesuse pärast karja ja põllutöö-
dele abiks minema, kuid teist os a lapsi jäid vane-
mate käsu peale koju. Üksiktalude tingimustes kasuta-
ti suuremaid lapsi põllumajanduses tööjõuna, mis tun-
duvalt takistas koolikohustuse täitmist. Kahjuks ei
hinnanud kõik talupojad kooliharidust kuigi kõrgelt.
Nii tuligi 1933/34. õ.-a. keskmiselt igale õpilase-
le 18 puudutud päeva õppeaasta jooksul.²

Nagu igas vallas, nii oli ka Vigalas moodustatud
valla haridusnõukogu ja valitud valla koolivanem.

Peru kooli hoolekogu koosnes 3 liikmest ja määras
oma koosolekutel abiraha puudustkannatavatele õpi-
lastele, kui ka trahvi lastevanematele, kelle lapsed
põhjusega koolist puudusid.

Lastevanemate koosolekuid peeti 2-3 korda õppe-
aastas, kusjuures põhiliselt arutati majanduslikke
probleeme(kütuse, valgustuse, internaadi, õpilaste
toitlustamise jne. küsimusi).

¹ ORKA, F. 1108, nim.4, s.-ü. 1347, lk.101.

² ORKA, F. 1098, nim.1, s.-ü. 166 lk.539.

d) Tütarlaste täiendusklass.

1930. aastate algul hakkas kodanlik Haridusministeerium otsima uusi teid noorsoo eemaletõrjumiseks keskharidusest. Üheks selliseks sammuks oli nn. täienduskoolide võrgu loomine 6-klassiliste algkoolide lõpetajaile, et sel teel näiliselt kustutada maanoorsoo haridusjahu.

1929. aastal oli Silla algkooli juurde moodustatud tütarlaste majapidamise-täiendusklass. 1929.a. lõpul, kui Peru uus koolihoone valmis sai, toodi täiendusklass Peru kooli üle.

Õppevahendite muretsemiseks täiendusklassile anti Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi poolt 400 krooni ja maavalitsuse poolt 250 krooni.¹

Täiendusklassi õpetajaks sai Elfride Jaanus (Müür), 1933. aastast aga Eliise Lillo. Täiendusklassis õppis 17-20 tütarlast. Nädalas oli 36 õppetundi, sellest naiskäsitööd (õmblemist, kudumist, tikkimist) 14 tundi, emakeelt ühes kirjavahetusega 3 tundi, kodumajapidamist 6 tundi, aiandust-mesindust 3 tundi, kodanikuõpetust, loomakasvatust ja joonestamist 2 tundi ja matemaatikat, tervishoidu, võimlemist ja laulmist 1 tund.²

Täiendusklassi lõpetanud tütarlastest pidid saama taluperenaised. Osa tunde selles klassis andsid Pe-

¹ RAKA, F. 2987, nim.1, s.-ü. 166, lk.33.

² ORKA, F. 1098, nim.1, s.-ü. 144, lk.600.

ru kooli õpetajad H. Getreu (Nurmiste), H. Laagus, L. Grünmann. Täiendusklass töötas kuni 1935. aastani.

e) Peru kool 1940-1944.a.

Nõukogude võimu kehtestamisega 1940.a. suvel algas õppetöö põhjalik ümberkorraldamine. Seoses uute õppeplaanide ja -programmide ning uute õppeainetega (NSVL ajalugu, NSVL geograafia, konstitutsioon, vene keel) tuli palju uut ka Peru kooli ellu. Nõukogude võim abistas vaesemaid perekondi, kes oma lapsi ei suutnud varemalt kooli saata. Kooli tulid uued õpetajad. Side kooli ja lastevanemate vahel tugevnes, kuna kooliõpetajad käisid lastevanematega vestlemas Eesti sotsialistlikust revolutsioonist ja nõukogude võimu eesmärkidest.

Kui 1941. aastal suvel fašistliku Saksamaa sõjaväed okupeerisid Eesti NSV, jäi sinne hariduseleu mitmeks aastaks soiku. Kärbiti õppeplaan, lühendati tundide pikkust 30-35 minutini. Õppetööle anti avalikult fašistlik sisu.

Peru kooli arhiivi dokumendid nendest aastatest hävisid täielikult 1969.a. märtsis toimunud tulekahju ajal. Ka Tartu ja Tallinna arhiivides ei leidnud midagi nende aastate kohta, mistõttu saab ainult üksikuid fragmentaalseid andmeid esitada.

1940.a. 1. sept. paigutati senine koolijuhataja J. Merendi (Andresson) Karuse valla Virtsu algkooli juhatajaks. Peru kooli juhatajaks sai õpetaja

Heino Nurmiste (Getreu), kes oli selles koolis töötanud 1926. aastast alates. H. Nurmiste oli koolijuhatajaks kuni 1945. aastani. Nõukogude võimu kehtestamisega 1940.a. määrati Peru kooli peaaegu kõik uued õppejõud. Mõned neist töötasid vaid 1-2 kuud (E. Kohtra, R. Miks, S. Tamm), teised 1-2 aastat (A. Maramaa, E. Kuldveer). Suure Isamaasõja algus lõpetas loova koolitöö ja pillutas laiali ka paljud meesõpetajad, kes pidid relvaga minema kodumaad kaitsma.

Saksa fašistliku okupatsiooniaja aastatel töötas Peru kool 6 klassikomplektiga, kuid õpilaste arv oli järsult vähenenud. Endise 175-180 õpilase asemel käis nüüd koolis 100-110 õpilast. Põhjused peitusid sõjaaja raskustes: paljud perekonnad olid ära kolinud, teised kasutasid suuremaid lapsi põllutöödek.¹ Koolitunnid olid lühendatud tihtipeale seisis koolitöö talvel kütuse puudumise tõttu mitu nädalat. Vähe oli õpikuid, polnud saada õppetarbeid. Omandatud teadmiste tase oli madal.

Nii viireles koolitöö kuni Eesti NSV vabastamiseni fašistlikust okupatsioonist.

Aastad 1918-1929 olid võrdlemisi rasked Peru koolile. 1918-1925. aastani oli koolil suur puudus õppevahendeist, õpetajate töötingimused olid rasked, palk võrreldes töökoormusega oli väike. Koolimaja

¹ õp. Viikmaa suulised andmed 1967.a.

jäi laste arvu suurenedes kitsaks. Kodanliku Eesti hariduspoliitika tagajärjel jäi paljudel vaesematele lastele 6-klassiline algharidus saamata.

1926. aastal põles maha Peru kool koos kogu inventariga ja kool pidi 3 aastat kuidagimoodi klasside kaupa ärajagatult töötama. 1929.a. valmis uus koolimaja. 1929. - 1939. aastani tugevdas Peru kool tasa- pisi om majanduslikku baasi. Kujunes välja kindel pedagoogiline kollektiiv ja koolitöö kvalittet paranes. Sotsialistliku revolutsiooniga 1940.a. juulis

uus progressiivne etapp ka Peru koolil seoses algas uute õppeplaanide tarvituselevõtmisega. Paraku Suure Isamaasõja algamisega ja Saksa okupatsiooniga tulid koolile jälle rasked ajad, mis lõppesid alles Eesti NSV vabstamisega okupantidest.

III PEATÜKK

PERU KOOL AASTAIL 1945 - 1958.A.

1. PERU KOOL AASTAIL 1945.- 1950.A.

Eesti NSV oli fašistliku okupatsiooni ikke all 1941-1944. aastani. 22. septembril 1944.a. saluteeris meie kodumaa pealinn Moskva Leningradi rinde vägedele, kes olid vabastanud Tallinna. 24. septembril hõivas 8.armee Haapsalu linna ja sadama ning vabastas 26. septembriks Eesti mandriosa läänekalda.¹ Jätkus vaenlase väljakihutamise Eesti saartelt. 24. nov. puhastati sakslastest veel viimane Eesti NSV maa-ala - Sõrve poolsaar.

Nõukogude rahva esimeseks ülesandeks peale sõda oli purustatud majanduse taastamine ja rahva heaolu kindlustamine.

1946. - 1950. aastal võeti vastu NSVL rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaan. Haridussüsteemi eesmärgiks oli rajada eesti kool kindlale nõukogulikule alusele, kasvatada noorsugu nõukogude patriotismi vaimus.

¹ Nõukogude Liidu Suur Isamaasõda 1941-1945, Tallinn, 1968, lk. 354, 359.

ENSV viie aasta plaan (1946-1950.a.) seadis rahvahariduse alal peamisteks ülesanneteks: kehtestada seitsmeklassiline koolikohustus täies ulatuses, suunata vähemalt 50% seitsmeklassilise kooli lõpetajaist edasi õppima üldharidusliku kooli VIII klassi, arendada koolivõrku vastavalt vajadusele, taotledes ühtlasi seda, et igas linnas ja töölisasulas oleks täielik keskkool, valmistada vabariigi rahvamajanduse ja kultuurialade jaoks kvalifitseeritud kõrgema ja keskharidusega eriteadlasi.

Nendest ülesannetest juhindutigi niihästi koolivõrgu väljaarendamisel, õpetajate ettevalmistamisel kui ka muude küsimuste lahendamisel. Pärandi oli jätnud nõukogude pedagoogidele ka vana kool. „Eitades” vana kooli, seadsime endale ülesandeks võtta ainult see, mida me vajame selleks, et saavutada tõeline kommunistlik haridus.¹

Kaks esimest õppeaastat pärast sõda kulusid põhiliselt fašistliku okupatsiooni raskete tagajärgede likvideerimiseks. 1944./45. õ.-a. suudeti vabariigis tööle panna ainult 38 keskkooli, kuid 1946/47. õ.-a. töötas vabariigis juba 55 üldhariduslikku keskkooli.²

Vabariigi üldhariduslike koolide õppe - ja kasvatus-töö sisu kajastab kõige üldisemal kujul õppeplaan.

¹ V.I. Lenin, Teosed, 31.kd., Noorsooühingute ülesanded, Tallinn, 1955.a. lk.254.

² L. Hallop Rahvahariduse edusammudest Eestis nõukogude voimu ajal "Nõukogude Kool" nr. 10, 1957.a. lk. 582.

Põhiliselt oli Eesti NSV üldhariduslike koolide õppeplaan üles ehitatud samadel alustel kui Vene Föderatsiooni koolide oma.

Nii oli 1946./47. õ.-a. algklassides 24-30 nädalatundi, 1950/51. õ.-a. jäi algklassides nädalatundide arv põhiliselt samaks.¹

V - VII kl. oli 1946/47. õ.-a. keskmiselt 32 nädalatundi, 1950/51. õ.-a. aga tõusis nendes klassides nädalatundide arv 33- 35 tunnini².

Kasvas ka õppematerjali hulk programmides ja õpikutes, seejuures kasvas õpilaste töökoormus.

See oli keerukas ülesanne seetõttu, et suures osas puudus vajalik pedagoogiline kaader, maa oli laostunud sõja ja okupatsiooni tagajärjel, puudusid õpikud, vihikud ja isegi paljud koolihooned ning koolipingid .

Raske oli koolikohustuse täitmisega, kuna paljudel lastel puudusid kooliminekuks sobivad rõivad ja jalanõud. Koolikohustuse täitmise tähtsust kriipsutas alla ka ENSV haridusminister Arnold Raud; öeldes: "Käesoleval 1946/47. õppeaastal on haridusorganite, koolide ja lastevanemate tähtsaks poliitiliseks ülesandeks üldise koolikohustuse täitmine. Möödunud õppeaastal oli koolikohustuse mittetäitjate laste arv 4 - 4,5 protsenti laste üldarvust", ja edasi "kooli-

¹ L. Hallop. "Rahvahariduse edusammudest Eestis nõuk. voimu ajal", "Noukogude Kool" nr. 10, 1957.a. lk.585.

² sealsamas.

³ A. Raud, Koolide ülesanded eeloleval õppeaastal, "Noukogude Kool" nr. 9, 1946, lk.517.

kohustuse täitmine nõuab kõikidelt haridustöölis-
telt, kõikidelt haridusorganitelt suurimat tähele-
panu. Vaja, et koolile oleksid abiks kõik ühiskond-
likud organisatsioonid ja laiad töötajate hulgad.¹

Samad ulatuslikud ülesanded seisid neil aastatel
ees Peru koolil.

a) Kooli materiaalne baas.

Fašistliku okupatsiooniga lõpul 1944.a. juulis
anti Peru Algkooli ruumid Lääne Maakoolivalitsuse
juhataja P. Mutti käsul kasutamiseks fašistliku kind-
ralinspektuuri haiglale.² Haigla käsutuses olid ruu-
mid kuni 19. aug. 1944.a. , mil koolihoone ühes kõr-
valhoonetega anti koolile tagasi.³

Koolihoone oli terve, inventar alles, sest sõja-
tegevust Peru kooli lähedal ei olnud. Võis alustada
ettevalmistusi uueks õppeaastaks.

Kool asus ühes hoones, mis oli ehitatud spetsiaal-
selt kooli jaoks 1929. aastal. See oli kahekordne puu-
hoone , ahjuküttega. Koolihoone oli vooderdatud 1935.
aastal seestpoolt, paneeliti ja tapetseeriti 1939.a.
ja 1940. aastal.⁴

Peale koolihoone kuulus koolile veel puukuur, mis
oli ehitatud samuti 1929. aastal. Kuur oli puust,

¹ A. Raud, Koolide ülesanded eeloleval õppeaastal,
"Noukogude Kool" nr.9, 1946, lk.517.

² Peru kooli arhiivist, Telefonogramm 30.III 44.a.
kaust nr. 1, lk. 255.

³ sealsamas , kaust nr.8, akt lk.47.

⁴ Peru kooli arhiiv, Koolipass 1944/45 õ.-a.

sindlikatusega ja küllaltki mahukas: põhipinnaga 120 m².

Umbes 100 m koolist eemal oli saun, ehitatud 1934.a. puust, sindlikatusega hoone, põhipinnaga 28 m²²

Kooli ümbritses kolmest küljest männimets, krundi ühele küljele oli istutatud kuusehekk, õue oli istutatud pärni, ilupöösaid, pöösastarasid. Koolikrundil asus umbes 0,35 ha suurune looduslik park. Spordiväljak puudus. Kooli maade üldsuurus 15 300 m², sellest hoonete all 956 m², iluaia all 460 m², juurviljaia all 1 300 m² ja ülejäänud osa kuulus kooli õue alla. Koolil oli veel 1,5 ha põldu.

Nii oli 1944.a. sügiseks tarvilikud hooned olemas. Veidi halvem oli lugu õppeinventariga. Oli puudus vihikuist, paberist, tindist jne. Samuti puudusid pooled koolipingid.

7. okt. 1944.a. Läänemaa TSN Täitevkomitee Haridusosakonna juhataja V. Ordliku ringkirjaga tehti koolidele viivitamatuks ülesandeks asuda õppetöö alustamise ettevalmistustöödele. Selleks pidi registreeritama kooliealised lapsed (sündinud ajavahemikus 1.sept. 1929.a. - 1. sept. 1937.a.), kinnitama õpetajate kaader, korraldama kooliruumid.¹

Kõikide nende ülesannetega tuli kool toime ja õppetööd alustati 30. okt. 1944.a. 7 klassikomplektiga, kuna senine Peru Algkool reorganiseeriti 1944.a.

² Peru kooli arhiiv, Koolipass 1944/45. õ.-a., lk. 2.

¹ Peru kooli arhiivist, kaust nr. 1, lk. 183.

sügisel Peru Mittetäielikuks Keskkooliks.¹

1944.a. oktoobris hakkas koolis õppima 211 õpilast (I kl. - 29 õpilast, II kl.-35 õpilast, III kl. - 31 õpilast, IV kl. - 34 õpilast, V kl. - 30 õpilast, VI kl. - 26 õpilast, VII kl. - 26 õpilast)²

Kooli asus tööle 8 õpetajat ja 3 kooliteenijat. Kahekorruselises koolihoones paiknes 7 klassiruumi, 2 suurt koridori, võimla, söögisaal, köök, sahvrid, pesuruumid, riiethoidlad, õpetajate tuba ja õppevahendite ruum. Peale selle oli õpetajate korterite all 11 tuba, kusjuures kõik 8 õpetajat elasid koolimajas. 1 tuba alumisel korrusel kuulus kooliteenijale.

Koolihoones oli samuti internaat, mis 1944/45.õppeaastal mahutas 98 õpilast.(Internaaadi pörandapind oli 166, 7 m², voodikohti 100) Internaadis elavad õpilased said kolm korda päevas sooja toitu, mida valmistati õpilastele vanemate toodud toiduainetest. 1944/45. õ.-a. said 4 õpilast, kes elasid majanduslikult rasketes tingimustes, kooli arvel tasuta toitu.

Kooli raamatukogus oli 115 raamatut, neist hiljem kõrvaldati hulk ebasobivaid raamatuid, nii et 1950.a. mais oli kooli raamatukogus 934 köidet. Uusi raamatuid sai aga väga vähe juurde muretseda, kuna selleks polnud raha.

Õppematerjalidest oli väga suur puudus: vihikutest, kriidist, pliiatsitest, vesivärvidest, sulgedest, tin-

¹ Peru kooliarhiivist, kaust nr. 1, lk. 183, direktori aruanne 11. okt. 1944.a.

² sealsamas.

dist jne. Oli vaja veel akna- ja ukseklaasi, lambi-
klaase jne. Kool töötas petrooliumilampide valgusel,
kusjuures petrooliumivajadus aastas oli 900 liitrit.
Kütte- ja valgustusküsimustest saadi valla täitevko-
mitee, kooli lastevanematekomitee ja kooli administ-
ratsiooni pingutuste tõttu kuidagi üle. Haridusosakon-
na kaudu hangiti 1944.a. talvel 25 kg petrooliumi,
õpilased töid kodudest umbes 50 kg petrooliumi, ka
puhastusvahendid (luuad, lapid, jõhvharjad) hangiti
õpilaste kaudu.

Väga raske oli küttega. Aastane küttevajadus oli
300 m³, kuid kütet ei suudetud piisavalt tagavaraks
varuda. Iga päev või päeva tagant veeti 1 hobuveoki-
ga puid juurde, mis olid aga sageli märjad ja ei
tahtnud põleda. Direktor J. Rukki nõudis valla Täitev-
komiteelt küttega varustamise parandamist, kuid olu-
kord ei paranenud. 1947.a. jaanuaris kool isegi
seisis 2 päeva kütte puudusel.

1947.a. saadi inventarist juurde muretseda kirju-
tusmasin, 1947.a. aprillis osteti raadioaparaat. Hä-
dasti oli vaja koolipinke, kappe, toole ja prügikas-
te. Õnnestus tellida 18 koolipinki, mille jaoks
joonised valmistas direktor J. Rukki ise. 1947.a.
sügisel taotleti luba loomalauda ehituseks, kuna
paljud õpetajad pidasid koduloomi, keda polnud ku-
hugi panna. 1947.a. suvel tehti koolimajas jook-
vat remonti, 1949/50. õ.-a. koridoride pörandaid
õlitati, mida hiljem hakati regulaarselt tegema.
1950.a. suvel asuti kooli piirama võrktaaraga. Samal

aastal saadi juurde veel koolipinke, osteti filmoskoop ja ajaloo kaarte.

Kuid kogu käsitleval perioodil oli raskusi õpikute-ga ja vihikutega. Puudust tunti ka jalatsitest ning üliriietest. Punaarmeeaste lastele taotles kool eraldi jalanõude ja riiete muretsemist. Internaati paigutati esijoones need, kellel olid puudulikud riided ja jalanõud. Koolis valitses puhtus ja range distsipliin. Tänu sellele esines vähe haigusi. Kohalik jaoskonnaarst külastas iga kooli ja jäi kooliruumides valitseva korraga alati rahule.

b) Pedagoogiline kollektiiv ja
kooliteenijad.

1944/45. õ.-a. töötas koolis 8 õpetajat. Koolijuhatajaks sai Heino Nurmiste, kes oli lõpetanud Tallinna Õpetajate Seminari ja kes omas 16 aastat tööstaa-zi. Õpetajad tulid oma töökohale 29.09. 1944 - 27. 10. 1944.a. Nii alustasid 1944. aasta oktoobri lõpul tööd Peru koolis järgmised õpetajad:

Heino Hindreku p. Nurmiste , Olga Gustavi t. Ranne, Alide Jaani t. Selirand, Alda Eduardi t. Lasseron, Erna Johannese t. Nurmiste, Alide Villemi t. Viikmaa, Alice Johannese t. Mägin, Jüri Karli p. Reemann. Õpetajaid staažiga kuni 5 a. oli viis, üle 10-aastase staažiga kolm. Hariduse poolest oli 3 õpetajat üldise keskharidusega, Õpetajate Instituudi või neile vastava õppeasutuse lõpetanuid - 5 õpetajat.

Halvem lugu oli tundide jaotusega. Koormus oli igal õpetajal küllaltki suur (24 - 26 tundi), pealegi ei olnud sisse viidud ainesüsteemi. Niimpidid õpetajad õpetama 24- 26 - tunnilise koormuse juures 7-8 ainet. Loomulikult raiskas see väga palju aega, mistõttu pahatihti jäid tunnid nõrga ettevalmistusega.

Tööd alustas õppenõukogu. Õppenõukogu tööplaanidest nähtub, et tihti peeti koosolekuid 3-4 korda kuus, mis sellise väikese pedagoogilise kollektiivi juures oli ilmselt liiast.

1944.a. lõpul moodustati vene keele õpiring, millest võtsid osa kõik õpetajad. Ring kogunes 2-3 korda kuus ja andis regulaarselt aru Läänemaa TK Haridusosakonnale juhatajale V. Ordlikule.¹

Kõik õpetajad lülitusid Vigala rahvamaja tegevusse. Igahel oli oma vastutav tööloik:

direktor H. Nurmiste esines tihti kõnelejana rahvamaja poolt korraldatud aktustel, oli poliithariduse õpiringi juht ja seinalehe toimetuse liige; A. Viikmaa juhataja rahvamaja laulukoori, kus laulukoori liikmeteks olid ka õpetajad E. Nurmiste, A. Mägin ja A. Lasseron; J. Reemann korraldas rahvamaja juures sportlikke üritusi ja O. Ranna juhendas vene keele kursusi.

2. märtsil 1945.a. moodustati haridusosakonna korraldusel Peru koolis metoodiline ring, mille juhata-

¹ Peru MTK kuulus Haapsalu rajooni.

jaks sai Heino Nurmiste. Peale Peru kooli õpetajate kuulusid ringi ka Vigala Ja Raba algkoolide õpetajad. Metoodiline ring püüdis tutvustada uusimat metoodilist kirjandust, näidata uusi seisukohti pedagoogikas. Ringi koosolekud toimusid regulaarselt 2 korda kuus.

Õpetajate poliitringis õpiti põhiliselt ÜK(b)P ajalugu. Parteialgorganisatsioon koolis puudus, kuna pedagoogidest ei olnud ühtegi kommunisti.

Väga edukalt esines Vigala Naiskoor, mis töötas õpetaja Alide Viikmaa juhtimisel.

1944/45. õppeaastal oli õpetajate materiaalne olukord raske. õpetajate toidunormid oli väikesed (500 g leiba päevas, 1200 g tangu, 400 g rasvaineid, 1800 g liha-kala ja 400 g suhkrut kuus), kuid sagedasti ei saadud sedagi õigeaegselt kätte. Nii said Peru kooli õpetajad 1944.a. detsembrikuul ainult 150 g jahu päevas.¹

Raske oli ka rõivaste ja jalanõudega. Vigala vallala Täitevkomitee saatis mõningaid orderid, kuid need ei rahuldanud ka kõige hädavajalikumaid nõudeid.

Kuid töö laabus sellele vaatamata, sest mõisteti, et 1944. ja 1945. aasta oli raske aeg tervele nõukogude rahvale.

Läänemaa Täitevkomitee Haridusosakonna korraldusega 18. nov. 1944.a. moodustati Vigala raudteejaama lähedale uus algkool, mis avati 25. nov. 1944.a.

¹ Peru kooli arhiiv, koolijuhataja H. Nurmiste aruandest Läänemaa HO juhatajale, lk.206.

Vigala Algkooli nimetuse all. Seetõttu siirdus osa Peru MK õpilasi äsjaavatud Vigala Algkooli, kui elukohale lähemale.

Uue kaheklassilise algkooli juhatajaks määrati endine Peru Algkooli õpetaja Viisi Haljasmaa.

30. augustil 1945.a. määrati Peru MTK direktoriks Jüri Rukki, kes oli töötanud õpetajana juba 27 aastat, oli lõpetanud Pärnu Linna Kõrgema Algkooli ja kaheaastased pedagoogilised kursused Haapsalu Linna Algkooli juures. Endine direktor H. Nurmiste lahkus koolist perekondlikel põhjustel.

1945/46. õppeaastal hakkas kool tööle 4 uue õpetajaga. Peale J. Rukki asusid tööle Peru koolis veel Inna Retsnik (1945.a. kevadel oli lõpetanud Tallinna Õpetajate Seminari), Liis Võhandu (oli sooritanud algkooli õpetajate ettevalmistuskursused) ja Haapsalu Tööstuskooli lõpetanud Karl Lemsalu. Dets. 1945.aastal tuli uueks õpetajaks Mihkel Saia, kes sai õige pea Peru kooli ja Vigala rahvamaja isetegevuse hingeks. Kuigi tal ei olnud spetsiaalset muusikalist haridust, võis ta mängida iga muusikariista, juhatada laulukoori ja orkestreid. Ta oli võtnud osa Suurest Isamaasõjast ning oli autasustatud medalitega: "Vapruse eest" ja "Võidu eest Saksamaa üle Suures Isamaasõjas 1941.-1945.a." Lühikese ajaga organiseeris ta Vigala rahvamaja juurde orkestri, mis esines edukalt juba 1946. aasta jaanuaris.

31. dets. 1945.a. seati sisse Peru Mittetäielikus

Keskkoolis õppealajuhataja koht. Õppealajuhatajaks sai Aliide Viikmaa.

1946.a. jaanuarist võeti kooli arveametnikuks August Normet, kes oli lõpetanud Otepää gümnaasiumi. Kui 26. veebruari ööl lahkus teadmata kuhu sõjalise ala juhataja, õpetaja Karl Lemsalu, sai A. Normet tema asemele Peru kooli õpetajaks.

Kooli revideeriti 5.-6. aprillil 1945.a. ja 14.dets. 1945.a. inspektori G. Toomingu poolt, kes jäi õpetajate tööga, õppeedukusega ja distsipliiniga rahule.

1946. - 1947.õ.-a. töötasid edasi vene keel ja metoodika õpperingid. Vene keele õpiringi juhtis L. Võhandu. Metoodika õpiringis käsitleti huvitavaid ja vajalikke teemasid, nagu "Kasvatuse ja õpetuse põhiprintsiipe nõukogude koolis", "Ajaloõ õpetamisest koolis", "Kuidas tõsta õppeedukust" jne.

1947.a. nov. inspekteeris kooli inspektor J. Kurepalu. Inspekteerimise aktis on välja toodud õpetajate väga halvad korteriolud (õp. A. Normetil oli "tuba" umbes 3 m² suurune) ja suur töökoormus. Kiitvalt märgitakse vihikute korda, kooli dokumentatsiooni korrasolekut, mõningaid õppetunde (eriti kiideti õp. L. Võhandu saksa keele tunde).¹

6. nov. 1947.a. Läänemaa Täitevkomitee Haridus-

¹ Peru kooli arhiiv, Inspekteerimise akt 27.-28. nov. 1947.a. lk. nr.1-3,

osakonna juhataja V. Vääni käskkirjaga avaldati tänu Peru MTK direktorile Jüri Rukkile järjekindla, hoolsa õppe- ja kasvatustöö eest.

Õpetajad võtsid osa seminaridest ja suvekursustest.

Spordiga tegeleti jõudumööda. 1948.a. septembri jooksuprossist võtsid kõik õpetajad osa ning esinesid üsnagi heade tulemustega.

Õpetajate majanduslikku olukorda parandas tugevasti ENSV Ministrite Nõukogu määrus nr. 171, 1. III 1948.a. alg- ja seitseaastaste koolide õpetajatele antud soodustuste kohta (tasuta küte, korter, valgustus, maatükk, loomade karjatamisvõimalused, vabastamine piima-, liha- ja kartuli müüginormidest jne.)

Läänemaa TK Haridusosakonna juhataja käskkirjaga 25. okt. 1948.a. avaldati kiitust Peru MTK direktorile J. Rukkile hea koolitöö organiseerimise eest ja M! Saiale aktiivse ühiskondliku töö eest väljaspool kooli ning spordikollektiivi, õpilasorkestri moodustamise ja võimla eeskujuliku sisustamise eest.¹

1946. - 1950.a. lahkus koolist hulk õpetajaid mitmesugustel põhjustel. Nii lahkus 1946.a. Olga Ranne, kes siirdus perekondlikel põhjustel Virumaale. Samadel põhjustel lahkus 1948.a. Valve Jaaniste, kes sai Peru koolis töötada ainult ühe õppeaasta. I. Retsnik (Laht) määrati Vigala Algkooli juhatajaks. A. Norret aga hakkas põhitöökohaga tööle Vigala Aiandus-Mesinduskoolis vanem-raamatupidajana, nii et Peru

¹

Peru kooli arhiiv, HO juhataja kk. nr. 186, 25.okt. 1948.a.

koolis täitis ta nüüd ainult asjaajaja-arveametniku kohuseid. Tulid uued õpetajad Erna Vakk (1948.a.), Meeta Alt (1948.a.), Robert Rannast (1949), Eduard Vitsberg (1949.a.) ja Rutmilla Koppel (1950.a.). Enamik uutest õpetajatest olid kas keskeriharidusega või üldise keskharidusega.

1950.a. sügisel koosnes Peru MTK pedagoogiline kollektiiv juba kümnest õpetajast:

J. Rukki oli direktoriks; A. Viikmaa õppeala juhatajaks ja 8 õpetajat: R. Koppel, M. Toomsalu, A. Mägin, E. Vakk, M. Saia, E. Vitsberg, R. Rannast ja L. Vöhandu.

Pedagoogiline kollektiiv tuli oma tööga toime. Seda tõendavad 1947. -1950.aastate inspekteerimise aktid ja haridusosakonna poolt kiituse avaldamine. Nii öeldakse 22. -23. sept. 1948.a. inspektor Altvälja koostatud aktis: "Koolikohustuse täitmine hea, õppe- ja kasvatustöö edukas. Eriti väärib märkimist õpetaja M. Saia ühiskondlik-poliitiline töö orkestrijuhina. Tunnid täitsid kõik oma ülesande. Eriti meeldisid mulle õpetaja L. Vöhandu vene keele tunnid, mis olid elavad ja kaasakiskuvad." ¹

Koolis töötasid ainekomisjonid, poliitring, metoodiline ring, vene keele ring. Peeti klassijuhatajate nõupidamisi, korraldati lahtiseid tunde. 3 õpetajat õppis edasi mittestatsionaarselt. Direktor J. Rukki

¹ Peru kooli arhiiv, Inspekteerimise akt 22.-23.sept. 1948.a.

jälgis tähelepanelikult, et noored õpetajad loeks metoodilist kirjandust, et igal õpetajal oleks tellitud pedagoogilist perioodikat: "Nõukogude Kool" ja "Nõukogude Õpetaja".

Eriti suurt tähelepanu pöörati ideelis-poliitilisele kasvatusesele, seda kriipsutas alla ka ENSV haridusminister Arnold Raud öeldes, et nõukogude pedagoogide ülesandeks on ideoloogilise töö taseme tõstmine õppe- ja kasvatustöös. Sellega kindlustame meie veel rohkem nõukogude sotsialistliku korra jõudu ja võimsust, sellega tõstame me õppe- ja kasvatustöö kvaliteeti ja kasvatame noorsoo, kes on lõpuni ustav ja kindle nõukogude korrale, kommunistlikule parteile.¹

Ideelis-poliitilise kasvatusese eest õppetundides avaldati 25. aug. 1950.a. augustikuu õpetajate nõupidamisel haridusosakonna juhataja käskkirjaga kiitust Alice Mäginile. Kiitvalt märgiti samal nõupidamisel veel Peru MTK direktorit, kes oli külastanud õppeaasta kestel 70 õppetundi ja õppealajuhatajat, kes oli külastanud 102 õppetundi.²

1. okt. 1950.a. moodustati Eesti NSV uued rajoonid ja Peru Mittetäielik Keskkool sattus Pärnu- Jaagupi rajooni alla.

Ajavahemikul 1944.- 1950.a. Peru kooli pedagoogi-

¹ A, Raud Kõrgemale pedagoogilise töö ideoloogiline taseme! "Nõukogude Kool" nr. 12, 1946, a. lk. 700.

² Peru kooli arhiiv, Õpet. nõupidamise tulemused, lk. 2-3.

line kollektiiv täitis oma ülesanded hästi ja tegi temast oleneva noorsoo kommunistlikul kasvatamisel.

Aastatel 1944. -1950.a. töötas koolis pidevalt 4-6 teenijat, neist 2-3 koolihoones koristajatena, 2-3 internaadis keetjate-pesijatena. 1944/45. õ.-a. oktoobris hakkasid koristajatena tööle abielupaar Villem ja Triinu Tuuled, 1945.a. sügisel tuli tööle uus kooliteenija Ella Ülemaantee.

V. ja T. Tuuled elasid koolimajas. Varsti hakkas internaadi koristajana tööle ka nende tütar Salme Tuul.

Kuna Villem ja Triinu Tuul olid juba vanad ja põdurad, siis lahkusid nad 1946.a. töölt ja nii tuli sel aastal koolil vahetada peaaegu kogu ~~noorem~~ teenindav personal. Uutena asusid tööle Ella Ülemaantee, Anete Redlich, Salme Ottin ja internaadi juhatajana Selma Rahuoja.

Oma tööga kooliteenijad olid vahul ja täitsid tööülesanded korralikult.

c) Õpilaskond

Peru Mittetäieliku Keskkooli kooliringkond oli suur. 1944. - 1947.a. kuulus sinna 25 küla:¹ Araste, Avaste, Jädivere I, Jassi- Leibre, Kausi, Kesu, Kivinuki, Kivi- Vigala, Kojastu- Rumba, Komapere, Läti I, Läti

¹ Peru kooli arhiiv, Koolivõrgukava Haridusosakonnale 18. V 1945.a.

II, Naravere, Oese, Ojapere, Paljasmaa, Sääla I, Sääla II, Tiduvere, Tõnuma, Vaguja, Vanamõisa, Vana-Vigala I, Vana-VigalaII, Vängla.

Lapsed tulid kooli kaugelt, mistõttu pidid kõik kaugemal elavad lapsed internaati ära mahtuma. Suuri raskusi oli paljudel õpilastel jalanõude ja riietega. Sellepärast pidi võtma internaati ka neid, kes eriti kaugel ei elanudki, kuna muidu poleks need õpilased saanud koolikohustust täita. 1944. -1950. aastani oli internaadis 72-98 õpilasest õppeaastas. Sügisel-talvel oli õpilasi internaadis rohkem, kevadeti vähem.

Internaadi kasvatajateks olid õpetajad järjekorras, 3-4 õpetajat igal aastal. Kasvatajad jälgisid õpilaste ettevalmistust õppetundideks, aitasid sisustada nende vaba aega.

Kuid kõige tähtsamaks ülesandeks jäi võitlus koolikohustuse sisulise täitmise eest. Peru kooli piirkonnas elavad õpilased olid kõik pärit talupoegade hulgast, kes 1949. -1950. aastatel kolhoosidesse astusid. 1944.a. sügisel, kui kooli töö algas, oli 78 õpilast, kes hädasti vajasid jalanõusid. Üliriideid oli tarvis 24-le õpilasele. Kooli direktsioon pöördus abi saamiseks valla täitevkomitee poole, nõudes õpilastele rõivastust ja jalanõusid. Oli lastevanemaid, kes ei tahtnud lapsi kooli saata, põhjendades seda koduste tööde rohkusega, laste nõrga tervisega ja muuga. Kooli lastevanematekomitee määras üksikutele lastevanematele trahvi 100-200 rbl. ulatuses.¹

Need vanemad, kes trahvile vaatamata oma lapsi kooli ei saatnud, esitas kooli direktor karistamiseks ENSV Läänemaa Prokurörile.²

Palju puudunud päevi oli just märtsi- ja aprillikuus s.o. kevadise teedelagunemise ja suurvete ajal.

Kuigi internaadis olid kinnised jooginõud, vesi kloreeritud, käimlad desinfitseeritud, siiski esines nakkushaigusi (sügelised, düsenteeria)³, mis viisid hulga lapsi koolist pikemaks ajaks eemale.

Klassid alustasid omavahelist võistlust parima klassi nimele, võideldes puudumiste ja üksikute vahelejätmise vastu.

Kõik need abinõud kandsid vilja ja 1948/49. õ.-a. oli koolikohustuse täitmine 100-protsendiline, mis kahiljem enam ei langenudki.

1947.a. koostati Peru Mittetäieliku Keskkooli õpilaste kodukord. Internaadi kodukord töötati ümber ja kinnitati õppenõukogus. Fikseeriti täpselt korrapidaja õpetaja kohustused ja nõuti rangelt nende täitmist.

d) Õppe- ja kasvatustöö.

Hoolimata kõigist raskustest, mida oli põhjustanud sõda ja fašistlik okupatsioon, asusid pedagoogid ja haridusorganid täie innuga noorsoo kommunistliku

¹ Raha on antud vanas väeringus.

² Peru kooli arhiiv, Kaust nr.3, lk. 218.

³ sealsamas, Internaadi igakuulistest aruannetest.

kasvatuse küsimusi lahendama.

Peru Mittetäielikus Keskkoolis käis visa võitlus õppeedukuse tõstmise ja õppeprogrammide täitmise eest.

Vanemad õpetajad ei keeldunud nõuandeid jagamast nooremaile kolleegidele, direktor ja õppealajuhataja külastasid sageli 1-2 õppetundi päevas ja korraldasid hiljem arutelusid. Direktor avaldas käskkirjaga kiitust parimaile õpilastele ja see oli üheks stiimuliks õppeedukuse parandamisel. Parim õppeedukus oli 47/48.õ.-a., mil % tõusis 93,1-ni, 1949/50. õ.-a. aga õppeedukus langes 89,3%-le. Selline õppeedukuse kõikumine oli tingitud mitmest põhjusest: õpetajate vaheldumine, nõudlikkuse suurenemine jne. Üldiselt 1945.-1950.a. oli õppeedukus võrreldes järgnevate aastatega kõrgem, millest töös veel edaspidi juttu tuleb.

Õppeedukusest Peru Mittetäielikus Keskkoolis annab hea ülevaate graafik.¹

Õppeainetes saadi paremaid tulemusi 1945/46. ja 1946/47. õppeaastal ajalooos (95-97%), keemias (94,5-95,2%) ning füüsikas (92%). Madalaim õppeedukus oli matemaatikas.²

1947/48. ja 1948/49. õppeaastal saavutati hea ajalooos ja konstitutsioonis (97-100%), vene keeles, loodusõpetuses ja maateaduses.³

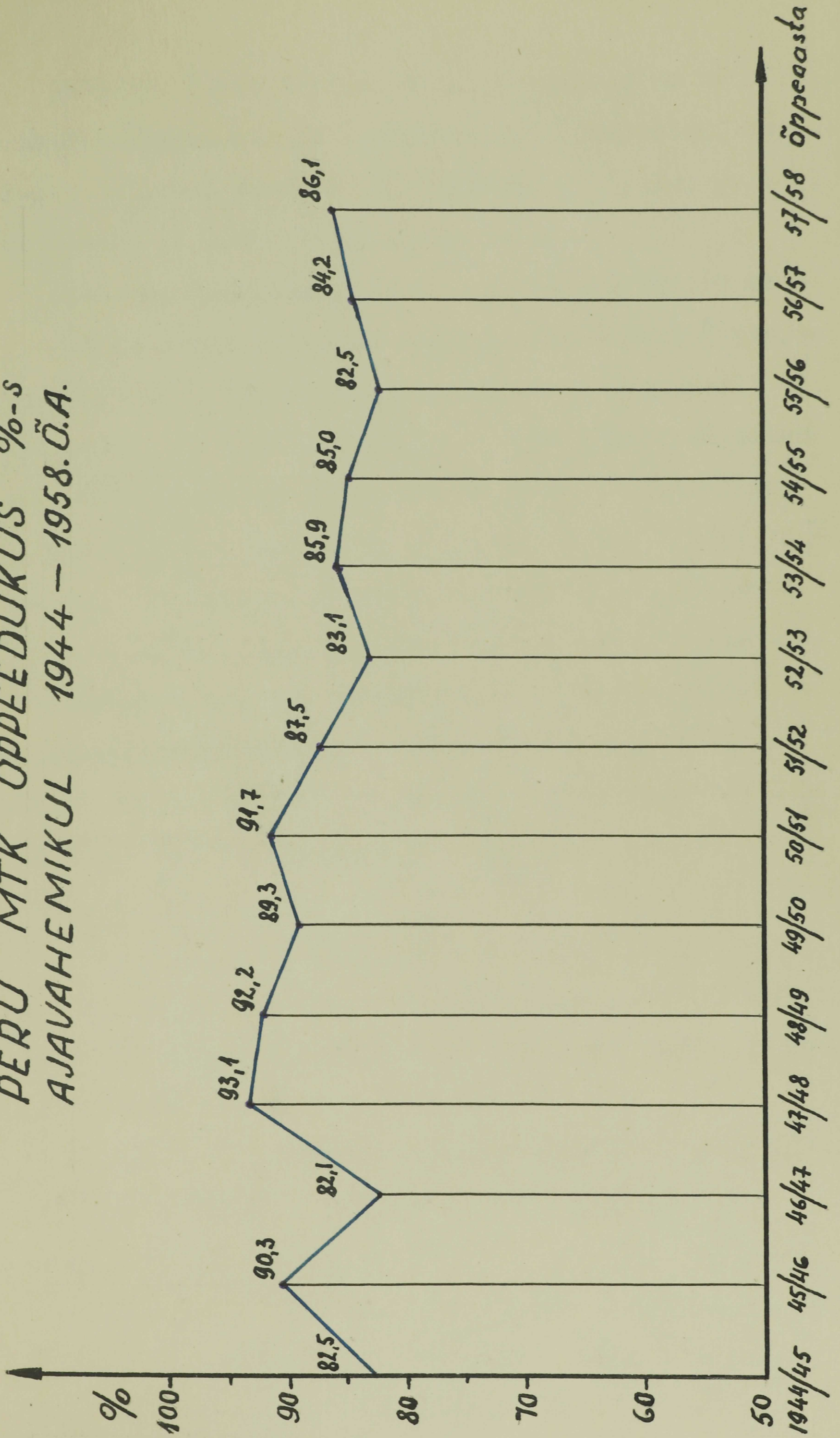
¹ vt. graafik nr.1.

² Peru kooli arhiiv, Aruanded 1946-1948.a.

³ sealsamas, aruanded 1948-1950.a.

GRAAFIK Nr 1.

PERU MTK ÖPPEEDUKUS %-s
AJAVAHEMIKUL 1944 - 1958. Ö.A.

1949/50. õ.-a. kestis edasi sotsialistlik võistlus, mis oli alguse saanud juba eelmisel õppeaastal. Võistlusesse lülitati pioneeriorganisatsioon, õpilaskomitee, seinaleht ja kommunistlikud noored.

Õpetajate töökoormus oli suur, seda märkisid korduvalt ka inspektorid inspekteerimisaktides. Õpetajatel oli 26-32 õppetundi nädalas, isegi direktoril oli keskmiselt 20 tundi. Väga palju aega võtsid ka mitmesugused koosolekud (õppenõukogu ja metoodiline ring 2 korda kuus, ainekomisjonid, poliitring, klassijuhatajate nõupidamised, vene keele ring jne.) Kui veel arvesse võtta, et õppeained olid õpetajate vahel väga killustatud ja et õpetajad pidid töötama internaadis kasvatajatena, peab tunnustama Peru pedagoogilise kollektiivi töövoimet ja energiat. Peale selle olid Peru MTK õpetajad rajooniliselt tuntud tublide isetegevuslastena.

1947/48. õ.a. tõsteti üles küsimus õpilaste töökoormusest ja püüti seda reguleerida. Kuid õpetajate töökoormuse vähendamise probleem on seni ajani lõplikult lahendamata.

Õppeedukuse parandamiseks organiseeris pioneeriorganisatsioon šefluse mahajäänute üle. See andis peagi häid tagajärgi.

Koolis püüti õpilasi kursis hoida tähtsamate välispoliitiliste sündmustega. Selleks toimusid 2 korda kuus hommikused poliitinformatsioonid, kus tutvustati aktuaalseid välispoliitilisi probleeme. Koolis oli punanurk, kus asetses kooli seinaleht "Leek", mil-

le esimene number ilmus 1944.a. dets. algul. Punanur-
nurgas korraldati lugemislaud ajalehtede -ja ajakir-
jadega, sinna pandi välja loosungid, riigiteadlaste
pilte.

"Õppida tundma oma kodumaad!" - see oli pioneeride
deviisiks. Juba 1944/45.õ.-a. tellisid Peru kooli
õpilased üle 50 eksemplari "Noorte Häält". Koolis
korraldati lühiaktusi ka tähtsamate riigipühade tä-
histamiseks (Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsioo-
ni aastapäevad, Konstitutsioonipäevad, Võidupüha jt.).

5. dets. 1944.a. korraldati kogu koolipere kokku-
tulek, mis oli pühendatud Eestis fašistide poolt
mõrvatute mälestamiseks. Õpilased võtsid osa ka kin-
gituste kogumisest Punaarmeele.¹

24. sept. 1945.a. külastas kooli Vigalas viibiv
Eesti Kaardiväe Laskurkorpuse esindus. Õpilaste hul-
gas teostati sõjalist väljaõpet, selleks oli koolis
4 õppevintpüssi.² 1947. ja 1949.a. korraldati koolis
õhu -ja gaasikaitse eksamid.

Tähelepanu orbiidis oli ka õpilaste töökasvatus.
Neil aastatel suunati koolipere kõige mitmesugustema-
tele töödele: õpilased kogusid ravimtaimi, külvasid
metsa, kogusid puutuhka, rajasid spordiväljaku, ko-
ristasid kooli ümbrust, valmistasid õppevahendeid.

30. sept. 1945.a. korraldati isegi seentekorjamise

¹ Peru kooli arhiiv, Tegevusaruanne 17.II 1945.a.

² sealsamas, inventarinimestik lk. 15-67.

pühapäevaku. Seened anti tasuta kooperatiivile.

Ei unustatud ka õpilaste esteetilist kasvatust. 1947.a. veebruaris võttis Peru MTK osa vabariiklikust joonistusvõistlusest, I-IV kl. võttis sellest osa 18 õpilast, V-VII klassini 20 õpilast.¹

1947.a. osteti 2 tuhande rubla eest pianino "Offenbachen", samuti veel raadioaparaate ja kitsasfilmiaparaat. Suurematel tähtpäevadel toimusid koolis isetegevusõhtud. Kuid isetegevusega julgeti välja tulla ka rajooni - ja vabariigi ulatuses. Peru MTK 45-liikmeline laulukoor esines 1947.a. XII üldlaulupeol Tallinnas. Pärast laulupidu avaldati kiitust Peru MTK õpilaskoori juhile Aliide Viikmannile.²

1948.a. Peru lastekoor võttis osa Läänemaa laulupäevast. Järgmisel suvel sõitis koolist Läänemaa koolinoorte olümpiaadile 90 õpilast, sealhulgas 18 liikmeline õpilasorkester.

Igal aastal korraldati mitu pidu, kus esinesid ansamblid, koorid, õpilasorkestrid ja solistid. Õpetaja M. Saia, kes juhendas muusikaringi, oli isetegevuse hingeks.

Nagu nähtub toodust, tegeles Peru MTK kollektiiv kõigi koolielu tähtsamate probleemidega päris edukalt. Õppetöö kõrval ei unustatud ka kasvatatusprobleeme. Õpetajad tahtsid kasvatada oma õpilasi töö-

¹ Peru kooli arhiiv, Direktori teade Haridusosakonnale.

² Sealsamas, Läänemaa Haridusosakonna juh. kk. 1947.a.

listeks nõukogude inimesteks, pidades meeles V.I. Lenini sõnu: "Meie kool peab andma noorsoole teadmiste alused, oskuse ise välja arendada kommunistlikke vaateid, peab tegema neist haritud inimesed."¹

e) Pioneeri -ja komsomolitöö.

Tähsat osa etendas koolis pioneerialgorganisatsioon. 14. nov. 1944.a. ilmus Hariduse Rahvakomissari käskkirri koolides kommunistlike noorte ja pioneerialgorganisatsioonide loomise kohta.²

Peru koolis asutati pioneeriorganisatsioon 1944.a. novembri lõpul. Algul oli organisatsioonis 24 liiget. Pioneeridele määrati hooldusõpetajaks Alda Lasseron ja vanempioneerijuhiks Ada Siren. 1945.a. kevadel sai vanempioneerijuhiks Lilian Laanemets. 1946/47. õ.-a. ja 1947/48 õ.-a. koolis vanempioneerijuhti ei olnud.

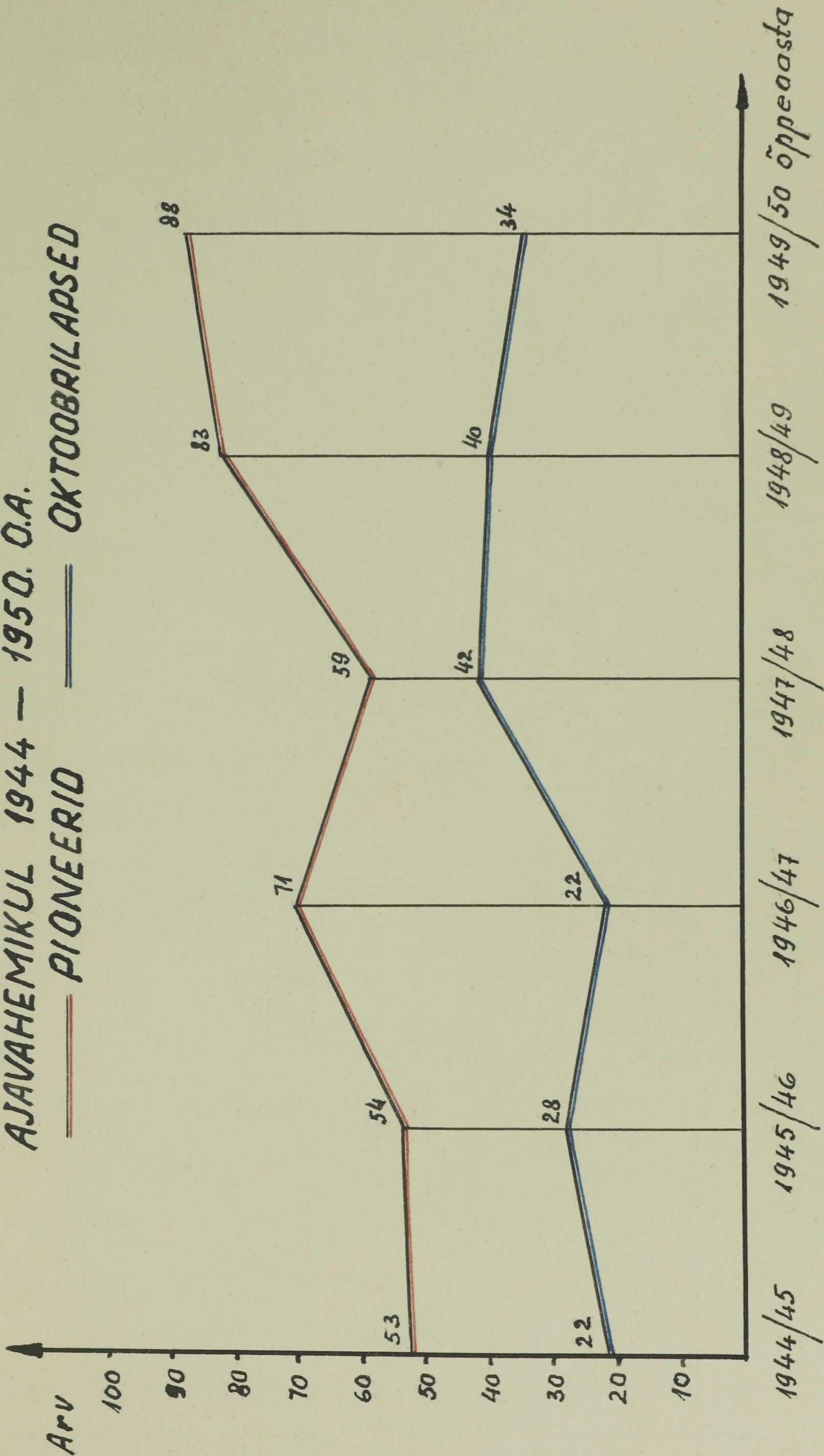
Vanempioneerijuhid vaheldusid tihti, kuna inimesed, kes sellele kohale määrati ei omanud tööks vajalikke kogemusi ega ettevalmistust. Töö oli uus, keegi ei kujutanud täpselt ette, mida pioneeriorganisatsioon peab tegema. Sellele vaatamata oli pioneeritöö koolis huvitav: koondustel tutvuti pioneeriorganisatsiooni ülesannetega, struktuuriga, õpiti laule ja mängu, arutati koolielu aktuaalseid probleeme. Pioneerid aitasid sisustada oktoobrilaste vaba aega.

¹ V.I. Lenin, Teosed, 31.kd. Noorsooühingute ülesanded, Tallinn, 1955.a. lk.264.

² Peru kooli arhiiv, Hariduse Rahvakomissari kk. nr.193/194 14. nov. 1944.a.

PIONEERIDE JA OKTOOBRILASTE ARV PERU MTK-S AJAVAHEMIKUL 1944 - 1950. Õ.A.

— PIONEERID — OKTOOBRILAPSED

Kommunistlike noorte algorganisatsioon puudus koolis 1949.a. kevadeni. Kuid ka 1949.a.-1950.a. ei saavutanud kommunistlikud noored koolielus nii tähtsat kohta kui pioneerid. Kommunistlike noorte algorganisatsioon oli väike, kuna õpilased said alles viimases, 7. klassis komsomoliealisteks. Mõningal määral ta küll pioneere abistas, kuid see töö oleks võinud olla palju efektiivsem, kuna 1949.a. lõpul 1950.a. algul oli kommunistlike noorte arv tõusnud isegi 25-le.

Nii oli 1944. -1950. aastatel koolis alus pandud ka pioneeri -ja komsomolitööle. Pioneeritöö oli küllaltki huvitav ja hõlmas suure osa õpilaskonnast,¹ vaatamata vanempioneerijuhtide oskamatusetele ja sagedasele vaheldumisele. Kommunistlike noorte tegevus ei paistnud eriti silma, süüdi oli kommunistlike noorte vähesed kogemused ja õpetajatel oskamatus noori juhtida.

g) Klassivälised ringid.

Peale muusikaringi, mille tegevusest on juba juttu olnud, tegutsesid 1944. -1950.a. Peru Mittetäielikus Keskkoolis veel mitmed õpilasingid. Suurim neist oli spordikollektiiv.

Spordikollektiiv organiseeriti 1944.a. detsembris. Koolis oli võimla, kuid puudus spordiväljak. Spordikollektiivis oli 7-8 sektsiooni (korvpall, võimlemine, uisutamine, suusatamine, kergejõustik, male, kabe).

¹ vt. graafik nr.2 Pioneeride ja okt.laste arv 1944.-1950. o.-a.

Kollektiivi kuulus 70-80 liiget, 1950.a. algul isegi 126 liiget. Sektsioonides korraldati koolisisesid võistlusi, käidi võistlemas ka rajoonis. Eriti huvitas õpilasi suusatamine ja male-kabe. Muretseti juurde spordiinventari. 1949/50. õ.-a. pandi alus kooli suusabaasile - osteti koolile esimesed 7 paari suuski.

Spordikollektiiv andis välja oma seinalehte, kus avaldati kooli paremusjärjestus erinevatel spordialadel ja rekordtabelid. See stimuleeris hästi paremaid sportlikke tulemusi saavutama.

Raskeks probleemiks oli spordiväljaku puudumine. 1945.a. hakkas kool taotlema spordiväljaku jaoks maaala, mis asetses kooli kõrval ja millel kasvas noor männimets. Luba saadi, kuid aastatel 1945 -1950 kool oma spordiväljakut korda ei saanud.

Tegutsesid kirjandusring ja näitering, Noorte Tehnikute Ring, Tsiviilõhukaitsealgorganisatsioon ja Punane Rist.

1945.-1950.a. Peru kooli klassivälises töös pais-
tis eriti silma muusikaring ja spordikollektiiv. Nende kahe ringi töö edu põhjus seisnes, selles, et juhendavad õpetajad olid oma ala tõelised entusiastid. Teiste ringide töö ja tegevus jäi muusika- ja spordiringi varju.

h) Töö lastevanematega.

Suurt tähtsust koolitöös omab kooli kontakt õpilaste

vanematega. Eriti vajalik oli kontakti leidmine 1944/45. õ.-a. , mil kool oli majanduslikult raskes olukorras ja pidi tahes-tahtmata pöörduma abi saamiseks lastevanemate poole. Lastevanemate komitee osutas koolile toetust õppevahendite hankimisel ning küttega varustamisel. See oli hõlpsam seetõttu, et Vigala alad olid praktiliselt sõjast puutumatuks jäänud.

Kooli lastevanemate komitee kontrollis koolikohustuse täitmist, oli abiks internaadi töö korraldamisel, remondi teostamisel. Samuti abistasid lastevanemate komitee liikmed õpilastele riiete ja jalanõude jaotamisel. 21. III 45.a. otsustas Peru MTK õppenõukogu: "Pidada õppeaasta igas veerandis vähemalt üks lastevanemate üldkoosolek ja igas kuus 1-2 õpilaste vanemate komitee koosolekut"¹

Kontakt kodudega loodi kodude külastamisega, mille kohta direktor nõudis klassijuhatajatelt rangelt aru.

Kool omalt poolt püüdis lastevanemaile vastutasuks teeneid osutada.

1948/49. õ.-a. sai kool kolhoos "Edasi" šefiks. Kool korraldas kolhoosnikele tasuta peoõhtuid, andis isetegevuskontserte. Õpetajad pidasid lastevanemaile loenguid, varustasid neid kirjandusega. Õpilased korjasid omavahel kokku väikese raamatukogu (500 köidet) ja kinkisid kolhoosile.

Koolil olid head sidemed lastevanematega, mis mõjus positiivselt koolitööle. Palju tegi selleks ära

¹ Peru kooli arhiiv, Õppenõukogu protokollid, lk.127.

direktor J. Rukki, kes oli suurte kogemustega ja õiglaselt range pedagoog.

2. PERU MITTETÄIELIK KESKKOOL.

AASTATEL 1951 - 1958. A.

Nõukogude rahva järjekordseid ülesandeid sotsialistliku ühiskonna ehitamise lõpuleviimisel käsitles Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XIX kongress, seades nõukogude rahva ette kogu rahvamajanduse hoogsa edasiarendamise ülesande. Selle suure ülesande raamides tõusid esile vaimse ja kehalise töö vastandlikkuse kaotamise, igakülgsest arenenud inimeste ettevalmistamise ja elukutse vaba valiku tagamise probleemid.

Mainitud probleemide lahendamiseks nägi kongress ette rea ulatuslikke praktilisi samme. Nendest tuleb eelkõige nimetada täieliku keskhariduse järk-järgulist elluviimist ja koolitöö polütehniliseerimist, samuti keskastme kutsehariduse ja kõrgema hariduse ulatusliku edasiarendamist, kaugõppe teel hariduse omandamise soodustamist jt. Üldharidusliku kooli seisukohast oli eriline tähtsus täieliku keskhariduse elluviimise ja koolitöö polütehniliseerimise nõudel.

NLKP XIX kongressi haridusalased otsused leidsid vabariigi õpetajate ja haridusorganite töötajate keskel elavate vastukaja.

Peru MTK õpetajad püüdsid jõukohaselt neid suuri ülesandeid lahendada oma kooli ulatuses.

a) Kooli materiaalne baas.

1949/50. õ.-a. töötas kool vanades klassiruumides, mis kippusid aga suurenenud õpilaspererele kitsaks jääma. Töö käis 7 klassikomplektiga (I-IV kl. 4 komplekti, V-VII 3 komplekti). Direktor J. Rukki hakkas 1950.a. koolile taotlema hoonet, mida seni oli kasutanud Vigala valla TSN Täitevkomitee. Seda hoonet taheti kasutada poiste internaadiruumina ja sinna viia elama mõned õpetajad. Maja oli paekivist, ehitatud 1878. aastal.

Koolimaja oli ehitatud kodanliku 6-kl. koolina, mis pidi mahutama 140-150 õpilast, 6 õpetajat ja 2 kooliteenijat. 1950.a. oli Peru MTK-s 190-200 õpilast, 9 õpetajat ja 7 inimest teenindava personali hulgast. Loomulik, et ruumipuudus oli suur. Puudusid pioneerituba, õppevahendite ruum, korterid 6 õpetaja jaoks. Õpetajate tuba oli väga väike.¹

Direktori taotlus rahuldati, täitevkomitee majas tehti remont ning sinna viidi üle poiste internaadi magamistuba ja 2 õpetaja korterid.

1951.a. kevadel oli V kl. 50 õpilast, mis oli ebanormaalne, kuid paraleelklassi avamiseks puudus klassiruum. 1952.a. sügisel kooli taotlusele paraleelklassi avamiseks lükkas Haridusministeerium tagasi.

1953.a. siiski avati juurde ühe klassikomplekti, kuid juba 1954.a. 1.nov. kaotati see Haridusosakonna korraldusel² ja õpetajale, kes töötas selle komplek-

¹ Peru kooli arhiiv, Direktori aruanne 1951.a.

² Peru kooli arhiiv, HO juhataja kk. nr.157 1.nov.1954.a.

tiga, leiti töökoht internaadi kasvatajana.

1953/54. õ.-a. tehti ettevalmistusi keemia-füüsika kabineti avamiseks. Ruum saadi tänu kolhoos "Esimese Maile", kes andis Peru MTK-le üle ühe vana maja, mille endine omanik (H. Tikas) oli kolhoosile jätnud. Maja remont läks maksma umbes 40 000 rbl. , kuid kool sai majutada sinna kahe õpetaja perekonnad, saades nii ruumikitsikusest üle.

Perioodil 1951. -1958.a. muretseti koolile juurde uusi koolipinke, õppevahendeid ja tehti jooksvat remonti. 1951.a. kevadel värviti koolimaja üle kollase õlivärviga. Füüsika- keemia kabineti jaoks saadi sisustust Vigala Põllumajanduse Mehhaniseerimiskoolist nr.9¹. 1952/53. õ.-a. ehitati kooli juurde laut õpetajate loomade tarvis.

1954.a. septembris tõsteti küsimus kooli elektrifitseerimisest. Tänu Pärnu-Jaagupi rajooni TSN Täitevkomitee Haridusosakonnale suudeti 1956/57. õ.-a. suvevaheajal kooli peahoonesse elekter sisse tuua. Elektriliini pikendati hiljem ka Vigala kultuurimajani ja poeglaste internaadihooneni, ehitati jõujaama hoone.

1956/57. õ.-a. ehitati juurde õpetajate puukuur. Spordiväljak rajati koolile juba 1950/51. õ.-a., 1958.a. seda laiendati ja tasandati. Sellel tööl abistasid kooli paljud ümbruskaudsed kolhoosid. Vigala

¹ Peru kooli arhiiv, Teade Haridusosakonnast Peru kooli direktorile.

küla Töörahva Saadikute Nõukogu otsusega pidi iga kolhoos vedama kooli juurde 20 koormat kruusa.¹

1958.a. sügisel otsustati ehitada kooli juurde juurviljahoidla. Kolhoosidele tehti ettepanek, et need annaksid internaadihoone II korruse ehituseks tasuta materjali (kive, puitu jne.)², millele kolhoosid ka vastu tulid.

Kooli kindlustati sellel perioodil regulaarselt küttega, õigeaegselt tehti väiksemaid remonttöid.

1954/55. õ.-a. kool muretses veoauto "GAZ" 3 tuhande rubla eest. Auto müüs koolile "Esimese Mai" kolhoos. Veoautol oli nii majanduslik kui ka õpetuslik tähtsus, kuna seoses polütehnilise hariduse sisseviimisega õpiti autoasjandust.

Koolil oli 2 aastat oma hobune. Selle kinkis 1952. aastal koolile kooliteenija J. Kupits, kuid 1954.a. nõudis ta hobuse kohtu teel tagasi, kuna asus tööle Kilingi-Nõmme rajooni.

Koolitöötajad kasutasid aiamaad "Esimese Mai" kolhoosist umbes 1,5 ha.

Kooliaed oli 1951/52. õ.-a. 400 m² suur, 1952/53. õ.-a. - 1,0 ha. 1954.a. sügisel andis koolile tulu juuba õppe-katseaed (1 350 rbl.). Seal kasvatatud juurvili anti üle internaadi sööklasse.

1953. a. istutati aeda ka viljapuid, kuid jänesed söid need paari talve jooksul ära.

¹ Peru kooli arhiiv, Vigala küla TSN TK otsus 5. IV 1958.a.

² Sealsamas, Kooli direktori ettekandest 1958.a. sept.

Kooli raamatukogus oli 1951/52. õ.-a. 1065 raamatut, 1955. aastal juba 1728 raamatut.¹ Järgnevatel aastatel osteti raamatuid pidevalt juurde.

Hästi töötas kooli internaat. Internaadis anti päevas 3 korda sooja toitu. Igal aastal sai tehtud arv õpilasi tasuta toitu riigi kulul. Niisuguste õpilaste arv suurenes pidevalt. Ka paljud kolhoosid võimaldasid oma kolhoosnike lastele tasuta toitlustamise, makstes raha kooli arvele. Kontrollimisel jäädi internaadis valitseva korra ja puhtusega alati rahule.

1952/53 õ.-a. alustas internaat tööd 27. okt. (ruumid olid varem kolhoosi šeffide käes), teistel õppeaastatel alustas internaat tööd õigeaegselt. Internaat sai juurde kova- ja pehmeinventari, toidunõusid. 1955/56. õ.-a. muretseti 80% uusi reformpõhjaga voodid, 100 madratsit, tekke, linu jne.

Internaadis oli 1951- 1958.a. 90-100 kohta. 1956. aastal ahenes endine 24 küla haarav kooli piirkond 14 külani, mille tulemusena rahuldab olemasolev internaat kooli nõudeid.

Seega olid aastad 1951- 1958 Peru koolile ehitusaastateks. Saadi juurde 2 maja - interhaadi ja õpetajate jaoks, ehitati rida väiksemaid kõrvalhooneid. Kool sai elektrivalgustuse.

1

Peru kooli arhiiv, Kooli passid 1952. -1955.a.

b) Pedagoogiline kollektiiv ja kooli-
teenijad.

Aastatel 1951. - 1958.a. rakendus Peru MTK kollektiiv nende suurte ülesannete lahendamisele, mida nõudsid Kommunistliku Partei XIX ja XX kongressi otsused.

Kooli direktorina töötas 1952.a. juunikuuni Jüri Rukki. 1952.a. hakkas direktorina tööle Jaan Annusver, kes oli Peru kooli tulnud 1951.a. sügisel. Jaan Annusver sai Peru kooli direktorina töötada ainult ühe aasta, siis ta haigestus ja saadeti sanatooriumi. 1954.a. asus ta tööle Pärnu-Jaagupi rajooni haridusosakonna juhatajana.

1953.a. - 1957.a. oli Peru kooli direktoriks Aliide Viikmaa. 1957.a. sügisel lahkus J. Annusver haridusosakonna juhataja töökohalt ja tuli tagasi Peru kooli direktoriks, millisel kohal töötas ta seni ajani.

Aastatel 1951 - 1955 vaheldusid väga tihti õppealajuhatajad: Aliide Viikmaa, Eduard Vitsberg, Ellen Vitsberg (Aitsam).

1955/56. õ.-a. hakkas kool tööle 6 klassikomplektiga, mistõttu kaotati õppealajuhataja koht.

1951.a. hakkas Peru koolis tööle mitu uut õpetajat: Linda Virkus, Jaan Annusver ja Martin Arust. Sama aasta lõpul tuli Peru kooli Maie Metsmaa, kes järgmisel aastal sai vanempioneerijuhiks.

Järgnevatel aastatel asusid tööle Meida Kandimaa (1952.a.), Öie Niitvägi (1953.a.), Lehe Uibo (1954.a.),

Meida Vaarmaa (1954.a.). 1952.a. sügisel tuli Vigala Algkoolist Peru kooli üle Viisi Haljasmaa, kes 1955/56. õ.-a.-l, seoses ühe klassikomplekti sulgemisega sai internaadi kasvatajaks.

Koolist lahkunud L. Virkus (1952.a.) ja E. Vitsberg (1954.a.), kes viidi üle uuele töökohale, 1955. -1957.a. jäi kollektiiv stabiilseks.

1958.a. lahkusid perekondlikel põhjustel õpetajad Õ. Niitvägi ja M. Kandimaa, A. Viikmaa viidi üle Vigala Algkooli. 1958.a. sügisel tuli Perule Elvi Reiner, kes oli lõpetanud sama aasta kevadel TRÜ ajaloo osakonna.

Kuni 1955/56. õ.-a. töötas koolis 13-14 õpetajat, siis suleti üks klassikomplekt, mistõttu 1955/56. õ.-a. kuni 1958/59. õppeaastani töötas koolis 11-12 pedagoogi. Peale selle veel oli asjaajaja- arveametnik. Kollektiiv oli väga ühtne ja sõbralik. Palju oli neil aastatel noori õpetajaid, kes tõid kooli argiella uut energiat ja teotahet. Vastutasuks andsid vanemad kolleegid neile pedagoogilisi kogemusi.

Neil aastatel jätkus õpetajate poliitiline ja meetodiline enesetäiendamine. Õpetajad õpetasid vähese kirjaoskusega kolhoosnikke. 1951.a. õppis kaugõppe teel edasi 2 õpetajat, järgmisel õppeaastal juba 4 õpetajat. Pedagoogid õppisid tundma partei ajalugu, aktuaalseid rahvusvahelisi probleeme ja esinesid kolhooside elanikkonnale loengutega. Kõik õpetajad tellisid ajakirja "Nõukogude Kool" ja ajalehte "Nõu-

Õpetaja
kogude "Naine".

Metoodiline töö toimus põhiliselt ainekomisjonide kaudu. Töötas 3 ainekomisjoni: 1) ajaloo, konstitutsiooni, eesti keele, vene keele ja saksa keele komisjon, 2) matemaatika, füüsika, geograafia, keemia ainekomisjon ja 3) algõpetuse komisjon.¹ Iga komisjon pidas koosolekuid üks kord kuus.

Kooli inspekteerimisaktides pöörati tähelepanu mõningate noorte õpetajate ebapiisavale ettevalmistusele pedagoogiliseks tööks, mis mõjus negatiivselt õpilaste teadmistele. Vahel juhtus, et õpetajad läksid tundi ettevalmistamatult. nende puuduste kõrvaldamiseks tihendas direktor kontrolli õpetajate üle. Puudusi leidis ka õppetundide metoodikas.

Õpetajad täiendasid oma teadmisi vene keeles, kasutades selleks vene keele õpperingi, kus pidi kevadel eksami sooritama.

1953/54. õ.-a. hakati rohkem tähelepanu pöörama polütehnilisele haridusele ja kasvatusesele, kusjuures see nõudis ka õpetajatelt oma teadmiste ning oskuste täiendamist.

Kahjuks on õpetajate metoodiliste ringide tööst väga raske täielikku ülevaadet saada, kuna puuduvad ringide päevikud ja tööplaanid.

Kestis õpetajate elav tegevus kohalikus kultuurimajas. Õpetajad julgesid esineda laval võimlejatena, solistidena, esitada näidendeid, rääkimata kultuuri-

¹ Peru kooli arhiiv, Direktori aruanne 1952.a.

maja ringide juhendamise¹.

ENSV Haridusministeeriumi ringkirja põhjal 4. veebr. 1955.a. vähendati järsult õpetajate töökoormust aruandluse ja plaanide osas.

Reguleeriti koosolekute kestvust ja arvu, samuti piirati rajoonisiseste metoodiliste sktsioonide ja ringide hulka. Ametühingud pidid jälgima, et õpetaja tööaeg oleks ökonoomselt kasutatud.

Need sammud mõjusid positiivselt ka Peru kooli pedagoogide tööle. Nii vabanes aega metoodilise kirjanduse uurimiseks ning õppevahendite valmistamiseks. Hakati põhjalikumalt tundete valmistama.

Aastatel 1951. -1958.a. tugevnes Peru kooli pedagoogiline kollektiiv, paranes õpetajate töö kvaliteet ja suurenes nõudlikkus oma töö vastu.

Sellel ajajärgul kasvas koolis ka teenindav personal. 1954/55. õ.-a. töötas kooliteenijatena ja koristajatena juba 6 inimest, peale nende veel asjaajaja-arveametnik. Arveametnikuks oli A. Normet, kooliruumides olid koristajateks H. Kraanat, O. Kajak, S. Otti, internaadi kokaks S. Ülemaantee ja internaadi koristajaks S. Holmberg ja O. Kask. 1955/56. õ.-a. hakkas kooli juures tööle elektrimontöörina Heino Tikerpalu. Teenindav personal püsis neil aastail põhiliselt muutmatuna. Ainult 1958.a. lahkus H. Kraanat ja kooliteenijaks tuli R. Paendi. Seega oli koolis pidevalt tööl peale õpetajate veel 6-7 inimest.

¹

Õpetaja M. Vaarma (Õige) suulised andmed 1967.a.

c) Õpilaskond

Peru Mittetäieliku Keskkooli õpilaste arv näitas pidevat langustendentsi.¹ Nii oli 1946/47. õ.-a. õpilaste arv isegi 248, siis hakkas ta aasta-aastalt vähenema: 1949/50. õ.-a. -l oli õpilaste arv langenud 287-le. 1950. - 1953.a. kõikus õpilaste arv 180.-190. vahel, hiljem hakkas see veelgi langema ja vaadeldava perioodi lõpuks oli õpilaste arv 144. Millest oli see tingitud? Sõjaaastad ja esimesed sõjale järgnevad aastad mõjutasid tugevasti õpilaste arvu vähenemisele aastatel 1948. - 1955., kuna siis tulid kooli need lapsed, kes olid sündinud kas sõja ajal või vahetult pärast sõda. Loomulikult polnud selliste laste arv suur,

Hiljem hakkasid õpilaste arvu vähenemisele mõjuma veel teised tegurid. Hoogsam ülesehitustöö käis linnades, mistõttu siirdus palju maal elavaid noori linnadesse. Noored läksid linnadesse ka edasi õppima, kuhu jäidki tööle. Nii jäi maale vähe noori, sellega vähenes ka õpilaste arv.

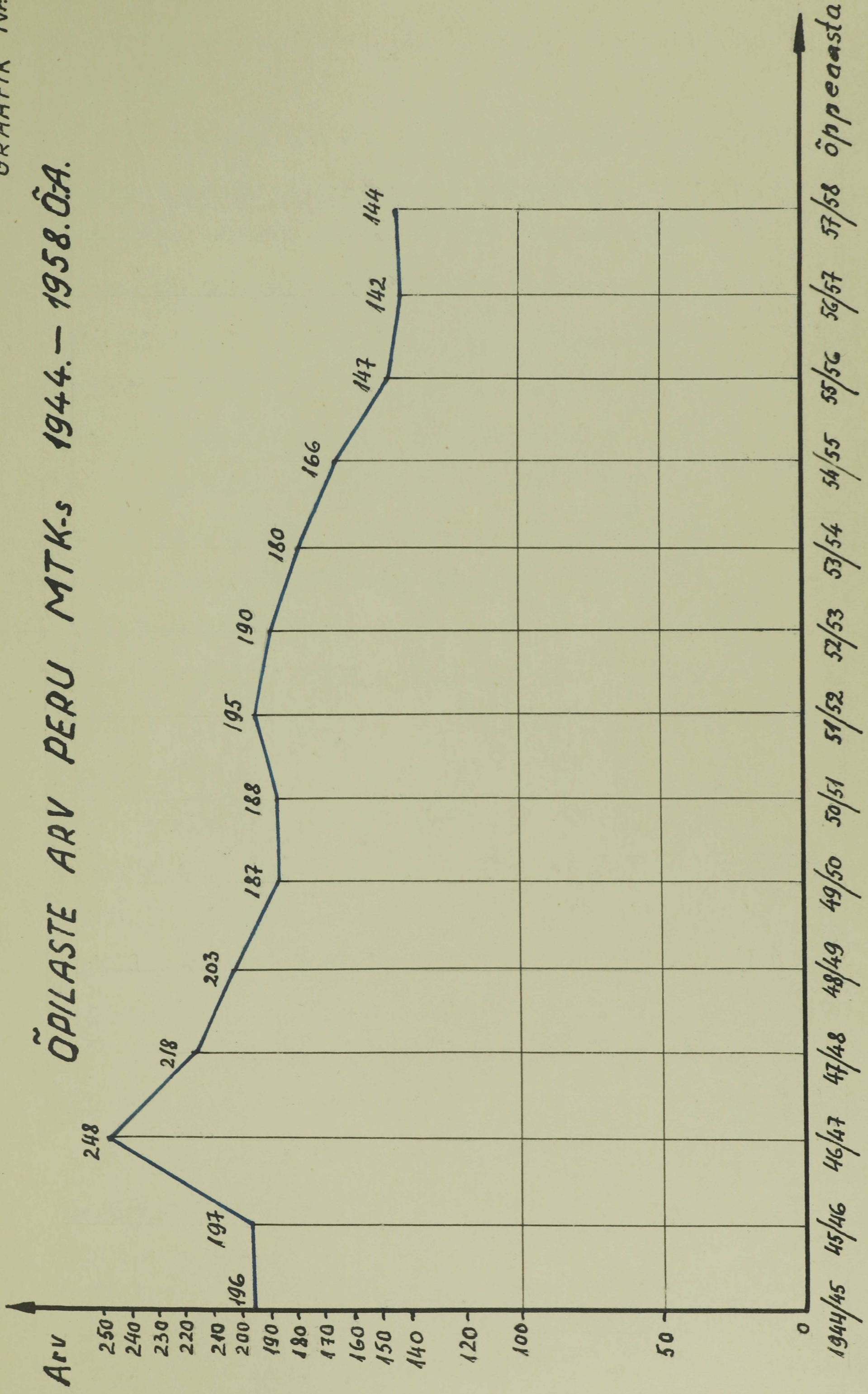
Peru kooli kollektiiv saavutas häid tagajärgi koolikohustuse täitmisel. Vaadeldaval ajavahemikul (1951.- 1958.a.) oli koolikohustuse täitmine 99- 100%²

Siiski polnud küsimus täiesti korras koolikohustuse sisulise täitmise osas. Paljud õpilased lahku-

¹ vt. graafik nr. 3, Peru kooli õpilaste arv(1944-1958.a.).

² Peru k. arhiiv, Koolidirektori aruanetest 1950-1958.a.

ÕPILASTE ARV PERU MTK-s 1944. - 1958. Õ.A.

sid koolist 7.kl. lõpetamata, kuna olid 16 aastat vanaks saanud.

Visa võitlus jätkus puudumistega. Õpilaste majanduslik olukord oli võrreldes esimeste sõjajärgsete aastatega paranenud. Ka haigusi esines suhteliselt vähem. Koolis oli sisse viidud klassidevaheline võistlus põhjusega puudumistega. Arvestust pidasid klasside pioneerid. Iga põhjusega puudumine tõi klassile miinuspunkte. Sellise arvestuse sisseviimine vähendas järsult puudumiste arvu. Õpetajatal tuli ka endal rohkem kursis olla õpilaste koduse elu ja tegevusega, et arvestuse kokkuvõtted tuleksid objektiivsed,

Kutsevaliku küsimustega tegeleti pealiskaudselt. Kuhu seitsmenda klassi lõpetajad edasi siirdusid, sellest pole võimalik ülevaadet anda materjalide puudumise tõttu.

5. aprillil 1952.a. ilmunud ENSV Haridusministri käskkirjaga nõuti suurema tähelepanu pööramist distsipliiniküsimustele koolides. Peru koolis arutati tihti halvemate õpilaste käitumist ja õppeedukust õppenõukogu koosolekutel. Nii alandati 1946/47. õ.-a. kaheksal õpilasel käitumishinnet, 1950/51. õ.-a. kolmel õpilasel, 1951/52. õ.-a. üheksal õpilasel ebatsentsuursete sõnade tarvitamise, suitsetamise, pisihuligaansete tegude sooritamise eest.¹ Õpilased, kes ei täitnud kooli si-

¹ Peru kooli arhiiv, Õppenõukogu protokollide raamat 1950.- 1958.a.

sekorra reegleid, karistati koolidirektori käskkirjaga.

1953.a. kevadel taheti 4 poissi isegi töökolooniasse suunata halva käitumise eest koolis ja väljaspool kooli, suitsetamise, joomise, jõhkra käitumise eest vanemate inimestega ja pisihuligaansuste pärast, kuid kas see taotlus rahuldati, selle kohta materjalid puuduvad.

Niisuguste abinõude kasutusele võtmisega paranes tunduvalt Peru kooli õpilaste käitumine. Kooli inspekteerimisel märgiti alati kiitvalt õpilaste puhust, korda ja distsipliini.¹

d) Õppe- ja kasvatustöö.

Õppe- ja kasvatustöö aluseks olid õppeplaanid ja -programmid. Õppeplaaniga tutvumisel näeme, et viisaastaku lõpul humanitaarainete osatähtsus monevõrra kahanes, praktiliste alade osatähtsus aga tõusis eeskätt tööõpetuse ning praktikumide sissetoomise arvel 13 nädalatunni ulatuses (Viisaastaku algul puudus tööõpetus õppeplaanist).

Kuigi õppeplaaniga püüti reguleerida ka õpilaste töökoormust, jäi see siiski küllalt suureks. Nii oli II klassil 1951/52. õ.-a. 26 tundi nädalas, 1955/56. õ.-a. 25 tundi nädalas, IV klassil vähenes nädalatundide arv 3 tunni võrra (1951.a. -30, aga 1955.a.-27).

¹ Peru kooli arhiiv, Inspekteerimisaktid 1951. -1958.a.

V- VII klassini jäi tundide arv nädalas 33-34 tunni-
ni.¹

1956. - 1958.a. olid õppeprogrammid ja -plaanid põhiliselt samasugused. Positiivse muudatusena tuleb nimetada NSV Liidu ajaloo kursusse Eesti NSV ajaloo küsimuste sissetoomist ja esteetilise kasvatus-
töö laiendamist. Samuti parandati polütehnilist kasvatust koolides.

Peru 7-kl. koolis näitas õppeedukus aastail 1951.-1956. teatud alanemistendentsi.² Nii oli 1951/52.õ.-a. õppeedukus 87, 5%, järgmisel aastal langes isegi 83,1%-ni. Järgnevatel aastatel kõikus õppeedukus 85-82%-ni. Arvatavasti mõjutasid seda mitmed tegurid. Üheks põhjuseks oli asjaolu, et kooli kollektiiv oli tugevasti noorenenud s.o. põhiliselt töötasid õpetajad, kellel polnud veel küllaldasi kogemusi pedagoogiliseks tööks. Oma osa etendas ka kooli juhtkonna sagedane vaheldumine, mis takistas koolis ühtsete nõuete väljakujunemist, programmide ülekoormatus jne. Kuid ei saa märkimata jätta, et neil aastatel suurenes pedagoogide nõudlikkus, mis viis õppeedukuse ajutiselt alla. Alates 1956/57. õ.-a. algab jälle õppeedukuse aeglane kuid pidev tõus. Õppeedukuse parandamise eest võideldi mitmesuguste vahenditega. Pidevalt võistlesid Peru kooli pionee-

¹ L, Hallop. Rahvahariduse edusammudest Eestis nõukogude voimu ajal, "Nõukogude Kool" nr.12, 1957.a. lk. 719.

² vt. graafik nr. 1 Õppeedukus Peru koolis (1944.-1958.a.).

ri- ja kommunistlike noorte algorganisatsioonid Valgu ja Pärnu- Jaagupi 7.kl. koolidega õppeedukuse tõstmise eest.¹ Tihendati koduste tööde kontrolli, pöörati rohkem tähelepanu aine süstemaatilisele kordamisele ja näitlikkustamisele. Õpetajad tutvusid metoodilise kirjandusega ja korraldasid uute meetodite tutvustamiseks lahtisi tunde. Klassijuhatajate tootmisnõupidamistel pidid klassijuhatajad esitama õppetööst aruandeid.

Mõned õpetajad saavutasid oma õppeainetes 100% õppeedukuse (M. Saia- muusik. kasv., L. Vohandu - saksa keel), kuid niisuguseid õpetajaid oli vähe.

Inspektorid ei jäänud neil aastatel tihti rahule pedagoogilise nõukogu tööga, kuna seal lahendati küsimusi, mida oleks võinud töö korras lahendada,² Õppeained olid endiselt tugevasti killustatud mitme õpetaja vahel, kusjuures õpilaste teadmiste tase polnud sugugi ühtlane.

Kasvatustöös lahendati samasuguseid probleeme, nagu ajavahemikul 1945. - 1950. Suuremat tähelepanu pöörati nüüd polütehnilisele kasvatusesele. Seoses sellega korraldati ekskursioone ja õppekäike Tallinna, Narva, Pärnu ja Leningradi.

Töökasvatases õpetati lastele iseseisvust, oskust käsitseda mitmesuguseid tööriistu. Suurematest töödest

¹ Peru kooli arhiiv, Kaust nr. 126 Direktori aruanne 1952.a.

² Sealsamas, Inspekteerimisaktid 1954. -1958.a.

neil aastail võib nimetada metsaistutamistoid, remonditoid, vanametalli kogumist. Õpilased teostasid koolis iseteenendamist.

Jätkus õpilaste esteetiline kasvatus kunstiringide ja muusikaliste ringide kaudu.

e) Pioneeri- ja komsomolitöö.

Pioneerorganisatsioon oli koolis küllaltki arvukas - sinna kuulus 95-100 last. Pioneeridel olid välja kujunenud juba omad traditsioonid, nad võistlesid parema õppe edukuse ja distsipliini eest koolis. Selleks kasutati ära ka kommunistlike noorte abi, keda oli koolis vähe. ja kelle tegevus jäi endiselt pioneerialgorganisatsiooni varju. Korraldati pioneeraktiivi väljaõpet, koondused toimusid regulaarselt.¹ Pioneeritöö paranes ka seetõttu, et alates 1952.aastast vanempioneerijuhid enam nii sagedasti ei vaheldunud, mille tulemusena elasid nad pioneeritöösse sisse. 1944. -1951. aastani oli vaheldunud 6 pioneerijuhti: Ada Sirem (1944.a.), Lilian Laanemets (1945.a.), Hilda Rohula (1948.a.), Salme Pärnpuu (1948.a.) Erna Vokk (1949.a.) ja Jaan Annusver (1951.a.). Igaüks nendest pioneerijuhtidest ei töötanud üle aasta, nii et kool oli mõnel aastal hoopis vanempioneerijuhita. 1952.a. hakkas tööle Maie Metsmaa, kes jäi sellele kohale mitmeks aastaks ja pioneeritöö

¹ J. Annusver'i suulised andmed, kirjalikud dokumendid puuduvad.

hakkas siis laabuma.

Kommunistlike noorte algorganisatsioon tegutses väikesearvulise kollektiivina. Nii oli 1951.a. sügisel koolis vaid 7 kommunistlikku noort, 1952.a. sügisel 9 kommunistlikku noort. Kevadel oli kommunistlike koorte arv suurem, sest õppeaasta jooksul astusid komsomoli need õpilased, kes said 14- aastasteks. Kuid paljud lahkusid kevadel teistesse koolidesse ja sügiseks langes jälle kooli kommunistlike noorte arv. Kommunistlikud noored korraldasid koosolekuid 2 korda kuus. Koosolekuil kuulati ära pioneerirühmade ülesandeid, arutati sporditööd jne.

f) Klassivälised aineringid.

Klassiväline tegevus aastatel 1951 - 1958 oli küllaltki laiahaardeline. Tegutses 9 aineringi: muusikaring, kujutava kunsti ring, kirjandusring, vene keele ring, kehakultuuriorganisatsioon, Noorte Naturalistide ring, Punase Risti organisatsioon, tehnika ring ja näitering. Kahjuks pole säilinud ringide päevikuid, mistõttu ringide tööst on säilinud väga üldisi ja nappe andmeid.

Kiitvaid hinnanguid võib leida muusikaringi töö kohta (juhendaja õp. M. Saia). Koolis tegutses 3 orkestrit: puhkpilliorkester, rahvapilliorkester ja estraadiorkester. Orkestrid esinesid nii oma koolis kui ka ümberkaudsetes kolhoosides ja kultuurimajades.

Pioneeride ja koolinoorte kunstilise isetegevuse

ülevaatusel Pärnu- Jaagupis 1955.a. 18. mail said Peru kooli muusikud, rahvatantsijad ja võimlejad mitu aukirja. 1956.a. kevadel avaldas haridusosakonna juhataja käskkirjaga kiitust Õpetaja M. Saia heade tulemuste eest muusikaringi juhendamisel ning muusikakultuuri viljelemisel.

Kirjandusring õppis tundma paremaid kirjandusteoseid, esines rahvanaljanditega, massdeklamatsioonidega ümberkaudsetes kolhoosides ja kultuurimajades.

Tehnikaringis oli 15-16 liiget, kes tegelesid tehnikauudiste tundmaõppimisega, õppisid käsitlema fotoapa raati ja kitsasfilmiaparaati. Tehnikaringi liikmed panid käed külge ka koolimaja elektrifitseerimisel.

Noorte Naturalistide ring tegeles õppevahendite valmistamisega, kodumaa tundmaõppimisega, valmistas lindudele pesakaste, hoolitses kooli elavnurga ja akvaariumite eest.

Spordiorganisatsioon haaras suurema osa õpilaskollektiivist. Töö käis sektsioonide kaupa: male, kabe, uisutamine, korv- ja võrkpalli, jalgratta, lauatenнисe, kergejõustiku ja võimlemise sektsioonid.

Ringide juhendajad õpetajad pidid pedagoogilises nõukogus 1 kord poolaastas juhendatava ringi tööst aru andma.

g) Töö lastevanematega.

1954/55. õ.-a. esines töös lastevanematega suuri puudusi. Lastevanemate koosolekutele tulid vähesed lapsevanemad, kodusid külastati õpetajate poolt harva. Lastevanemate komitee ei teinud praktiliselt midagi.

Järgmisel õppeaastal arutati seda küsimust õppe-nõukogus. Direktor hakkas kontrollima, kuidas õpetajad kodusid külastavad. Lastevanemate komiteesse valiti võimekamad ja aktiivsemad kolhoosnikud.

1956. -1958.a. olukord paranes, tugevnes side kooli ja kodu vahel. Kolhoosid suurendasid koolile antavat abi nii transpordi, kütuse kui ka ehitusmaterjalide osas.

Aastatel 1944 - 1950 oli koolil suuri raskusi valgustuse, küttepuudega ja inventariga. Nendel rasketel aastatel kool täitis siiski om ülesande. Koolitöö tingimused muutusid ajapikku normaalseks, hangiti juurde lisapinda õpilaste mahutamiseks.

1950. -1958.a. tõusis tulipunkti õppe-kasvatustöö koolis, hakati otsima uusi teid õpilaste kasvatamiseks igakülgseteks kommunismiehitajateks (polütehnilise hariduse osatähtsuse suurendamine, füüsika, keemia õpetamise osatähtsuse tõus).

Kool sai uut pedagoogilist kaadrit. Kooli õppe-educus uute nõuete ellurakendamisel algul langes, hiljem hakkas järjekindlalt tõusma. Sel perioodil rajati alus pedagoogilisele nõudlikkusele. Aastad

1951 - 1958 olid otsingute aastateks, mil pandi alus uutele nõuetele, mis 1960. aastatel on kindlalt juurdunud kooliellu.

KOKKUVÕTE.

Käesolev diplomitöö annab ülevaate Rapla rajooni Peru kooli ajaloost ajavahemikul 1841. - 1958. aastani.

Peru kool loodi 1841. aastal mõisa tütarlaste koolina, õpetati käsitööd, kombekat käitumist ja lugemist. Kool sõltus täielikult kohaliku paruni tahtest. Oma nimetuse Peru (Perro) sai kool 1853. aastal, kui ta kolis üle Loo külla, Peru tallu. 1855. -1875. aastani puuduvad andmed Peru kooli tegevuse kohta. Arvata- vasti hingitses kool neil aastail mõne õpilasega, hiljem aga jäi koolitöö hoopis seisma.

Uus ajajärk algas Peru mõisakoolil 1875. aastal, kui kooliõpetajaks sai E. Berg ja koolitöö muutus jälle regulaarseks. Vahepeal 1972. aastast tegutsenud Vigala lossikooli õpilased ühinesid 1876.a. Peru kooliga. 1881.a. alates võeti kooli ka poisse. 1889. aastal ühines Peru kooliga veel Oese kool, mille ajalugu on diplomitöös lühidalt käsitletud.

Kooli materiaalne baas oli XIX sajandil vilets. Ruumi oli vähe nii klassitubades kui ka internaadis, puudusid paljud vajalikud õppevahendid. Õpetajate majanduslik olukord oli samuti raske, kuna väike palk ei vastanud suurele töökoormusele.

XX sajandi alguaastail sai kool võimalusi uue koo-

limaja ehitamiseks. 1903. aasta suvel oleks uus hoone ekspluatatsioonile antud, kuid just enne valmimist põles koolimaja ehitajate hooletuse tõttu maha. Järgnes uue koolimaja ehitus, mis lõplikult valmis 1905. aastal. Selle koolimaja eluiga polnud samuti pikk, see hävis 1910. aasta tulekahju ajal.

Need tulekahjud tekitasid koolile suurt materiaalselt kahju, mida tsaari-Venemaa niigi viletsates haridusoludes oli raske hüvitada.

1910. aastal muudeti kool 2-klassiliseks ministeeriumikooliks, millena ta töötas 1918. aastani. Peru kooli piirkond oli suur, paljud lapsed käisid kaugelt koolis, kuna kooli internaat ei suutnud mahutada kõiki soovijaid. Seetõttu puudusid lapsed sagedasti koolist. Pealegi ei suutnud vaesemad talupojad lastele vajalikke jalanõusid ega riideid muretseda. Sagedane puudumine mõjus aga halvasti koolitööle.

Muutusid kooli õppeplaanid ja -programmid, 1905. a. teravnes võitlus kooli demokratiseerimise eest.

1912. a. valmis Peru kooli uus hoone, mis oli eelmisest ruumikam. Halb oli see, et tulekahjus olid hävinenud kõik õppevahendid ja koolitarbed, mida oli raske uuesti hankida. Seepärast esimestel aastatel pärast uue koolimaja valmimist ei saanud koolitöö veel täit hoogu sisse. Hiljem 1914. aastal, I Maailmasõja puhkemisega, mobiliseeriti noored võimekad õpetajad sõjaväkke. See takistas regulaarset õppeprotsessi.

Pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni ei saanud kool uute progressiivsete põhimõtete

alusel veel tööle asudagi, kui algas Saksa okupatsioon ja sellele järgnev eesti kodanluse võim, mis rakendas kooli ja hariduse oma huvide teenistusse.

Peru kool töötas 1918. - 1940. aastani 6-kl. algkoolina, Progressiivseks sammuks oli üleminek emakeelsele õpetusele.

Koolitöö normaalset kulgu takistas suur tulekahju Vigala alevis 1926. aastal. Jälle hävis tules koolimaja koos inventari ja arhiiviga. 1926, -1929. aastani töötas kool klasside kaupa jagatuna erimajades. 1929. aastal valmis uus koolimaja, mis pidas vastu 40 aastat.

Kooli juhtis 1924. - 1940.a. tubli koolijuhataja Jaan Andresson (Merendi), kes töötas põhiliselt 6 õpetajaga. 1921. - 1926.a. oli kaadri voolavus suur. Seoses majanduskriisist tuleneva tööpuudusega jäi õpetajate kaader 1926. - 1934.a. stabiilseks.

Nõukogude võimu kehtimapanekuga 1940. aastal sai kool avara arengutee, mida aga takistas Suur Isamaasõda ja saksa fašistlik okupatsioon. Okupatsiooni aastad olid rängad eesti hariduselule.

Jälle eemaldati õppeplaanidest progressiivsed õppeained (NSVL ajalugu, konstitutsioon jne.), mis nõukogude võimu kehtestamisega oli õppeplaani sisse toodud. Õppetöö kulges katkendlikult, kuna sõjaaja tingimustes oli puudus õpetajatest, küttest, valgustusest jne. Õppetunde lühendati, oli puudus õppevahenditest.

1944. a. sügisel, seoses Eesti NSV vabastamisega

fasistlikust okupatsioonist, algas Peru koolis jälle normaalne õppetöö. Peru koolimaja oli sõjast puutumata jäänud, ka õppevahendid olid põhiliselt säilinud. Kool hakkas tööle 7 klassikomplektiga. 1944. - 1950. aastateni oli raskusi kütte ja valgustusega, millest saadi lastevanemate abiga üle. Kooli töötingimused muutusid aegapidi normaalseks, leiti juurde lisapinda õpilaste mahutamiseks.

Aastatel 1950 - 1958 tõusis tulipunkti nõukogulik õppe-kasvatustöö. Hakati otsima uusi teid koolielus (polütehniline hariduse, füüsika, keemia õpetamise osatähtsuse tõus, töökasvatus jne.)

1945. - 1950. aastateni oli kooli õppeedukus keskmiselt 90 - 93%, 1950. - 1957. a. langes 82 - 86 %-ni, 1957. - 1958. a. hakkas õppeedukus jälle tõusma. 1958. aastaks oli koolil olemas kõik vajalikud õppevahendid edukaks tööks, oli olemas õpetajate - spetsialistide kaader.

Р Е З Ю М Е

Данная дипломная работа дает обзор истории развития жизни Перуской школы в промежутке с 1841 - 1958 г.

Перускую школу основали в 1841 году для девочек. Девочек обучали рукоделию, правилам приличного поведения и чтению. Школа полностью зависела от воли местного барона на чьей территории она находилась. Своё название "Перу" (Перро) школа получила в 1853 году, когда она переселилась в деревню Лью в усадьбу Перу. С 1855 - 1875 года отсутствуют какие бы то ни было данные об этой школе. Очевидно школа только кое-как существовала имея малое количество учеников, а потом вообще её закрыли.

Новый период в жизни Перуской школы наступил в 1875 году, когда учительницей стала Э. Берг.

С 1881 года стали принимать сюда и мальчиков. В 1889 году присоединилась к Перуской школе и Оэзеская школа, история которой вкратце дана в дипломной работе.

Материальная база школы в XIX в в была очень бедна. Помещения были маленькие, как в учебном секторе так и в интернате. Отсутствовали наглядные пособия. Положение учителей тоже было тяжелое: маленькая зарплата и большая нагрузка.

В 1903 году заканчивали строительство новой школы, но по вине строителей она сгорела дотла. Опять началась строительство нового здания которое закончили в 1905 году. Но и эта школа просуществовала недолго, сгорела в 1910 году. Эти пожары приносили большой материальный ущерб, который в бедной царской России было трудно восстановить.

В 1910 году преобразовали школу в министерскую двухклассную, какой она просуществовала до 1918 года. Вигалаская волость была обширная и ребятам приходилось

ходить издалека, каждый день, так как интернат не вмещал всех нуждающихся в ночлеге.

По этому дети часто отсутствовали с занятий. Второй причиной была бедность крестьян, которые не были в состоянии одевать и обувать своих ребят. И частые пропуски уроков влияли отрицательно на успеваемость.

Изменились учебные планы и программы школы, в 1905 году обострилась борьба за демократизацию школы.

В 1912 году выстроили более просторное новое здание школы. К сожалению во время пожара сгорели все наглядные учебные пособия, которых невозможно было достать. Поэтому в первые годы в новом здании учебная работа от этого страдала.

В 1914 году, когда начиналась I-ая мировая война, мобилизовали **молдых** учителей, что опять мешало регулярной школьной работе.

После Великой Октябрьской революции школа не успела еще наладить работу на новых прогрессивных основах, как началась немецкая оккупация и к власти пришла эстонская буржуазия, которая использовала образование в своих целях.

Перуская школа с 1918 - 1940 года была шестиклассной начальной школой. Прогрессом в жизни школы можно считать обучение на родном языке. Опять школьной работе в 1926 году помешал большой пожар в посёлке Вигала и школа снова сгорела вместе с инвентарем и с архивом.

С 1926 - 1929 г.г. школа работала в разных помещениях. 1929 году закончили постройку нового здания школы, которая просуществовала 40 лет.

Школой руководил с 1924 по 1940 год Яан Андерссон / Меренди /. В Перуской школе работало в основном 6 учителей. С 1921 по 1926 года была большая смена кадров. С 1920 по 1934 г. кадры учителей были постоянные. С установлением Советской власти в 1940 году открылись широкие перспективы

развития школы, но этому препятствовало опять Великая Отчественная война и немецко-фашистская оккупация. Опять исключили из учебной программы прогрессивные предметы (История ССР, Конституция и др.), которые во время Советской власти были в учебные программы включены.

Учеба велась перерывами, так как в условиях войны не хватало учителей, топлива и освещения. Уроки были сокращены, не хватало наглядных учебных пособий.

Осенью 1944 года, в связи с освобождением Эстонии в Перуской начальной школе началась нормальная учебная жизнь. Школьное здание и учебные пособия сохранились. Школа перешла на 7-ми летнее образование. В 1944 - 1950 г. школа испытывала трудности с топливом и освещением, постепенно условия работы начали нормализоваться и было введено дополнительная площадь на помещение детей в интернат, с 1950 - 1958 г. была поставлена на первый план воспитательной работы уделять больше внимания на физику, химию, политехническое образование. В 1945 - 1950 г. была успеваемость в школе 90-93%, а в 1950-1957 г. успеваемость в школе стала 82-86%. С 1957 - 1958 г. успеваемость в школе начало повышаться.

В 1958 году в школе было все необходимое для успешной работы, был полностью состав учителей и учебных пособий. Этот коллектив сделал все чтоб повысить воспитание и успеваемость Перуской школы.

LISAD.

ÕPILASTE ARV OESE KOOLIS.*
 (1845.- 1886.a.)

Tabel nr. 1

Aastad	Õpilaste arv	N e i s t	
		poisse	tütarlapsi
1845	88	88	-
1846	80	80	-
1847	88	88	-
1848	60	60	-
1849	50	50	-
1850	Andmed puuduvad	-	-
1851			
1852	70	70	-
1853	70	70	-
1854	53	53	-
1855	60	60	-
1856	78	73	5
1857	60	60	-
1858	80	80	-
1859	Andmed puuduvad	-	-
1860	80	Andmed puuduvad	-
1861	70	70	-
1862	70	70	-
1863	69	65	4
1864	90	80	10

Aastad	Õpilaste arv	N e i s t	
		poisse	tütarlapsi
1865	90	80	10
1866	76	67	9
1867	80	70	10
1868	Andmed puuduvad		—
1869	Andmed puuduvad		—
1870	59	48	11
1871	64	52	12
1872	86	71	15
1873	51	42	9
1874	47	37	10
1875	48	38	10
1876	48	45	3
1877	36	30	6
1878	39	30	9
1879	74	44	30
1880	60	37	23
1881	61	38	23
1882	74	44	30
1883	70	37	33
1884	59	29	30
1885	62	34	28
1886	52	30	22
1887, 1888	Andmed puuduvad		—

* Tabel on koostatud RAKA, fond nr. 1187 järel nim. nr. 1 s.-ü. 523/10 lk. 84, 526/3 lk. 43; 527/10 lk. 59; 528/3 lk. 32; 530/4 lk. 68-69; 531/4 lk. 38; 533/4 lk. 25, 26; 534/5 lk. 43; 536/2 lk. 63; 536/12 lk. 64; 537/5 lk. 201; fond nr. 855 nim. 1, s.-ü. 12, lk. 6; f. 1251 nr. 1 s.-ü. 142, 143.

ÕPILASTE ARV PERU KOOLIS(1875. - 1913.a.)⁺

Tabel nr. 2

Aastad	Õpilaste arv	N e i s t	
		poisse	tütarlapsi
1	2	3	4
1875/76	29	-	29
1876/77	49	-	49
1877/78	32	-	32
1878/79	32	-	32
1879/80	22	-	22
1880/81	29	-	29
1881/82	46	20	26
1882/83	77	46	31
1883/84	55	28	27
1884/85	53	34	19
1885/86	52	40	12
1886/87		Andmed puuduvad	
1887/88			
1889/90	56	33	23
1890/91	6	6	-
1892/93	23	16	7
1893/94	80	61	19
1894/95	72	48	24
1895/96	66	48	18
1896/97	43	25	18

1	2	3	4
1897/98 õ.-a.	29	22	7
1898/99 õ.-a.	32	19	13
1899/ 1900 õ.-a.			
		Andmed puuduvad	
1900/01 õ.a.			
1901/02 õ.-a.	69	40	29
1902/03 õ.-a.	60	32	28
1903/04 õ.-a.	61	30	31
1904/05 õ.-a.	61	26	35
1905/06 õ.-a.	73	33	40
1906/07 õ.a.	42	11	31
1907/08 õ.-a.	kool seisis märtsi lõpuni		
1908/09 õ.-a.	76	44	32
1909/10 õ.-a.			
		Andmed puuduvad	
1910/11 õ.-a.			
1911/12 õ.-a.	66	41	25
1912/13 õ.-a.	95	54	41

+

Tabel on koostatud RAKA fond nr. 1187, nim. nr.2.,
 , s.-ü.-de 546/5 lk.11; 547/5 lk.52; 548/5 lk.81;
 549/5 lk.121; 550/5 lk.8; 551/5 lk.42; 552/5 lk.8;
 553/5 lk.8 554/5 lk.121; 555/5 lk.10; 556/5 lk.9;
 557/5 lk.17; 561/6 lk.71; 563/4 lk.102; 565/3 lk.
 151,152; 566/4 lk.132,133; 567/4 lk.187; 568/3 lk.
 132,133; 569/3 lk.129; 570/4 lk.140; 571/5 lk.143; 572/5
 lk.143;150; 572 3/5 lk.159; 572 4/5 lk.111; 572 5/5
 lk.161;572 6/5 lk.144,145; 572 8/5 lk.110; 572/9 lk.
 144-147; 572 10/5 lk.128; 572 13/5 lk.193 alusel.

ÕPILASTE ARV PERU KOOLIS(1918-1940.a.)¹

Jrk. nr.	Õppeaasta	Õpilaste arv koolis	Õpilaste arv internadis	N e i s t	
				poisse	tütarlapsi
1.	1918/19	132	80	40	40
2.	1919/20	151	80	40	40
3.	1920/21	165	80	40	40
4.	1921/22- 1930/31	Andmed puuduvad			
5.	1930/31	183	97	44	53
6.	1931/32	198	107	49	58
7.	1932/33	171	Andmed puuduvad		
8.	1933/34	204	126	58	68
9.	1934/35	180	Andmed puuduvad		
10.	1935/36	183	125	61	64
11.	1936/37	192	138	68	70
12.	1937/38	180	117	55	62
13.	1938/39	175	112	61	51
14.	1939/40	170	101	59	42

¹ Tabel on koostatud ORKA f. 1108 nim.4, s.-ü.-de 1243 lk.176-177; s.-ü. 1273 lk.159-160; s.-ü.1296 lk.72-73; s.-ü. 1208 lk.138; s.-ü. 1347 lk.101; s.-ü. 1364, lk.95 s.-ü. 1379, lk.89; s.-ü. 1394 lk.94; s.-ü. 1413 lk.93; s.-ü. 1428 lk.94; s.-ü. 1446 lk.93 F. 2987 nim. 1 s.-ü. 225 põhjal.

BERU KOOLI ÕPETAJATE NIMESTIK

(1841.a. - 1917.a.)

1841. -1875.a.	Anchen Kinrichson
1875. - 1887.a.	Eliisabeth Anette Berg
1880. - 1881.a.	M. Martinson
1881. - 1888.a.	Christian Scharevits
1886.a.	abiõpetaja Tondi, J.
1889. - 1893.a.	Jaan Peipmann
1893. - 1902.a.	Jüri Köögardal
1895. - 1896.a.	abiõpetaja Karl Grepp
1903.a.	Tõnis Tondi
1903. - 1906.a.	Johannes Karing
1906.a.	Jaan Tikas
1906.a.	abiõpetaja Jaan Koppelmann
kuni 24. dets. 1906.a.	P. Madisson
1908.a. - 1913.a.	Mihkel Elvei
1909.a.	II abiõpetaja Mihkel Vaar- mann
1908.- 1910.a.	abiõpetaja Alfred Nahk

2.KL. MINISTEERIUMIKOOLI ÕPETAJAD

1910.a. - 1911.a.	Robert Matiesen (juhataja)
1910.a. - 1911.a.	Jaan Mägi
1910.a. - 1911.a.	Koskelainene
1911.a.	Kanemägi
1913.a.	Heimsal

1913.a. - 1918.a.	Georg Vaher juhataja (sõ- jas 1916-1918.a.)
1913.a. - 1917.a.	Nadezda Derjägina (juhataja 1914,- 1917.a.)
1914.a. - 1915.a.	Johann Tamm (sõjas 1916 -1918.a.)
1914.a.	Olga Jaakson
1916. - 1919.a.	Hans Laagus
1917.a.	Klaara Reiter

PERU KOOLI ÕPETAJATE NIMESTIK.

a) 6-kl. algkoolis (1918 -1940)

1. Madis Ester - (1918. - 1924.a.)
2. Maria Kusmina - (1919.a.)
3. Olga Vaher - (1919)
4. Maria Peterson - (1919. - 1922.a.)
5. Marie Grossfeldt - (1920. - 1921.a.)
6. Alma Adler - (1920.a.)
7. Madis Reinthal - (1921. - 1922.a.)
8. Alma Reindorf - (1921. - 1922.a.)
9. Jaan Isop - (1921. - 1925.a.)
10. Olga Pielstok (Ranne) - (1922.- 1926.a.; 1952-1955.a.)
11. Tõnis Aro - (1924. - 1925.a.)
12. Karl Parek - (1922. - 1923.a.)
13. Jaan Andresson (Merendi⁺) - (1924. - 1940.a.)
14. Amanda Holzmann (Merendi) - (1924. - 1932.a.)
15. Salme Juulmann - (1923.a.)
16. Agnes Priisner - (1925.a.)
17. Karl Kogermann - (1925. - 1926.a.)
18. Maud Põldots (Kivirähk) - (1925. - 1927.a.)
19. Loviisa Selart (V. Haljasmaa⁺) - (1926. - 1942.a.)
20. Aleksander Getreu - (1926)
21. Anette Reemann (Neuhoff) - (1927. - 1930.a.)
22. Juuli Tiidemann - (1927.a.)

23. Eliise Lillo - (1930. - 1935.a.)
24. Elfriede Jaanus (Müür) - (1930. - 1931.a.)
25. Hilda Riiberg - (1930. - 1931.a.)
26. Heinrich Getreu (Nurmiste⁺) - (1930. - 1945.a.)
27. Leida Raadik - (1931.a.)
28. Elviine Heinmann - (1935. - 1936.a.)
29. August Kiindok - (1936. - 1939.a.)
30. Selma Raidma - (1939. - 1942.a.)

b) Nõukogude 6-kl. algkool (1940. - 1941.a.)

1. Aede Merendi - (1940. - 1941.a.)
2. August Maramaaa - (1940. - 1941.a.)
3. Elfride Kuldver - (1941.a.)
4. Eduard Kohtra - (1941.a.)
5. Ruudo Miks - (1941.a.)
6. Salme Tamm - (1941.a.)
7. Erna Tõnisson (Nurmiste) - (1941.a. - 1945.a.)

c) Saksa fäšistliku okupatsiooniaegne
kool.

1. Marie Nurvelt - (1942. - 1943.a.)
2. August Sikk - (1942.a.)
3. Arnold Alev - (1942. - 1943.a.)
4. Aliide Viikmaa - (1943. - 1958.a.)
5. Aliide Lasseron - (1943.a. - 1950.a.)
6. Aliide Selirand - (1942. - 1945.a.)

d) Nõukogude Kool (7 klassikomplektiga)

1. Aliise Mägin - (1944. - 1957.a.)
2. Jüri Rukki - (1945. - 1952.a.)
3. Jüri Reemann - (1944. - 1945.a.)
4. Inna Retsnik - (1945. - 1947.a.)
5. Liis Võhandu - (1945. - 1958.a.)
6. Karl Lemsalu - (1945. - 1946.a.)
7. Mihkel Saia - (1945. - 1962.a.)
8. August Normet - (1946. - 1947.a.)
9. Valve Jaaniste - (1947. - 1948.a.)
10. Hans Laagus - (1947.a.)
11. Erna Vokk - (1947. - 1953.a.)
12. Meeta Alt(Toomsalu) - (1947. - 1951.a.)
13. Ellen Aitsam(Vitsberg) - (1949.a. -seniajani)
14. Eduard Vitsberg - (1949. - 1954.a.)
15. Rutmilla Koppel (Annusver)- (1950 - seniajani)
16. Jaan Annusver - (1951. - seniajani)
17. Linda Virkus - (1951.a. - 1952.a.)
18. Martin Arust - (1951. - 1952.a.)
19. Meida Kandima - (1952. - 1958.a.)
20. Öie Niitvägi - (1953. - 1957.a.)
21. Meida Vaarmaa (õige) - (1954.a. - seniajani)
22. Elvi Reiner - (1958.a. - seniajani)

PERU KOOLI JUHATAJAD

(alates 1919.aastast).

1. Madis Ester - (1919. - 1921.a.)
2. Madis Reinthal - (1921. - 1922.a.)
3. Madis Ester - (1922. - 1924.a.)
4. Jaan Andresson
(Merendi) - (1924. - 1940.a.)
5. Heino Nurmiste - (1940. - 1945.a.)
6. Jüri Rukki - (1945. - 1952.a.)
7. Jaan Anusver - (1952. - 1953.a.)
8. Aliide Viisemaa - (1953. - 1954.a.)
9. Jaan Annusver - (1954. - seniajani)

TUNNIKAVA 1931./32. KOOLIAASTAL.¹

Jrk. nr.	Õppeained	Nädalatundide arv						kok- ku
		I kl.	IIkl.	IIIkl.	IVkl.	Vkl.	VIkl.	
1.	Emakeel	8	8	8	8	6	6	44
2.	Usu- ja kolbluseope- tus	2	2	2	2	1	1	10
3.	Kodulugu	3	3	4	-	-	-	10
4.	Matemaatika	5	5	5	5	5	5	30
5.	Loodusõpetus ja tervis- hoid	-	-	-	3	3	3	9
6.	Maateadus	-	-	-	2	2	2	6
7.	Ajalugu ja kodaniku opetus	-	-	-	2	2	2	6
8.	Võõrkeel	-	-	-	-	5	5	10
9.	Joonistamine	2	2	2	2	1	1	10
10.	Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12
11.	Laulmine	2	2	2	2	2	2	12
12.	Võimlemine	2	2	2	2	1	1	10
Kokku		26	26	27	30	30	30	169

¹ ORKA, f. 1098, nim.1, s.-ü. 144, lk.596.

1863.A. ÕPETATUD EESTI SELTSI POOLT TEHTUD RING-
KÜSITLUS VALLAKOOLIDE OLUKORRA KOHTA EESTI -JA
LIIVIMAAL.¹

Vastas Oese koolmeister
J. Eisen

1. Missuguses kihelkonnas, mis vallas ja külas kool on?
Tallinna kubermangus, Lääne maakonnas Vigala kihelkonnas, Vanna Viggala valla kool.
2. Mitu pois- ja tütarlast kolis käivad ja kas neid üheskoos kolitakse?
Kolis käivad: Poeglapsi 65 ja tütarlapsi 4, keik ühes toas.
3. Kui palju üllepea lapsi küllas ehk kihelkonnas on, kes kolis peaksid käima?
Üllepea Vanna Viggala valdas on poeglapsi, kes kolis peaks käima 87, tütarlapsi teadmatta.
4. Kui vanna kolilapsed on?
- Viimase nädala sees olli 57 last kolis.
5. Kas kolilapsed luggema ja laulma üksipäini või ehk ka kirjutama ja rehkendama õppivad?
- Õppetus on: Illus kirjutamine, rehkendamine,

¹ RAKA, fond 2569 nim. 1, s.-ü. 77, lk. 296-307

järrelkirjotamine (Diktieren), mailma made õppi-
minne (geograaphie) katekismuse ja usso õppetuse (uut
ja vanna seädusse piibli luggud), laulmine ühhe ja
mitme heäleaga ja nodi tundmine.

6. Koli laste vannadus?

- 9 aastast 14 aastani.

b. Koolmeistrist

- 1. Jaan Eisen 34 aastat vanna. Naese mees, üks
laps.

2. Vanna Viggala valla kolis on õppinud 4 aastat
ja Jeddivere seminaris 1/2 aastat. Maakeelt üksi
oskab.

3. 17 aastat ühhe kohha peäl.

4. Koolitab üksi, ilma abbita.

5. Koolmeistri ammeti kõrva käib põlloharrimisse
järele vatamise ammet (Inspektor), mis koli maaks
(Schulland) hütakse, kus põld, heina ja karjama kokko
117 dessantini suur.

6. Mõis maksab keik, sest kolitamise palk on
ühhe inimesse moon (Deputat), 20 rbl. Hõbb. ja üks
lehm mõisa põhho peäl.

Maa harrimise eest ühhe innimesse moon (De-
putat) 20 rbl. hõbb. 1 hobune ja kolm lammast mõisa
põhho peäl.

7. Ahjo kütus on keik valla maksta.

8. Peäle selle on koolmeistri omma jaoks 260 ruut
sülda kartuhvlimaad.

9. Viggala kihhelkondas on peäle selle veel viis
koli, mis mul teadmatta

Vimaks pallun, mitte pahhaks panna, et sandiste
ollen kirjotanud ehk vastanud.

Oesel 3 mal März 1863

J. Eisen.

VIIDATUD KIRJANDUSE JA ALLIKATE NIMEKIRI.

a) Kirjandus:

1. Lenin, V. I. Teosed, 31. kd., Noorsooühingute ülesanded, Tallinn, 1955.
2. Andresen, L. Eesti rahvakoolide võrk 19. sajandil, Tallinn, 1970.
3. Eesti kooli ja pedagoogilise mõtte ajaloo küsimusi, TRÜ, Tartu, 1970.
4. Elango, A. Eesti kooli ja pedagoogilise mõtte ajaloost, TRÜ, 1968.
5. ENSV ajalugu, I ja II kd., Tallinn, 1955; 1963.
6. Esser, M. Eesti kodanluse reaktsiooniline hariduspoliitika ja töörahva võitlus demokraatliku kooli eest, Tallinn, 1962.
7. Nõukogude Liidu Suur Isamaasõda 1941. - 1945., Tallinn, 1968.a.
8. Petrov, M. Esimesi sotsialistlikke ümberkujundusi Eestis, Tallinn, 1969.a.
9. Põld, P. Eesti kooli ajalugu, Tartu, 1933.
10. Saarniit, H. Kodanlik Eesti sõjajärgse revolutsiooni kriisi aastail, Tallinn, 1958.

b) Arhiivimaterjalid

1. Eesti NSV Riiklik Ajaloo Keskarhiiv (RAKA)

Fondid: nr. 93; nim. 1

nr. 1187; nim. 1 ja 2.

nr. 1251; nim. 1 ja 2.

nr. 2987; nim. 1

nr. 4538; nim. 1

2. Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku
Ühesehituse Riiklik Keskarhiiv (ORKA)

Fondid: nr. 1098, nim. 1

nr. 1108; nim. 3 ja 4

c) Käskkirjalised allikad.

1. Aitsam, M. Vigaha kihelkonna ajalugu

d) Perioodika

Ajakirjad: 1) "Nõukogude Kool" nr. 9, 1946.a.

Raud, A. Koolide ülesanded eeloleval õppeaastal.

2) "Nõukogude Kool" nr. 10 1957.a.

Hallop, L. Rahvahariduse edusammudest Eestis nõuko-
gude võimu ajal.

"Nõukogude Kool" nr. 12 1957.a.

Hallop, L. Rahvahariduse edusammudest Eestis Nõu-
kogude võimu ajal.

e) Ajalehed: 1) "Olevik" 1884.a. , 1886.a.

2) "Virulane" 1886.a. , 1910.a.

3) "Teataja" 1902.a. , 1905.a.

4) "Kündja" 1882.a.

5) "Perno Postimees" 1882.a. , 1875.a.

6) "Postimees" 1888.a.

7) "Päevaleht" 1907.a. , 1926.a.

8) "Vaade" 1907.a.

9) "Hääl" 1910.a.

g) suulised andmed: Õpetajate A. Viikmaa
J. Annusver
E. Aitsam

ja endiste õpilaste S. Rauerti ja H. õige mälestused.

SISUKORD.

1. Sissejuhatatus	2. - 5. lk.
2. I peatükk PERU KOOLI ARENG KUNI 1917. AASTANI	6. -35. lk.
a) Eesti ala talurahvakoolide arengust kuni 1917. aastani.	6. -12. lk.
b) Vigala mõis ja talupojad XVIII saj. lopust kuni XX saj. alguseni.	13.-15. lk.
c) Oese kool ja Peru kool kuni 1917. aastani.	15.-35. lk.
3. II peatükk PERU KOOL 1917. - 1944.a.	36. -56. lk.
a) Kooli materiaalne baas.	40.-47. lk.
b) Pedagoogiline kollektiiv.	47.-50. lk.
c) Õppe- ja kasvatustöö.	50.-52. lk.
d) Tütarlaste täiendusklass.	53.-54. lk.
e) Peru kool 1940-1944.a.	54.-56. lk.
4. III peatükk PERU KOOL AASTAIL 1945. - 1958.	57.-101.lk.
a) Peru kool aastail 1945. - 1950.	57.-83. lk.
b) Peru Mittetäielik Keskkool aastatel 1951 - 1958.	83.-101. lk.

5. Kokkuvõte.

102.-105. lk.

6. Resümee.

106.-108. lk.

7. Lisad.

109.-123. lk.

8. Viidatud kirjanduse ja allikate
nimekiri.

124.-125. lk.

9. Sisukord.

126.-127. lk.

FOTO Nr. 1. PERU KOOLIMAJA 1958.A.

FOTO Nr.2. PERU KOOLIMAJA (EHIT. 1912.A.).

FOTO Nr.3. PERU KOOLIMAJA AVAMINE 22 IX 1929.A.

FOTO Nr. 4. PERU KOOL 1934.A.

FOTO Nr. 5. PERU KOOLIMAJA ESIKÜLG.

FOTO Nr. 6. PERU KOOLI ÕPETAJAD JA LÕPETAJAD
1946.A.

FOTO Nr. 7. ÕPETAJA MIHKEL SAIA.

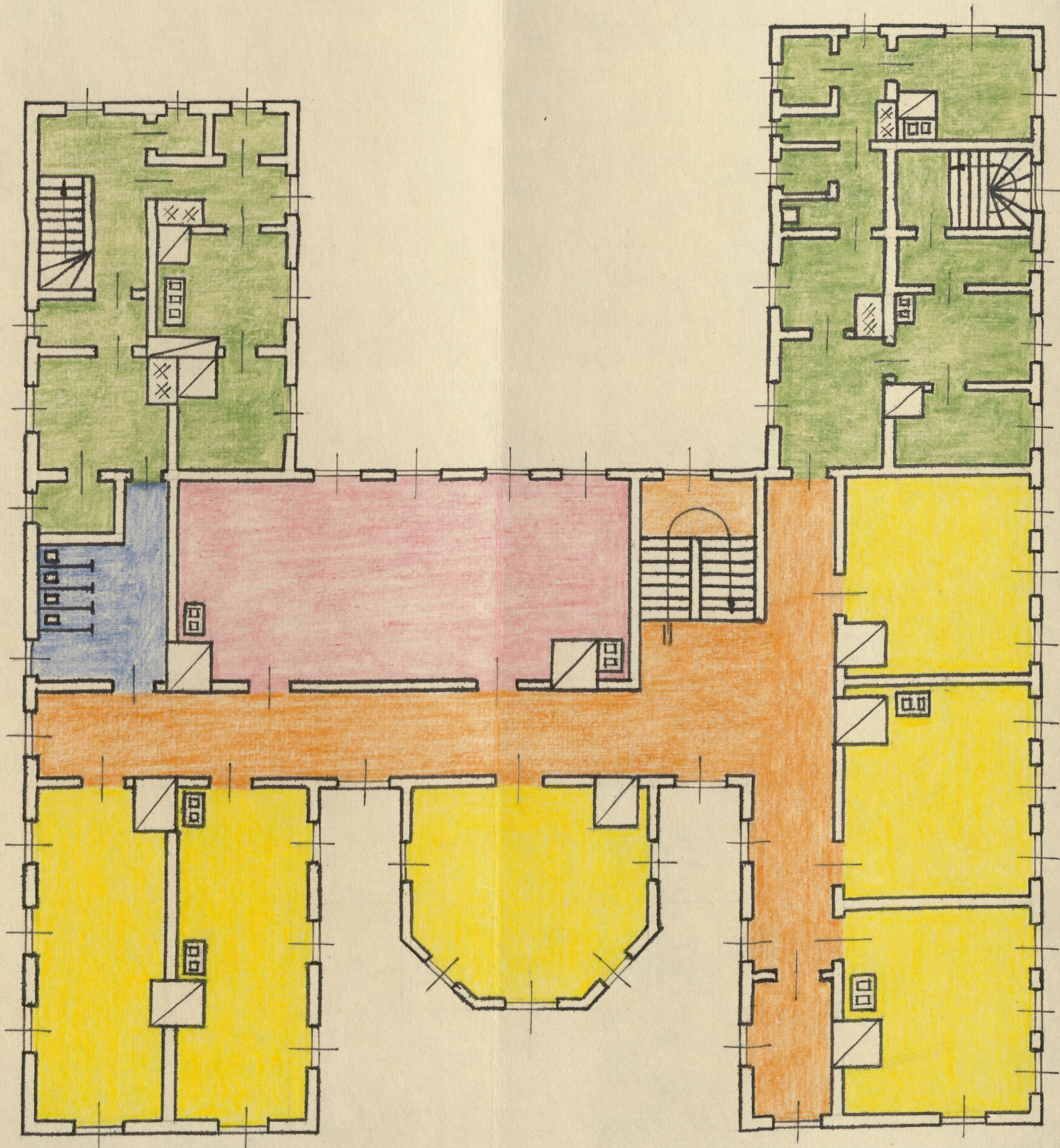
FOTO Nr. 8. VI KL. 1962/63. ÕA.

FOTO Nr.9. RAHVAMAJAS ESINEMAS 1963.A.

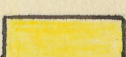

FOTO Nr.10. PERU KOOLI ÕPETAJAD
1964/65. Õ.A.

PERU KOOLIMAJA
II KORRUSE PLAAN.
(RUUMIDE JAOTUS 1936.a.)

TINGMÄRGID:

- ÕPETAJATE KORTERID
- WC
- SAAL
- KORIDORID
- ÕPPEKLASSID

RAKA, F. 2987. nim.1.
s.-ü. 198, lk. 59.